

ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΑΤΥΧΗΜΑ
ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ
ΣΤΑ ΤΕΜΠΗ
ΕΓΙΝΕ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ

(Σύνθημα μαθητών στο Ηράκλειο)

ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

ΤΕΥΧΟΣ 7

ΜΑΡΤΙΟΣ 2023

Φωτογραφία: Γιώργος Κονταρίνης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

-Πώς φτάσαμε στο έγκλημα των Τεμπών; **Χρήστος Τσαντής**

-Το εξώδικο της **Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Προσωπικού Έλξης**

-Θέμα δευτερολέπτων, **Μιχάλης Τζανάκης**

-Τρέμει το μολύβι, **Μαρία Καμηλάκη Μανογιαννάκη**

-Άλλοτε και τώρα, **Άγγελος Ελεφάντης**

-Εθνική Μειοδοσία η προβλεπόμενη μετατροπή μουσειών σε ΝΠΔΔ, **Μαιριλή Κορφιάτη**

-DΥΒΒΥΚ ή Ο άνθρωπος των Μεταχμίων, **Σάββας Μιχαήλ**

-Χρόνος πανδαμάτωρ, **Αγγελική Μπεμπλιδάκη**

-Περί ευθανασίας, **Βασίλης Μπουντούρης**

-Η θετικότητα στη ζωή μας και στην εκπαίδευση, **Μαρία Κατσικανδαράκη**

-Δεν είναι πρόβλημα, **Άννα Γεωργούλη**

-Γιατί; **Μιχάλης Τζανάκης**

-Μπορείς κι εσύ, **Παυλίνα Κουβαρδά**

-Η **Αργυρώ Λουλαδάκη** για τις ποιητικές συλλογές του Κυριάκου Στρατουδάκη

-Κλεψύδρα, **Κωνσταντίνα Χαριτάκη**

-Τρία ποιήματα, **Ζαφειρία Μαμάτση**

-Εγώ δεν είμαι ποίημα, **Γιάννης Τσουκάτος**

-Δύο διηγήματα, **Κωνσταντίνα Χαριτάκη**

-Οίκος ευγηρίας, **Μαρία Καμηλάκη Μανογιαννάκη**

-Το πατρικό μου σπίτι, **Ζαφειρία Μαμάτση**

-Πωλ Βερλαίν, **Χρήστος Τσαντής**

-Κι έζησαν αυτοί καλά, **Αγγελική Μπεμπλιδάκη**

Κείμενα των:

Πωλ Βερλαίν

Άννα Γεωργούλη

Άγγελος Ελεφάντης

Μαρία Κατσικανδαράκη

Μαιριλή Κορφιάτη

Παυλίνα Κουβαρδά

Αργυρώ Λουλαδάκη

Ζαφειρία Μαμάτση

Μαρία Καμηλάκη Μανογιαννάκη

Σάββας Μιχαήλ

Αγγελική Μπεμπλιδάκη

Βασίλης Μπουντούρης

Μιχάλης Τζανάκης

Χρήστος Τσαντής

Γιάννης Τσουκάτος

Μισέλ Φουκώ

Κωνσταντίνα Χαριτάκη

**Ο σταθμάρχης απολογήθηκε. Ο πρωθυπουργός σε αυτή τη χώρα τότε έχει σκοπό να το κάνει;*

**Ισχύει βέβαια και το ρητό: «από τότε που βγήκε η συγγνώμη, χάθηκε το φιλότιμο!».*

**Η κυβέρνηση κήρυξε εθνικό πένθος... για τους πολίτες. Για τους υπουργούς δεν ισχύει;*

**Αυτοί με τις στολές, πάνω στα παπάκια, που πηγαίνουν στις πορείες και πετάνε πέτρες και χημικά στον κόσμο, τι ακριβώς είναι; Δρουν αυτοβούλως ή κατόπιν εντολών;*

**Πώς το λένε αυτό που παραιτείται κάποιος από υπουργός, «για λόγους ευθιξίας», λίγες μέρες πριν από την προκήρυξη των εκλογών, αλλά κατεβαίνει κανονικά υποψήφιος;*

**Τα τηλέφωνα παρακολουθούνται... ηλεκτρονικά, οι πίτσες παρακολουθούνται ηλεκτρονικά, τα γράμματά και οι επιστολές μας επίσης, οι πλειστηριασμοί γίνονται ηλεκτρονικά, το οφσάιντ στα γήπεδα ελέγχεται ηλεκτρονικά.. Πόσοι εργολάβοι χρειάζονται για να μπορούμε να παρακολουθούμε ηλεκτρονικά τα μέσα μαζικής μεταφοράς;*

**Στην Ελβετία τα τραίνα είναι κρατικά 100%. Τίποτα Μαδούροι θα κυβερνούν εκεί.*

**Τι; Και στη Γερμανία τα τραίνα είναι κρατικά; Η συνομωσία των Μαδουρέων δεν έχει όρια τελικά;*

**Μεγάλη η επιτυχία των ιδιωτικοποιήσεων στη χώρα μας. Ο ΟΣΕ πηγαίνει... τραίνο, η Αττική Οδός κλείνει μόνο όποτε βρέξει-χιονίσει, η ΔΕΗ μας προσφέρει ρεύμα σε ακραίες... ανταγωνιστικές τιμές, οι τηλεπικοινωνίες παραμένουν από τους πιο ακριβούς στην Ευρώπη, το ΕΣΥ πεθαίνει... και είναι μακρύς ο κατάλογος των θυμάτων...*

**Η ΕΣΗΕΑ παραδέχθηκε πως κάποιοι δημοσιογράφοι δεν έδωσαν την προσοχή που έπρεπε στις καταγγελίες και στα εξώδικα των συνδικαλιστών για την ασφάλεια των σιδηροδρόμων. Αυτά ως τώρα τα έγραφαν ο Guardian και οι New York Times, αναρχοκομμουνιστικά έντυπα που κυκλοφορούν στις ΗΠΑ...*

**Δυστυχώς, όλα αυτά δεν είναι αστεία...*

**Ο Παρατηρητής...*

Πώς φτάσαμε στο ΕΓΚΛΗΜΑ των Τεμπών;

Γράφει ο Χρήστος Τσαντής*

Μόνο ως έγκλημα μπορεί να χαρακτηριστεί το γεγονός της σύγκρουσης των τραίνων με τα δεκάδες θύματα, νεκρούς και τραυματίες. Ένα έγκλημα που έχει προετοιμαστεί από τη συστηματική πολιτική διάλυσης, κατακερματισμού και καταλήστευσης της δημόσιας περιουσίας. Σύμφωνα με στοιχεία των εργαζόμενων, περίπου 800 είναι οι άνθρωποι που εργάζονται στον ΟΣΕ, ενώ το οργανόγραμμα απαιτεί 2.300. Οι εργαζόμενοι όμως είναι «κόστος» σύμφωνα με τους οπαδούς του νεοφιλελευθερισμού και θα πρέπει να μειωθούν για να είναι κερδοφόρα η επιχείρηση. Το ίδιο ισχύει και για το σύστημα προμηθειών, καθώς υπερισχύουν κριτήρια που αφορούν το επιχειρηματικό κέρδος και όχι στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών.

Η πολυδιάσπαση και ο κατακερματισμός σε τομείς που χρειάζονται κεντρικό κρατικό έλεγχο για να λειτουργήσουν σωστά, όπως οι σιδηρόδρομοι, τα νοσοκομεία, η παιδεία, έχει τραγικές συνέπειες και είναι κάτι που έχει αποδειχθεί πολλές φορές, όπως στη διαχείριση της υγειονομικής κατάστασης με τον κορονοϊό-

ό, ή στο μπλόκο της Αττικής Οδού, με τον σύντομο και προβλέψιμο χιονιά, ή στις φωτιές που κατέκαψαν την Εύβοια, χωρίς μάλιστα να φουσά ιδιαίτερα, αλλά και σε πολλές ακόμα περιπτώσεις που «το κράτος παρέλυσε». Στην πραγματικότητα όμως, έχουμε παραχωρήσει το «κράτος» σε εργολάβους-μεσάζοντες και σε πολυεθνικές εταιρείες. Το κράτος έχει ιδιωτικοποιηθεί και κάθε τομέας του, που μπορεί να αποφέρει κέρδος και ακόμα παραμένει υπό δημόσιο έλεγχο, μπαίνει και αυτός στις ράγες της ιδιωτικοποίησης. Επιστρέφουμε εκατό χρόνια πίσω τουλάχιστον, στη εποχή που η κοινωνική πρόνοια ήταν ανύπαρκτη και τα κοινωνικά αγαθά ακριβά και απλησίαστα για τους περισσότερους.

ΠΕΡΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ

Το Δημόσιο στην Ελλάδα είχε πάντα τη σφραγίδα του ιδιώτη ή του κομματάρχη. Είναι γεγονός που σχετίζεται με τις συνθήκες γέννησης του ελληνικού κράτους και ζήτημα που δεν μπορεί να αναπτυχθεί στο πλαίσιο ενός άρθρου. Είναι πραγματικά τραγικό όμως, να ακούμε χρόνια τώρα πως ο εκσυγχρονισμός περνάει μέσα από το ξεπούλημα, τη διάλυση και την ιδιωτικοποίηση των υποδομών του Δημοσίου, τις οποίες έχει πληρώσει με τον ιδρώτα και με το αίμα του ο λαός μας και οι εργαζόμενοι. Εκσυγχρονισμός είναι να διορθώσουμε τα κακώς κείμενα και να ενισχύσουμε το δημόσιο χαρακτήρα. Να βελτιώσουμε και να ενισχύσουμε τις υποδομές και τα μέσα του Δημοσίου,

Λωδωγής
ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ
Πολιτική με αξίες

Πολιτική με έργα & αποτελέσματα

Εξυγίανση του ΟΣΕ:

Η πιο προβληματική επιχείρηση της Ευρώπης
εκείνη την εποχή εξυγιάνθηκε και έτσι η ΤΡΑΙΝΟΣΕ
μπόρεσε να αποκρατικοποιηθεί.

όχι να τις απαξιώσουμε για να πουληθούν φτηνότερα!

Πώς γίνεται η δουλειά συνήθως;

Οι αρμόδιοι παραχωρούν στους μεγαλοκαρχαρίες τα κομμάτια του Δημοσίου, απ' όπου εκείνοι μπορούν να αντλήσουν γρήγορα υπερκέρδη με τις μικρότερες δυνατές επενδύσεις, ενώ σε πολλές περιπτώσεις, όπως και στην περίπτωση των Ιταλών, επιδοτούνται κιόλας με χρήματα των φορολογουμένων για να εκτελούν δρομολόγια στις «άγονες γραμμές». Οι ίδιοι μεγαλοκαρχαρίες - οι οποίοι συνήθως διαθέτουν εφημερίδες, έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα, κανάλια εθνικής εμβέλειας, μετοχές σε τράπεζες και σε κατασκευαστικές εταιρείες - βάζουν τα κανάλια τους να προετοιμάσουν την κοινή γνώμη ώστε να αποδέχεται τις ιδιωτικοποιήσεις και την εκποίηση Δημόσιας Περιουσίας ως αναγκαιότητα και «εκσυγχρονισμό».

Έτσι, σε μια νύχτα, φιλέτα του δημοσίου περνούν σε χέρια «μεγαλοεπενδυτών», οι οποίοι συνήθως δεν επενδύουν απολύτως τίποτα, και δεν κάνουν άλλο από το να εκμεταλλεύονται τις δημόσιες υποδομές. Το παράδειγμα με τις άδειες λειτουργίες των καναλιών τους είναι χαρακτηριστικό, καθώς για χρόνια εκμεταλλεύονταν τις δημόσιες συχνότητες, χωρίς να αποδίδουν ούτε ένα ευρώ.

Ο κόσμος έχει μάθει να σιχτιρίζει το κράτος για οτιδήποτε συμβαίνει, ενώ γενικά έχει χαθεί τελείως η έννοια του συλλογικού συμφέροντος, του Δημοσίου χώρου, της Δημόσιας περιουσίας, ως κοινό κτήμα, ως κάτι το οποίο αξίζει να υπερασπιστείς.

Την επομένη της τραγωδίας βρέθηκα στα ΕΛΤΑ, που όπως είναι γνωστό εδώ και χρόνια, έχει περάσει στο

«Υπερταμείο», με συνέπεια τον κατακερματισμό υπηρεσιών, τη σταδιακή διάλυση, τη μείωση προσωπικού, όλα προς όφελος των ιδιωτών «ανταγωνιστών». Το αποτέλεσμα είναι να πληρώνουμε ακριβότερα τις ταχυδρομικές υπηρεσίες, το Δημόσιο να χάνει έσοδα και να επιβαρυνόμαστε περισσότερο. Ένας κύριος, λοιπόν, φώναζε και διαμαρτυρόταν για την καθυστέρηση στο γκισέ, καθώς όλοι κι όλοι δύο εργαζόμενοι έπρεπε να εξυπηρετήσουν έναν πολύ μεγάλο αριθμό ανθρώπων. «Όλα ιδιωτικά πρέπει να γίνουν», έλεγε, ξεχνώντας πως αυτή ακριβώς η ιδιωτικοποίηση είναι που έχει φέρει σε αυτή την κατάσταση τα ΕΛΤΑ. Εξάλλου, η συνταγή είναι πάντα η ίδια: απαξίωση, υποβάθμιση, κατακερματισμός, ιδιωτικοποίηση.

ΕΘΝΙΚΟ ΠΕΝΘΟΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Οι Δημόσιες υποδομές, η Τηλεφωνία, η Ενέργεια, ο Σιδηρόδρομος, τα Ταχυδρομεία, οι ξακουστές κάποτε βιομηχανίες όπλων και φαρμάκων, το ΕΣΥ, η Παιδεία, έγιναν με τεράστιο φόρο αίματος και με θυσίες που κατέβαλλαν παλιότερες γενιές. Το γεγονός ότι με τόση μεγάλη ευκολία οι νεοέλληνες αποδέχονται την παραχώρηση της δικής τους ουσιαστικά περιουσίας, στο όνομα ενός ψευδεπίγραφου εκσυγχρονισμού, είναι κάτι που δεν μπορεί να απαντηθεί τόσο εύκολα. Όμως, αν εθιστείς στη λογική του νεοφιλελεύθερου «εκσυγχρονισμού», και μάθεις να αποδέχεσαι την καταλήστευση της Δημόσιας περιουσίας, σύντομα θα πρέπει να αντιμετωπίσεις του εντεταλμένους των τραπεζών που θα μπαίνουν στα σπίτια των φίλων,

των συγγενών και των γειτόνων, για κατασχέσεις και πλειστηριασμούς.

Ο σιδηρόδρομος είναι το σημαντικότερο μέσο για τις μεταφορές στη χώρα μας. Μπορεί να γίνει ασφαλής, να διευρυνθεί και να καλύψει τις ανάγκες μας. Είναι το πιο φιλικό μέσο για το περιβάλλον και βασικός σύμμαχος στη μάχη απέναντι στην κλιματική καταστροφή. Μπορεί να αναβαθμιστεί και να περάσει ολοκληρωτικά στο Δημόσιο έλεγχο. Ποιος όμως θα συγκρουστεί με τις μεγάλες εταιρείες που θέλουν υποβαθμισμένο το σιδηρόδρομο, για να κερδοσκοπούν μέσω των ιδιωτικών ουσιαστικά αυτοκινητοδρόμων; Ποιος θα βάλει το θέμα να περάσουν οι δρόμοι στον Δημόσιο έλεγχο; Ποιος θα φέρει στο επίκεντρο της συζήτησης τη σύγχρονη αναγκαιότητα, τον πραγματικό εκσυγχρονισμό, που είναι το Δημόσιο να ελέγξει και να αναβαθμίσει τους στρατηγικούς τομείς της οικονομίας και των κοινωνικών υποδομών;

Όσο αυτό δεν συμβαίνει, δυστυχώς θα θρηνούμε θύματα και θα ψάχνουμε έναν αποδιοπομπαίο τράγο και εξιλαστήρια θύματα για να τους φορτώσουμε όλες τις ευθύνες. Πραγματικά, χρειάζεται να κηρύξουμε Εθνικό Πένθος για κάθε ιδιωτικοποίηση Δημοσίας Περιουσίας.

ΤΟ ΕΞΩΔΙΚΟ ΤΗΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΗΣ

ΕΞΩΔΙΚΟ ΠΡΟΣ ΟΣΕ, Υπουργείο Μεταφορών και Υποδομών, ΡΑΣ και Hellenic Train

Με λύπη/προβληματισμό σας αναφέρουμε, ότι παρά τις διαρκείς επισημάνσεις μας, διαμαρτυρίες μας και πρωτίστως τις συνεχείς εκκλήσεις μας προς αποκατάσταση εντεινόμενων προβλημάτων του σιδηροδρομικού δικτύου, ότι -δυστυχώς- επιβεβαιώθηκαν οι φόβοι τραυματισμών που σας είχαμε εκφράσει. Διαπιστώνουμε διαρκώς την κακή κατάσταση της σιδηροδρομικής υποδομής, την έλλειψη συντήρησης της (που αποδεικνύεται από τις βραδυπορίες που καθημερινά δίνονται στους μηχανοδηγούς), την μη λειτουργία φωτοσημάτων και τηλεδιόγκησης εδώ και πολλά έτη, την μη λειτουργία του συστήματος ETCS (European Traffic Control System- του οποίου η θέση σε λειτουργία προστατεύει έναντι στο ανθρώπινο λάθος) η οποία δεν λειτούργησε ποτέ παρά το γεγονός ότι έχει εγκατασταθεί στις μηχανές!

Επίσης διαπιστώνουμε τα κάτωθι :

Την μη λειτουργία της τηλεματικής στους σταθμούς, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ενημέρωση στο επιβατικό κοινό για τις καθυστερήσεις και αλλαγές στα δρομολόγια και οι επιβάτες να εξαγριώνονται και να επιτίθενται στους μηχανοδηγούς!

Διαπιστώνουμε επίσης το κλείσιμο των σταθμών σε περιφερειακές πόλεις λόγω έλλειψης σταθμαρχών, που δημιουργεί προβλήματα στα τρένα και στην πύκνωση των δρομολογίων.

Την ελλιπή περίφραξη της υποδομής, με αποτέλεσμα να είναι εύκολη πρόσβαση σε πεζούς σε πολλά σημεία, συνεπεία της οποίας υπάρχει συνεχώς απώλεια ανθρωπινων ζώων.

Την πυκνή βλάστηση πλησίον της υποδομής που περιορίζει την ορατότητα και καλύπτει ακόμα και σήματα γραμμής, την εδώ και 15 έτη (!) μη λειτουργία συστημάτων ασφαλείας και φωτισμού εντός των σηράγγων στον Προαστιακό Αθήνας (Μέγαρα) αλλά και την αδυναμία επικοινωνίας όταν ένα τρένο βρίσκεται μέσα σε αυτές!

Την μη συντήρηση του δικτύου ηλεκτροκίνησης που έχει σαν αποτέλεσμα καθυστερήσεις στα δρομολόγια, ενώ στις 25 Οκτωβρίου 2022, μηχανοδηγός μας, τραυματίστηκε και νοσηλεύτηκε (έλαβε μάλιστα άδεια ασθένειας 7 ημερών από το ως άνω εργατικό ατύχημα), καθώς η αμαξοστοιχία Προαστιακού Αθήνας (υπ' αριθμ. 1534) προσέκρουσε σε καλώδια ηλεκτροκίνησης που κρέμονταν και ήταν υπό τάση!.

Απόδειξη δε των ως άνω και της κάκιστης κατάστασης της υποδομής είναι οι 3 εκτροχιασμοί σε διάστημα 2 μηνών!!

Α) 1 Αυγούστου 2022 εκτροχιασμός 1521 στην Τιθορέα,

Β) 10 Οκτωβρίου 2022 εκτροχιασμός προαστιακής αμαξοστοιχίας στο Λιανοκλάδι,

Γ) 21 Οκτωβρίου 2022 εκτροχιασμός 882 στην περιοχή της Τιθορέας.

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να απαξιώνεται ο σιδηρόδρομος, παρά τις αγωνιώδεις προσπάθειες των μηχανοδηγών, αλλά και της εταιρείας Hellenic Train που δρομολογεί λεωφορεία προς εξυπηρέτηση του επιβατικού κοινού μετά από κάθε συμβάν.

Κατόπιν των ανωτέρω, δεδο-

μένου ότι έχουν εξαντληθεί τα όρια ανοχής των εργαζομένων μηχανοδηγών, με την παρούσα σας εκφράζουμε την έντονη διαμαρτυρία και αντίθεσή μας για τα προβλήματα που ήδη έχουν διαπιστωθεί, σας καλούμε δε να προβείτε άμεσα αυτήν την κατάσταση των ως άνω προβλημάτων στην σιδηροδρομική υποδομή.

Διαμαρτυρόμαστε έντονα για την επαπειλούμενη διατάραξη της υγείας και της ασφάλειάς μας εξαιτίας των προβλημάτων στο δίκτυο και σας καλούμε να λάβετε όλα τα απαιτούμενα μέτρα για την εξασφάλιση της υγείας και της ασφάλειάς μας. Σας καλούμε επίσης να μας εξηγήσετε εγγράφως, εντός 15 ημερών από την κοινοποίηση της παρούσας, για τα μέτρα που προτίθεστε να λάβετε. Σας ενημερώνουμε ότι προτιθέμεθα να προβούμε σε κινητοποιήσεις από την κοινοποίηση της παρούσας τους όλους τους ανωτέρω λόγους.

Αρμόδιος Δικαστικός Επιμελητής παραγγέλλεται να επιδώσει την παρούσα σε εκείνους προς τους οποίους απευθύνεται.

Αθήνα,

31 Οκτωβρίου 2022

**Ο Χρήστος Τσαντής είναι συγγραφέας*

ΘΕΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΛΕΠΤΩΝ...

ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΖΑΝΑΚΗΣ*

Μερικά δευτερόλεπτα μόνο για να φανεί η ανικανότητα του ανθρώπου να εξοντώνει τον συνάνθρωπό του με τα δικά του «μέσα»! Η Φύση μπορεί να το κάνει πιο «αποτελεσματικά», πιο «γρήγορα», πιο «δραστικά». Τα «όπλα» της ακόμα και τώρα αποδεικνύονται πιο θανατερά από εκείνα του ανθρώπου, που τα πληρώνει πανάκριβα για να μπορεί να σκοτώνει! Η Φύση δεν δαπανά ποσά, δεν παραγγέλνει σε βιομηχανίες όπλων βομβαρδιστικά, φρεγάτες, βόμβες, υποβρύχια! Μπορεί να σκοτώσει όσους θέλει σε λίγα μόλις δευτερόλεπτα!

Κάπου εκεί τελειώνουν, οι «σημαίες», τα σύνορα, οι «διαφωνίες», οι «έριδες», τελειώνει το καθημερινό άγχος της επιβίωσης. Εκεί ακριβώς ο άνθρωπος δείχνει ότι ο «βασιλιάς είναι γυμνός»! Γυμνός κι απροστάτευτος! Αλλά φαίνεται και η ματαιότητα κάθε υπερφίαλης σκέψης του.

Δεν είμαστε παντοδύναμοι, δεν είμαστε κυρίαρχοι· είμαστε αναλώσιμοι σ' ένα σύμπαν, σ' έναν πλανήτη, σ' έναν κόσμο που ουδέποτε τον σεβαστήκαμε, ουδέποτε του ανταποδώσαμε το παραμικρό απ' όσα μας προσέφερε.

Η ζωή θα συνεχιστεί· ασφαλώς όχι για όλους. Κι άλλα караβάνια προσφύγων θα αναζητήσουν το δικαίωμα στη ζωή, οι πολιτικοί θα συνεχίζουν να ερί-

ζουν πάνω από τα μπάζα των γκρεμισμένων κτιρίων, η Διεθνής Κοινότητα θα μηρυκάζει τα ίδια φληναφήματα, όλοι εμείς θα «συγκλονιστούμε» στα βραδινά δελτία, θα αγοράσουμε και καμιά κονσέρβα για «βοήθεια» και σε λίγες μέρες θα δούμε πώς θα καλύψουμε τις τρέχουσες «υποχρεώσεις» μας.

Ας ήταν αφορμή τα συντρίμια να μας υπενθυμίσουν πόσο «μικροί» είμαστε και πόσο ματαιοπονούμε με το να αδικούμε, να βιάζουμε, να σκοτώνουμε τον συνάνθρωπό μας· όχι, δεν θα διδαχθούμε απολύτως τίποτα. Μερικές ημέρες μόνο, θα δηλώνουμε την θλίψη και την αλληλεγγύη μας και αμέσως μετά θα περιμένουμε τον επόμενο σεισμό, το επόμενο τσουνάμι, το επόμενο ηφαίστειο σ' έναν αέναο κύκλο άμιλλας θανάτου της Φύσης και του Ανθρώπου.

Ας αποδεχτούμε την «μικρότητά» μας, ας ζήσουμε με λιγότερη αδικία, με λιγότερη ανηθικότητα, με λιγότερη βία, αυτή την σύντομη και εφήμερη ζωή μας, έχοντας πάντα υπόψη πόσο «αναλώσιμοι» είμαστε!

**Ο Μιχάλης Τζανάκης είναι συγγραφέας*

ΙΝΓΚΜΑΡ ΜΠΕΡΓΚΜΑΝ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΒΑ

Πρόλογος, εισαγωγή, μετάφραση

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΑΓΟΥΛΑΣ

Ραδάμανθους

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΔΑΜΑΝΘΟΥΣ

Πρόλογος, εισαγωγή, μετάφραση:
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΑΓΟΥΛΑΣ

Φωτογραφία στο εξώφυλλο: Ραφαήλ Σουλιώτης

γραφικό, ενώ εστιάζει στις ψυχικές αλληλεπιδράσεις που εξελίσσονται ανάμεσα σε ηθοποιούς και σκηνοθέτη, στη διάρκεια προετοιμασίας ενός θεατρικού έργου.

Το θεατρικό έργο του μεγάλου Σουηδού σκηνοθέτη και σεναριογράφου Ίνγκμαρ Μπέργκμαν (14 Ιουλίου 1918 – 30 Ιουλίου 2007) έγινε αρχικά τηλεοπτική ταινία, Το σενάριο περιέχει πολλά αποσπάσματα από το A Dream Play του Strindberg. Η ταινία προβλήθηκε εκτός συναγωνισμού στο Φεστιβάλ των Καννών το 1984. Το έργο θεωρείται από πολλούς ως αυτοβιο-

Ο Χαραλάμπος Μαγουλάς γεννήθηκε το 1978 στην Αθήνα. Σπούδασε Φιλοσοφία και Κοινωνιολογία στην Αθήνα και Επιστήμες της Γλώσσας στη Γαλλία. Διδάσκει στη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

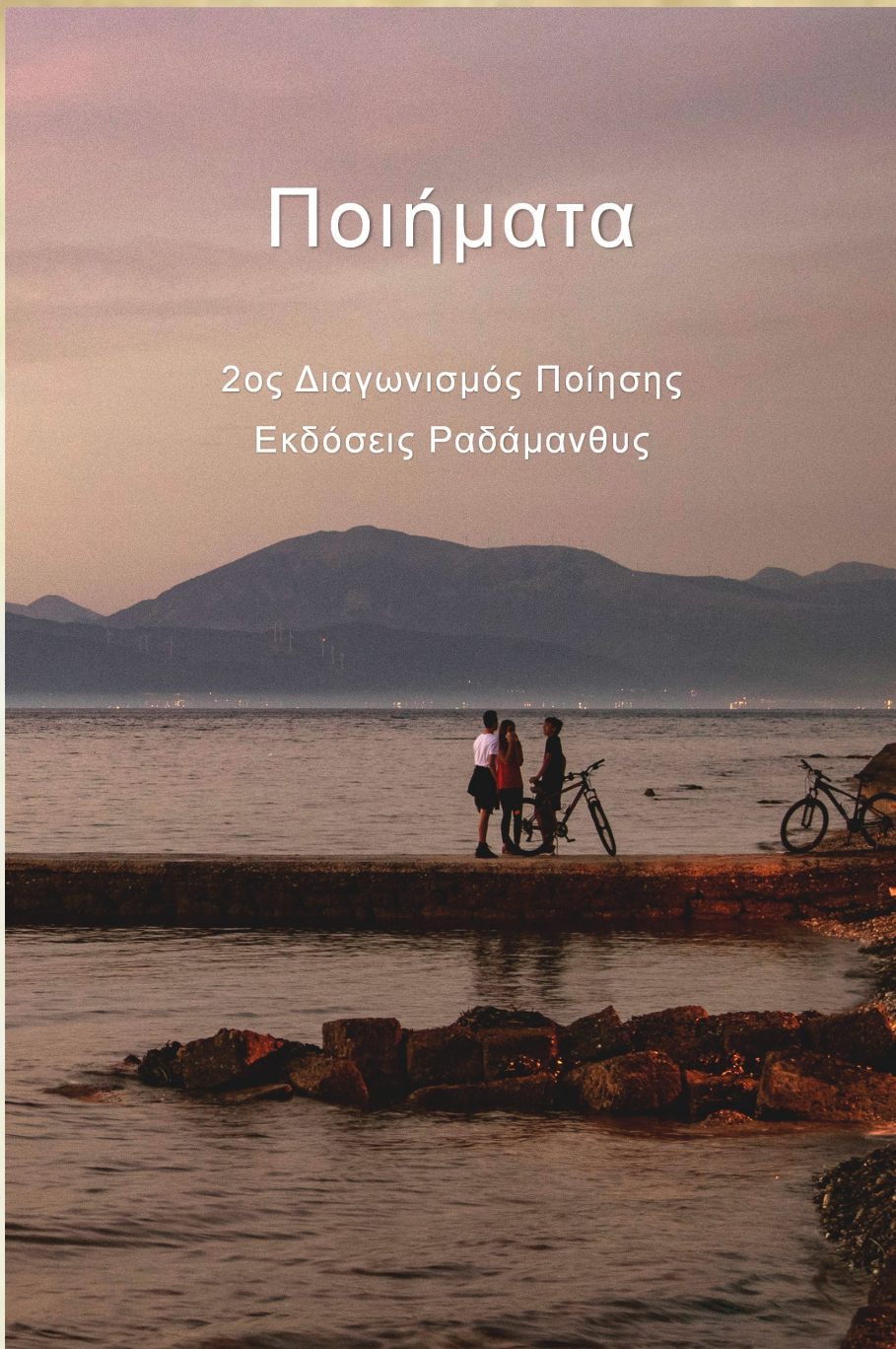
Τρέμει το μολύβι
στα μουδιασμένα δάχτυλα
ραγίζει το χαρτί, σκίζεται
στο βάρος του πόνου.
Εικόνες παντού
Βομβαρδισμένο τοπίο
απ' τα έγκατα της Γης
που ουρλιάζει
απ' το ποδοπάτημά της.
ψυχές ολούθε
φωνάζουν άηχα
ξεψυχούν άπνοα
λουσμένες στη λάσπη
του αίματός τους.
Τρομάζω στο πλάνταγμα αυτό
αβάσταχτα λυγίζω στη φρίκη.
Εωθινή προσευχή,
το κουρνιασμένο ανέλπιστο
ξανά να μην ξυπνήσει
βαθύποθη ευχή.
Έλεος, ελπίδα κι αντοχή
στους απομείναντες να ακροβατούν
στο τίποτα
με όνειρα ακρωτηριασμένα.

6 Φεβρουαρίου 2023

Μαρία Καμηλάκη Μανογιαννάκη

Ποιήματα

2ος Διαγωνισμός Ποίησης
Εκδόσεις Ραδάμανθους

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

Φωτογραφία εξωφύλλου: Λάζαρος Κουρβέλας

...Από τον μεγάλο αριθμό συμμετοχών λάβαμε το ελπιδοφόρο μήνυμα ότι ακόμα στον τόπο μας η ανάγκη της γραφής και εν προκειμένω της ποίησης παραμένει ζωτική και αδιαμφισβήτητη. Μάλιστα, έχοντας ήδη διανύσει τη μεγάλη κρίση της πανδημίας μπόρεσαν φέτος οι ενδιαφερόμενοι να εκφραστούν με έναν ποιητικό λόγο απομακρυσμένο πλέον από την πρόσφατη υγειονομική κρίση. Στον περυσινό διαγωνισμό το τραύμα της πανδημίας ήταν αισθητά διακριτό στην ποίηση των συμμετεχόντων.

Ωστόσο και σε αυτόν τον διαγωνισμό ο ποιητικός λόγος διακρίθηκε από ώριμο κοινωνικό προβληματισμό

και έντονο ενδιαφέρον για τη σύγχρονη πραγματικότητα. Πολλά ποιήματα ήταν νεωτερικής φόρμας, τα περισσότερα σε ελεύθερο στίχο κι ένας μικρότερος αριθμός τίμησε την ομοιοκαταληξία. Ευχάριστη η διαπίστωση ότι οι συμμετέχοντες δεν γράφουν μόνο ποίηση, αλλά είναι και αναγνώστες της, όπως φάνηκε από επιρροές στη στιχουργία τους. Έτσι, και σε αυτό το πνευματικό εγχείρημα η Ποίηση τιμήθηκε με ενσυναίσθηση και αναδείχθηκαν καινούργιες ποιητικές φωνές που πολλά μπορούν να προσφέρουν...

Από την ανακοίνωση της Κριτικής Επιτροπής

ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΕΛΕΦΑΝΤΗΣ*

Ήταν μόλις πριν μερικά χρόνια. Και τότε γίνονταν εκλογές, υπήρχαν και τότε κόμματα, υποψήφιοι, συγκεντρώσεις, εκδηλώσεις, μαζώξεις. Τότε αχολογούσαν οι ντουντούκες, τα συνεργεία των κομματικών νεολαίων συναγωνίζονταν το ένα τ' άλλο, πάστωναν με αφίσες τοίχους και κολόνες, άγριος, κι όχι μόνο μεταφορικά ή φραστικά, ο καβγάς για την περιφρούρηση της αφίσας. Ο κόσμος στο δρόμο ανέπνεε προεκλογική μπόχα, αδύνατον τα συνεργεία του δήμου να μαζέψουν το σωριασμένο χαρτολόι. Σε καφεενεία, καφετέριες, πλατείες και πηγαδάκια βροχή τα επιχειρήματα ή ό,τι ο καθένας θεωρούσε επιχείρημα που θα κεφαλοκλείδωνε τον αντίπαλό του. Συνέβαινε μάλιστα, πότε πότε, στην κρατική τηλεόραση να εμφανίζονται για κανένα δεκάλεπτο και οι εκπρόσωποι των μη κυβερνητικών κομμάτων και έτσι διέκοπταν για λίγο τον φιλοκυβερνητικό μονόλογο των κρατικών ΜΜΕ. Δεν είχαμε τότε «ελεύθερη» ραδιοφωνία και τηλεόραση· οι εφημερίδες όμως, πάντα με τα ξύλινα στοιχεία, την ίδια ξύλινη γλώσσα, στο μετερίζι της ενημέρωσης. Στις οργανώσεις και τα εκλογικά κέντρα χαμός, γιατί, εκείνα τα χρόνια τα παλιά, δηλαδή μόλις πριν πέντ' έξι χρόνια, από οργανώσεις άλλο τίποτε. Τα γνωστά: κουβέντες ως το πρωί, συνεδριάσεις, καταμερισμός καθηκόντων, φροντίδες, ποιος ο δικός μας και ποιόν θα ψήσουμε, συγκλονιστικές ειδήσεις ανά πεντάλε-

πτο από την τάδε γειτονιά, τι θα γίνει με το υλικό, την αφισοκόλληση, η εφημερίδα προκλητικά να φαίνεται έξω απ' το ταγάρι, συνεστιάσεις, εξορμήσεις στην επαρχία, έρανοι, κουπόνια. Στα κομματικά γραφεία στοίβες τα φυλλάδια εφ' όλης της ύλης, οι πόλεις ένας απέραντος σκουπιδότοπος, δεν έμεινε τοίχος, δένδρο και βράχος χωρίς λαοσωτήριες επιγραφές. Γενικώς τα πνεύματα ξαναμμένα. Όσο για τα κορμιά, έρευαν στα πόδια τους και τα στόματα έβγαζαν τη φάουσα.

Ύστερα εξευρωπαϊστήκαμε. Όλ' αυτά, όπου ο καθένας έλεγε τη χαζομάρα του θεωρώντας την μάλιστα κατάδική του, δεν είναι παρά αναχρονιστικές επιβιώσεις. Η διεξαγωγή της μάχης ανατέθηκε σε έμπειρους δημοσιοσχετίστες και διαφημιστές, οι δημοσκοπήσεις δίνουν τον παλμό του κόσμου μέρα την ημέρα δημιουργώντας πραγματικότητα πριν απ' την πραγματικότητα, τετελεσμένα πριν απ' τη μεγάλη στιγμή, που απλώς θα 'ρθει να επιβεβαιώσει τις προβλέψεις και την επαγγελματική επάρκεια των εταιρειών δημοσκόπησης με τα ξενικά ονόματα. Οι υποψήφιοι πέρασαν από εξονυχιστικό έλεγχο για να κατασκευασθεί το κατάλληλο ίματζ, φτιασιδώθηκαν, η εμφάνιση στα κανάλια και τα FM ξεπέρασε σε σπουδαιότητα την επίσκεψη στη λαχαναγορά και στις ΔΕΚΟ, προσέχτηκαν όλες οι λεπτομέρειες. Μόνο που δεν βρέθηκε κάποιος χριστιανός να συμβουλευσει τον Μητσοτάκη, όταν μιλάει όρθιος, να κρατάει απ' το κάθε χέρι ένα βαρίδι είκοσι κιλών μήπως και σταματούσαν οι ώμοι του ν' ανασηκώνονται σπαστικά σε κάθε φράση. «Σ' αυτήν τη σειρά ιδεών» επιστρατεύτηκε η σημειολογία, μελέτη συνταγματικών και παραδειγματικών αξό-

[illegible]

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ

Τετάρτη 9 Σεπτεμβρίου 1993
ΑΝΕΛΚΤΗΡΙΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
Αρ. Φύλλου 32.631-Αρ. 1089

Ο Σαμαράς δεν βρίσκει 2ο πρόδότη

ΕΚΡΗΞΗ

οργής τη νύχτα

ΠΟΛΙΟΡΚΗΣΑΝ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

- Ξέσπασε ο κόσμος της Ν. Δημοκρατίας για την ατιμία
- Δεν «βγαίνουν» τα σχέδια για ανατροπή της κυβέρνησης

ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΤΟΜΩΝ

12 σελίδες ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΔΕΛΤΙΑΣ 14.15 ΛΟΓΟΤΥΠΟ 15.15 ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΟ 22.45 ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΟ ΓΡΑΦΕΙΟ 23.45 ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΒΔΟΜΗΔΙΑ

νων υπέδειξε τούς συμβολισμούς και τούς τονισμούς της γιγαντοαφίσας, η ταχύβολη και, εί δυνατόν, η κατά τεξάνικο τρόπο εκφορά του λόγου αντικατέστησε τα παραδοσιακά ρητορικά μελίσματα, γενικεύτηκε ο τονισμός στην προ-προ-προπαραλήγουσα, κατά παράβαση της εντολής του Μουφλουζέλη που διδασκε ότι η προπαραλήγουσα ποτέ δεν περισπάται, βγήκαν γραβάτες ανοιξιάτικες με μεγάλους κόμπους, φλοτάν, πορτοκαλόχρωμα και κροκάτα κουστούμια, η βαρύγδουπη μηδαμινότητα αγωνιά για τα μεγάλα προβλήματα και καλείται να «τα απαντήσει» εντός δύο λεπτών, στο πόδι, ιδρωμένη, ασθμαίνουσα — χρονομετρείται ακόμη και το βήξιμο, αλίμονό της αν βήξει τρεις φορές. Τρεις-τέσσερις αρχιερείς της ενημέρωσης πατάνε το κουμπί στο πιο κρίσιμο σημείο για να μεταδώσουν διαφημιστικά μηνύματα γιατί, ευκαιρία που είναι, η «ελεύθερη» τηλεόραση πρέπει να εξασφαλίσει τον άρτο αυτής τον επιούσιον. Γιγαντοαφίσες, εντάξει, υπάρχουν και αεροπανό υπάρχουν και τρικάκια κι ατομικές αφίσες και συγκεντρώσεις, δεν απαρνηθήκαμε εντελώς την παράδοσή μας και την ελληνικότητά μας. Άλλαξε, όμως, το τοπίο. Η μάχη διεξάγεται στην ωχρή οθόνη, τα μέσα της οι πέντε απλές, καραμπινάτες φράσεις που θα ξαπλώσουν στο καναβάτσο τον αντίπαλο και θα δώσουν στον αραγμένο στην πολυθρόνα τηλεθεατή την εντύπωση ότι νικήσαμε. Το πάν είναι η εντύπωση, να μοιάζουν τα λόγια και τα πρόσωπα με το προκατασκευασμένο ομοίωμά τους. Σαν το μαυρισμένο απ' την ηλιοθεραπεία κορμί: μαύρο είναι, καλό μοιάζει. Πρόσωπο κυρίαρχο (όπως λέμε «πρόσωπο» στην ορθόδοξη παράδοσή μας ή όπως εννοούν το «κυρίαρχο» οι κυρίαρχες δυνάμεις) ο ψηφοφόρος, αυτός που, ξάπλα στην πολυθρόνα, απολαμβάνει το θέαμα του εαυτού του, κι επιλέγει ό,τι διάλεξαν άλλοι γι' αυτόν. Έτσι δεν γίνεται και στην Όλλανδία;

Άλλοτε, λοιπόν, η προεκλογική ατμόσφαιρα με τίς ντουντούκες και τα συνεργεία απέπνεε ανατολίτικη υπανάπτυξη όπου οι ιδεολογίες και τα προγράμματα, οι φάτσες και τα κόμματα ανακατώνονταν με αλευρόκολλα, ιαχές και πολιτικολογίες. Έπρεπε να προοδεύσουμε. Κι έγινε. Ανακατώθηκε η πληροφορική με την μπριγιαντίνη του Χατζηνικολάου, η σημειολογία και το χρήμα, τα στρογγυλά τραπέζια και οι χορηγίες, το διαφημιστικό σποτ και η γιγαντοαφίσα. Ο κόσμος, μελετώντας τις δημοσκοπήσεις, έκατσε στην πολυθρόνα του. Την έκατσε. Άφησε τις πολιτικούς, όπως τον ορμήνευσε ο βάρδος της γενιάς του '60, άλλος χώθηκε σ' εκείνο κει το μπαρ που ξενυχτάει, άλλος κοιτάει τη δουλειά του. Δόθηκε και το σχετικό παράγγελμα από την ιδεολογία της μη ιδεολογίας μ' όλο το κύρος που προσδίδει το Νόμπελ.

*Στροφή της κεφαλής αριστερά: όλα είναι σκατά
στροφή της κεφαλής δεξιά: όλα είναι σκατά.*

Δεν γνώριζαν εκείνο τον καιρό τον Σαμαρά, θα ρίμαρε πολύ καλά. Προοδεύσαμε «με κατεύθυνση» την ευπρέπεια, αφήσαμε το πεζοδρόμιο, την μπουλουκιδόν πολιτική, κάναμε ενενήντα «Κλικ» δεξιά.

Αρχίζει, όμως, καινούργια ζαβολιά με τις ψεύτικες νοσταλγίες για εκείνον τον καιρό της αυτοπρόσωπης πολιτικής συμμετοχής. Είναι σα να νοσταλγεί κανείς την παλιά Αθήνα, ξεχνώντας όμως τις μύγες της, τη σκόνη, τους καβγάδες για το νερό, τους κοριούς στα πατώματα και τόσα άλλα οχληρά, τότε που δέναν τα σκυλιά με τα λουκάνικα. Κι ακόμη μεγαλύτερη γίνεται η ζαβολιά γιατί όλοι ξέρουμε πως ενώ αυτή ή νιού λούκ πολιτική είναι για κλάματα, όπως ήταν κι η άλλη που νοσταλγούμε, δεν κλαίμε. Τη χρησιμοποιούμε, δηλαδή μας χρησιμοποιεί. Είναι χρήσιμο πράγμα ο ψηφοφόρος.

**Περιοδικό ΠΟΛΙΤΗΣ, Αύγουστος-Οκτώβριος 1993*

ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Εθνική Μειοδοσία η προβλεπόμενη μετατροπή μουσείων σε ΝΠΔΔ

Μαιριλή Κορφιάτη*

Η πολυδιαφημισμένη υπεράσπιση της εθνικής ασφάλειας της χώρας από την κυβέρνηση του Κυριάκου Μητσοτάκη με αιχμές το τουρκικό – μεταναστευτικό – προσφυγικό ζήτημα είναι ένα πυροτέχνημα προεκλογικό διάρκειας. Η μειοδοτική πολιτική της Δεξιάς στην Ελλάδα έναντι των Μεγάλων Δυνάμεων της Δύσης σταθερά στα πλαίσια των μεταπολεμικών συμφωνιών της Ευρωατλαντικής αμυντικής συμμαχίας με το NATO και την Ε.Ε. αφήνει μηδενικά περιθώρια ελιγμών και διαφοροποιήσεων από τους διεθνείς σχεδιασμούς των Συμμάχων μας. Τελευταία απόδειξη η αυτόματη συστράτευση της Ελλάδας με τις Ευρωατλαντικές Δυνάμεις στον σύγχρονο Ρωσο-ουκρανικό πόλεμο το 2022. Χωρίς προηγούμενη δημοκρατική διαβούλευση με τις άλλες ελληνικές πολιτικές δυνάμεις για αυτό το κρίσιμο θέμα, πραξικοπηματικά, απωλέσθη η ουδετερότητα της Ελλάδας μέσα σε αυτήν την νέα παγκόσμια σύρραξη στην Ευρώπη μεταξύ Ανατολής και Δύσης 109 χρόνια από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και 83 χρόνια από τον Δεύτερο Παγκό-

σμιο Πόλεμο. Εκτεθειμένη κι ακάλυπτη η Ελλάδα στον καταιγισμό νέων κρίσιμων προβλημάτων, το Ενεργειακό, ελλείψεις σε βασικά φάρμακα και άλλα κύρια προϊόντα στην αγορά, οικονομική κρίση, ακρίβεια, πληθωρισμός, και φυσικά η ανεργία που υποσκάπτει βαθύτερα το σαθρό ήδη έδαφος στην ελληνική κοινωνία.

Σε αυτό το αποσταθεροποιημένο σκηνικό το Υπουργείο Πολιτισμού προτείνει ένα νέο νομοσχέδιο ανατροπής του καθεστώτος που διέπει τη λειτουργία των αρχαιολογικών και βυζαντινών Μουσείων της Αθήνας και Θεσσαλονίκης, καθώς και το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου: Αλλαγή του νομικού καθεστώτος των δημόσιων μουσείων σε καθεστώς ιδιωτικού δικαίου. Τι σημαίνει στην πράξη για τα πέντε μεγάλα και μοναδικά Μουσεία αυτή η μεταβολή; Απογύμνωση από όλες τις προστατευτικές ρήτρες που αφορούν το πολύτιμο μοναδικό περιεχόμενο τους, το οποίο αντιμετωπίζεται ως εμπόρευμα στην άναρχη νεοφιλελεύθερη αγορά σε παγκόσμιο επίπεδο, η οποία δεν αλλάζει την αποικιοκρατική της φύση, τουναντίον, χωρίς προσποιήσεις αποκαλύπτει την λαίμαργία της να αρπάξει τους πολύτιμους εθνικούς θησαυρούς του πολιτισμού μας χωρίς όπλα αλλά με ανταλλαγή εκθεμάτων των ξένων μουσείων (που μπορεί να είναι λαθραία προϊόντα αρχαιοκαπηλίας). Η προβλεπόμενη

διάρκεια του «δανείου» μετά την Υπαγωγή των δημόσιων Μουσείων στην απαράδεκτη Διάταξη Εξαγωγής Αρχαιοτήτων είναι, μάλιστα, πενήντα (50) χρόνια! Ποιος ζει και ποιος πεθαίνει...

Η Αλωση που οργανώνεται ισοδυναμεί με πλιάτσικο μη αναστρέψιμο. Το status των μουσείων από την ζωντανή καρδιά του πολιτισμού της ελληνικής κοινωνίας που κτυπά αιώνες και χιλιετηρίδες τώρα σε αυτήν την χώρα θα σιγήσει! Οι μελλοντικές γενεές Ελλήνων δεν θα έχουν την ευκαιρία να θαυμάσουν και να παρατηρήσουν την αρχαία κληρονομιά ζωντανά και *ad hoc* στο ίδιο μέρος που γεννήθηκαν και ζουν, παρά μόνο στα αντίστοιχα βιβλία απαθανατισμένα και αποθησαυρισμένα ως αντικείμενο μελέτης και όχι ως ανεξίτηλο μοναδικό βίωμα της ίδιας της ιστορίας τους!

Πρόοδος και εξέλιξη στην λειτουργία των πέντε ελληνικών Μουσείων καμία: Το αντίθετο! Αποκοπή και υπονόμηση από τον ενιαίο χαρακτήρα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Διάλυση και μετατροπή των Μουσείων σε κυβερνητικά υποχείρια με καλοπληρωμένα Διοικητικά Συμβούλια και διευθυντές υπηρεσιακούς χωρίς επιστημονικά κριτήρια αλλά πολιτικά!

Αποδυνάμωση του παιδευτικού και επιστημονικού ρόλου των Μουσείων μέσω της ιδιωτικοποίησης, παράλληλα με την κατάργηση των δωρεάν παροχών σε μορφωτικά προγράμματα. Μείωση εσόδων που αποκαλύπτει το κλείσιμο ήδη μικρότερων μουσείων λόγω ανύπαρκτης χρηματοδότησης και διάψευση της δήθεν οικονομικής αυτοτέλειας, όπως υποδηλώνει ήδη η συστηματική χρηματοδότηση ιδιωτικών μουσείων και ιδρυμάτων.

Επιβάρυνση του Δημόσιου Ταμείου από το μεγάλο κόστος για την συντήρηση των δεκάδων αναμενόμενων νεοδιορισμένων υψηλόμισθων κυβερνητικών στελεχών.

Η φημολογούμενη εξωστρέφεια με ευρύ πολιτιστικό έργο των Μουσείων διαψεύδεται στην πράξη από το παράδειγμα εδώ και δύο χρόνια του ΑΚΡΟΠΟΛ – ΑΚΡΟΣ που παραμένει κλειστό. Όσο για την αξιοκρατία, κριτήριο είναι οι απευθείας αναθέσεις σε φίλους του ΥΠΠΟ όπως ο διορισμός του πρώην υφυπουργού Διαματάρη (με το ψεύτικο βιογραφικό) και της Μαριάννας Βαρδινογιάννη στο Δ.Σ. της Ακρόπολης.

**Η Μαιριλή Κορφιάτη είναι συνταξιούχος εκπαιδευτικός*

Σάββας Μιχαήλ

DYBBUK

ή

Ο Άνθρωπος των Μεταιχμίων

1. Ο Ναζί και ο Dybbuk

Ποιο μακάβριο παιχνίδι παίζεται μέσα στον Ναζί;

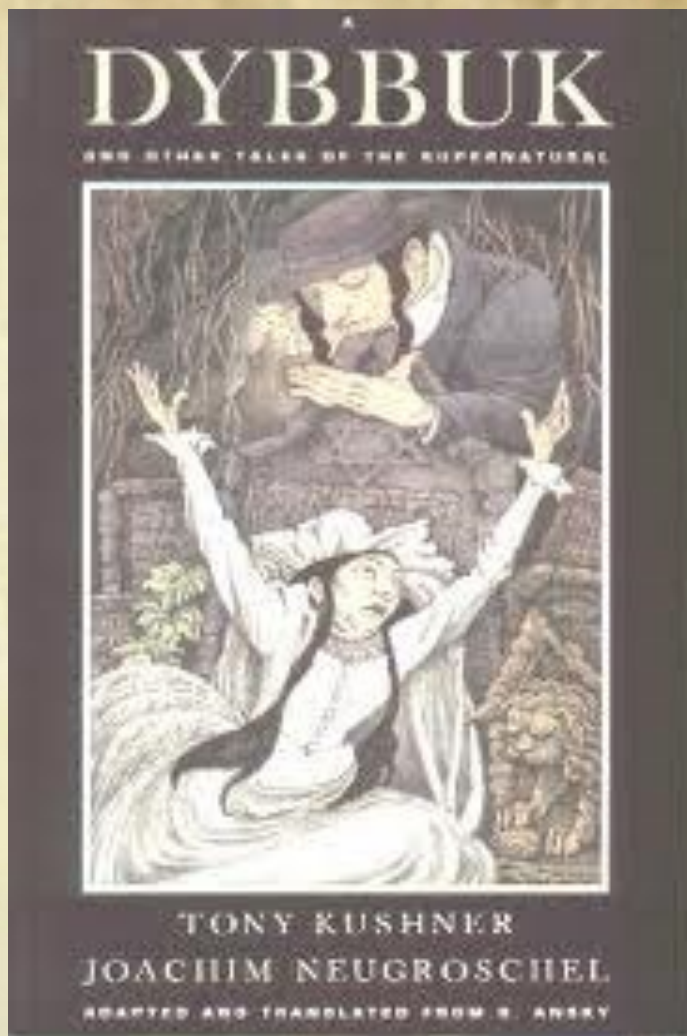
Ποιος είναι ο κεντρικός πυρήνας των ανομολόγητων εκείνων ψυχικών διεργασιών μέσα στις οποίες διαμεσποείται η μετατροπή ενός «κοινού», μέχρι χθες, «άνθρωπάκου» σε αντισημίτη σήμερα και σε δήμιο αύριο; Αν ήταν ποτέ δυνατό να βρεθείς ξανά στη χαμένη για πάντα Yiddishland, εκεί, ανάμεσα στο Δούναβη και στο Βόλγα, στον πυρπολημένο κόσμο των Shtetl των Εβραίων που μιλούν γίντις, το μελωδικό κράμα μεσαιωνικών γερμανικών με σλάβικες και εβραϊκές λέξεις, αν ήταν ποτέ δυνατό να συναντήσεις ξανά κάποιον Rebbe, διδάσκαλο των Ευσεβών, των Χασσιντίμ που δεν άνθισαν ματαίως, αν ήταν ποτέ δυνατό να βάλεις στο φάντασμα το φριχτό ερώτημα: Τί στοιχειώνει τη ψυχή ενός Ναζί;

Η απάντηση θα ερχόταν απλή και έμμεση πάντα, μεταφορική και ταυτόχρονα κυριολεκτική, δηλαδή τυπικά εβραϊκή: Ο Dybbuk!

Τίποτα δεν μαγνητίζει, δεν αποβλακώνει, δεν πανικοβάλλει, δεν εξαχρειώνει, δεν εξαγριώνει έναν Ναζί-εν-τω-γεννάσθαι όσο το να του κουνούν διαρκώς μπροστά στα μάτια του την εικόνα ενός Dybbuk.

Ο Dybbuk το ξωτικό. Με τη διπλή, πάντα, έννοια της λέξης, τόσο τη συνήθη, όσο και την άλλη, την κυριολεκτική: το έξω-τικό, το ον που όχι μόνο προέρχεται έξω από τα κρατούντα πλαίσια της φυσικής και κοινωνικής τάξης αλλά και που συνίσταται, είναι πλασμένο από την στόφα του έξω, είναι πάντα έξω όσο μέσα κι αν έχει εισχωρήσει-ιδιαίτερα τότε. Διαρκώς εξώβλητο, σε έξω-ρία. Όσο κι αν έχει συγκλεισθεί παραμένει αποκλεισμένο και, εξ ορισμού, απειλητικό σαν εξω-τικό, ως εξώ-τατον, έξω-από-δω, για την έσω-τερική καθεστηκυία τάξη.

Ο Dybbuk δηλαδή ο Διφυής, ο Δισ-υπόστατος (όχι ο Διά-βολος), το πλάσμα που ζει ανάμεσα σε δύο τουλάχιστον κόσμους, tvishn tsvey veltn, και διαρκώς πηδάει από τον έναν κόσμο στον άλλο, όπως ο σκίουρος από κλαρί σε κλαρί, από δέντρο σε δέντρο, φευγαλέος σαν αστραπή.

«Dybbuk» ή και «tvishn tsvey veltn» (Μεταξύ Δύο Κόσμων) ονομάζεται το πιο διάσημο έργο του λαϊκού θεάτρου γίντις. Γραφόταν επί εφτά χρόνια, από το 1912 και πρωτοανεβάστηκε στη Βαρσοβία το 1919, ένα χρόνο πριν το θάνατο του συγγραφέα του. Ο ίδιος ο δημιουργός του ήταν από κάθε άποψη ένας Dybbuk, ζώντας και μεταπηδώντας διαρκώς μεταξύ δύο κόσμων, με διπλή ιδιότητα και διπλό όνομα. Το όνομα που πήρε από τον πατέρα του όταν γεννήθηκε ήταν Shloyme Zanvl ben Aaron Ha Cohen Rappoport (1836-1920). Ο ίδιος αργότερα, άλλαξε το εβραϊκό όνομα και πατρώνυμο, το Shloyme ben Aaron ή Σολομών Ααράνοβιτς, στο ρωσικότερο Σεμυόν Ασίμοβιτς, μπαίνοντας στο Ρωσικό επαναστατικό κίνημα. Επιπλέον τη νέα ζωή του τη συνδέει περιέργως (για τους μη εβραίους) όχι με το όνομα του πατρός του αλλά συνειδητά με το όνομα της μητρός του Άννας. Έτσι συμμετέχει στη Bund, (Γενική Ένωση Εβραίων Εργατών Ρωσίας, Λιθουανίας και Πολωνίας - όπου γράφει και τον ύμνο της Dishvue-ο όρκος) και στη συνέχεια στους Σοσιαλεπαναστάτες με όνομα Z. Sin anni (στα ρωσικά: γιός της Άννας). Σαν «γιός της Άννας» εξελέγη και αντιπρόσωπος των Σοσιαλεπαναστατών στο επα-

ναστατικό Σοβιέτ της Πετρούπολης το 1917. Με μια παραλλαγή του ίδιου ονόματος, σαν Σ. Ανσκυ (γιός της Άννας πάντα), επιστρέφει στη Yiddishland σαν έξοχος εθνογράφος (η εξερευνητική του αποστολή αρχίζει το 1912, μαζί με τη συγγραφή του Dybbuk) και στη συνέχεια σα ποιητής και, προπαντός, σαν ο διάσημος δραματουργός του Dybbuk.

Το πρωτότυπο χειρόγραφο στα γίντις χάθηκε μέσα στις περιπέτειες του καιρού. Ο συγγραφέας χρειάστηκε να το μεταφράσει ξανά από μια μετάφραση στα Εβραϊκά. Γνώρισε πρωτοφανή επιτυχία στον μεσοπόλεμο. Παίχτηκε πάμπολλες φορές και σε πάμπολλες εκδοχές, ακόμα και σαν μιούζικαλ και σαν κινηματογραφική ταινία, εκφράζοντας τα όνειρα και τους φόβους της Yiddishkeit—μέχρι την ώρα των κρεματορίων.

Ο Dybbuk δεν είναι απλώς ένα πλάσμα της λαϊκής μυθολογίας γίντις. Περισσότερο από μύθος των Εβραίων είναι εικόνα του ίδιου του Εβραίου αλλά όχι μόνου του: πάντα μαζί με τον Άλλο που κουβαλάει μέσα κι έξω του. Μαζί με τον εφιάλτη του. Μόνο ο εγκλεισμός στο γκέτο μπορούσε να πλάσει ένα τέτοιο φάντασμα κλειστοφοβίας που μετατρέπεται όμως και σε οδό διαφυγής. «Αν ο Dybbuk μπαίνει και βγαίνει διαρκώς από τούτον τον κόσμο, γιατί όχι κι εμείς»;

Ο Dybbuk είναι ο Εβραίος με το βασανιστικό ερωτηματικό που κουβαλάει πάντα στη ράχη του και δεν βλέπει ποτέ. Με την μαύρη σκιά που τον περιβάλλει (ή μήπως είναι η σκιά του Μεσσία;).

Ένα ον με μόνο τρόπο ύπαρξης τη συνεχή διαπίδυση από ένα διαμερισματοποιημένο χώρο στον άλλο, γλιστρώντας πάνω στους διάμεσους ιστούς της κοινωνίας, ζώντας στους πόρους του δέρματός της, δια-

βαίνοντας τα intermundia. Αλληλεπιδρώντας με τα πιο διαφορετικά και (αργά ή γρήγορα), εχθρικά περιβάλλοντα, νοώντας με πάθος τα σύμπαντα και μηδέποτε κατανοώντας τα βάσανα. Ο άνθρωπος με τη διπλή (ή πολλαπλή) ιδιότητα, με τα δύο (ή και χίλια) ονόματα, ο άνθρωπος των μεταιχμίων στον ιστορικό χώρο και στον ιστορικό χρόνο. Ο homo limbicus.

Σ' έναν κόσμο με κυρίαρχο των Άνθρωπο Χωρίς ιδιότητες-το είδε καθαρά ο Robert Musil-ποιά θέση μπορεί να υπάρξει για ανθρώπους με διπλή ιδιότητα, για κάποιους φτωχοδιάβολους Dybbuk;

2. Ο Χίτλερ στην Βιέννη

Στο Mein Kampf ο Χίτλερ περιγράφει πως έγινε ο ίδιος αντισημίτης. Αποτελεί την πιστότερη ίσως περιγραφή για το πως ένας μικροαστός, κάτω από ορισμένες ιστορικοκοινωνικές συνθήκες, αρχίζει να μισεί τους Εβραίους και να μετατρέπεται σε εν δυνάμει Χίτλερ.

Βρισκόταν λοιπόν ο Χίτλερ στη Βιέννη όταν πρωτοσυνάντησε Εβραίους. Ήτανε Χασσιντίμ, προφανώς από τα εδάφη της Γαλικίας, με μαύρα καφτάνια και καπέλα, με μακριές γενειάδες και μπούκλες στις φαβορίτες και τα μαλλιά. Το παράξενο παρουσιαστικό τους έκανε τον Χίτλερ να σκεφτεί ότι πρόκειται για κάποια διαφορετική φυλή, εντελώς ξένη προς την Ευρώπη των Αρείων. Παρόλα αυτά δεν ήταν η Εβραϊκή (Χασσιδική) διαφορετικότητα που του προκαλούσε τη μεγαλύτερη δυσφορία και απέχθεια. Ήταν το γεγονός-όπως υπογραμμίζει ο Χίτλερ-ότι οι ίδιοι αλλογενείς εγκατέλειπαν συχνά το παράξενο παρουσιαστικό τους και «παρίσταναν» τόσο καλά τους Άρειους που γίνονταν σχεδόν ταυτόσημοι.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η αντισημιτική/ρατσιστική αντίδραση, στην αφετηρία της, επισημαίνει βεβαίως τη Διαφορά αλλά κινητοποιείται μόνο όταν την βλέπει να αυτο-αίρεται και να ενσωματώνεται αφανής στην Ταυτότητα. Μ' άλλα λόγια, το χαρακτηριστικό στη γένεση της αντισημιτικής/ρατσιστικής τάσης δεν είναι τόσο η απόρριψή της Διαφοράς όσο ο φόβος για την ανασφαλή Ταυτότητα, που ενώ δεν φαίνεται ότι αλλοιώνεται στην πραγματικότητα ήδη εμπεριέχει την αόρατη αλλοίωση και γίνεται, για να χρησιμοποιήσουμε τον όρο του Balibaz, μία αμφίβολη Ταυτότητα.

Όπως λέει ο V. Jankelevitch «ο αντισημιτισμός απευθύνεται σ' έναν άλλο που είναι αδιόρατα άλλος, εκφράζει την ανησυχία που ο μη Εβραίος δοκιμάζει μπροστά σ' αυτόν τον άλλον τον σχεδόν αξεχώριστο

Η είσοδος του στρατοπέδου
Auschwitz - Birkenau από το: “Der gelbe Stern”
του C. Bertelsmann, 1978, σ. 141.

από τον εαυτό του, τη δυσφορία του όμοιου απέναντι στον σχεδόν όμοιο».

Εδώ ακριβώς διαφέρει ο αντισημιτισμός από τους άλλους ρατσισμούς που αναφέρονται σε εξωτερικά σημεία διαφορετικότητας, για να καλυφθούν συχνά πίσω απ' αυτά.

Πώς αλλιώς εξηγείται το γεγονός ότι το παλιό αντιρατσιστικό σύνθημα του «Δικαιώματος στη διαφορά» το οικειοποιήθηκε ο νεορατσισμός από τη δεκαετία του '80 ιδιαίτερα, για να προωθήσει μέτρα αποκλεισμού των ξένων μεταναστών στην Ευρώπη στο όνομα του «σεβασμού» και της «προστασίας της πολυπολιτισμικής διαφορετικότητας»;

Ακριβώς για αυτόν τον λόγο, πρέπει κανείς να ξεκινήσει από τον αντισημιτισμό για να κατανοήσει και να πολεμήσει κάθε ρατσισμό (μαζί κι αυτόν που υπέστη ο παλαιστινιακός λαός, όπως σωστά επεσήμανε ο δίκαιος Yeshayahu Leibowitz). Όχι αντίστροφα.

Ο αντισημίτης ρατσιστής θέλει να επιβεβαιώσει μια αφηρημένη Ταυτότητα καθ' εαυτήν διαχωρίζοντάς την ερμητικά, απόλυτα από κάθε υποψία Διαφοράς που θα τη μόλυνε. Για αυτό και ποτέ δεν μπορεί (ή και δεν θέλει) να γίνει μία Ταυτότητα προς εαυτήν, μία Αυτοσυνείδηση, με τους όρους του Hegel.

Εκείνο που φοβάται, απεχθάνεται και εξω-ορκίζει είναι η παρουσία της Διαφοράς μέσα στην Ταυτότητα και της Ταυτότητας μέσα στην Διαφορά. Απ' αυτήν την σκοπιά, της απόρριψης της ενότητας της Ταυτότητας και της Διαφοράς, καταλαβαίνουμε πόσο διορατικός ήταν ο Wilhelm Reich όταν αποκαλούσε τον εθνικοσοσιαλισμό «κοσμοθεωρία της αναφροδισίας».

Κάθε αλληλοδιείσδυση Ταυτότητας και Διαφοράς θεωρείται από το Ναζί αιμομιξία που επιφέρει την ποινή του ευνουχισμού και της παρακμής. Αλλά γιατί ο αντισημίτης-ρατσιστής-Ναζί απεχθάνεται τόσο την αλληλοδιείσδυση των αντιθέτων και την Ταυτότητά τους;

Γιατί τρέμει την αντίφαση, προπαντός την εσωτερική αντίφαση, που παραμένοντας επί μακρόν άλυτη και παροξυνόμενη, καταστρέφει από τα μέσα και αποδομεί την τάξη από την οποία προέρχεται (εξαθλίωση μικροαστών, μαζική ανεργία κ.λπ.) τον ίδιο του τον κοινωνικό κόσμο. Οι δημαγωγοί του δείχνουν έναν εύκολο και πειστικό τρόπο να ξεμπερδέψει με την αντίφαση-ακυρώνοντάς την: «τίποτα το αρνητικό δεν υπάρχει στο ίδιο, το αίτιο του κακού δεν βρίσκεται μέσα στον κόσμο σου αλλά στον άλλο, εκτός κόσμου που τον μολύνει».

Ο Ναζισμός είναι η ακραία μορφή απόρριψης κάθε διαλεκτικής. Όπως σημειώνει εύστοχα ο Λ. Τρό-

τσκυ στα «Φιλοσοφικά Τετράδια» του: «ο εθνικοσοσιαλισμός αντιπροσωπεύει μια ακραία αντίδραση κατά της διαλεκτικής πιο φορτισμένη στη συνέπειά της από τον Ιταλικό φασισμό, που είναι εκλεκτικιστικός πέρα ως πέρα. Ο φιλοσοφικός εθνικοσοσιαλισμός έχει ως στόχο ακριβώς την ιδέα της ανάπτυξης: ως εκ τούτου απορρίπτει με μοχθηρία όχι μόνο τον Μαρξισμό αλλά και τον Δαρβινισμό-θέλει να γυρίσει τη γνώση σε στατικές αρχές σε σχέση με την ανθρώπινη κοινωνία. Σαν τέτοιες κατηγορίες χρησιμοποιούνται η φυλή και το αίμα. Η ισχύς της διαλεκτικής σκέψης εδώ αποδεικνύει τη δύναμή της με τη μέθοδο της αντιστροφής. Η συνεπής αντίθεση στη διαλεκτική σε ρίχνει πίσω, στα βάθη του Τευτοβούργειου Δάσους».

«Εάν όλα είναι ταυτόσημα με τον εαυτό τους, τότε τίποτα δεν έχει ποικιλία, δεν είναι αντι-τιθέμενο, δεν έχει θεμέλιο» (Hegel).

Ο αυτοεγκλεισμός στην αφηρημένη Ταυτότητα της φυλής, σε μια φενάκη δεν λύνει την υπαρκτή κρίση ταυτότητας αλλά την τραβάει στα άκρα, μέχρι την καταστροφή κάθε ανθρώπινης Ταυτότητας.

3. Κρίση ταυτότητας

Ο μεγάλος δραματουργός Heiner Müller έχει σκιαγραφήσει πολύ διεισδυτικά τη σχέση ανάμεσα στην κρίση ιστορικής ταυτότητας της Γερμανίας και στην τραγωδία του 20ου αιώνα με το θρίαμβο του Χιτλερισμού και τη Shoah, την καταστροφή των Εβραίων. Ο Müller υπενθυμίζει ότι η Γερμανία γνώρισε την πρώτη μεγάλη κοινωνική επανάσταση των Νέων Καιρών, τον πόλεμο των Χωρικών, που πνίγηκε στο αίμα τον 16ο αιώνα. Τον επόμενο αιώνα ο Τριακονταετής πόλεμος έπνιξε μέσα στις βαρβαρότητες και τα δεινά τη κάθε λαϊκή διάσταση και προοπτική. Ακολούθησαν αιώνες στασιμότητας και παρακμής όλων των κοινωνικών δυνάμεων μέχρι να εμφανιστεί και να χαθεί ξανά η ιστορική ευκαιρία με την αστική επανάσταση του 1848 την οποία πρόδωσε η ίδια η γερμανική αστική τάξη.

Τελικά ο κοινωνικός μετασχηματισμός της σύγχρονης βιομηχανικής καπιταλιστικής Γερμανίας έγινε «από τα πάνω» από τον Μπίσμαρκ, «με σίδερο και αίμα», αφήνοντας όλα τα γνωστά σημάδια του μιλιταρισμού και του κρατικού αυταρχισμού που θα κορυφώσει ο Ναζισμός.

«Γι' αυτούς τους λόγους» λέει ο H. Müller «η Γερμανία δεν έπλεξε έναν αυθεντικό δεσμό με την Ευρώπη και βρίσκεται ακόμη μετέωρη μεταξύ Ανατολής και Δύσης πάντα μέσα στο φόβο ότι δεν έχει την ιδιαίτε-

ρή της ταυτότητα. Από το φόβο έλλειψης της ταυτότητας γεννιέται η ενόρμηση του θανάτου, η επιθυμία και να εκμηδενίσεις και να εκμηδενιστείς...μπορεί να φανεί παράξενο αλλά υπάρχει μια αλλόκοτη, μια πλήρης συγγένεια ανάμεσα σε Εβραίους και Γερμανούς, ιδιαίτερα σε σχέση με τα προβλήματα της ταυτότητας. Και οι δύο λαοί δε νοιώθανε στο σπίτι τους στη Γερμανία και ζούσαν μια διάσταση αποξένωσης, Μέσα από τέτοιες ομοιότητες προκλήθηκε μια καταστροφική σύγκρουση».

Είναι απαραίτητες μερικές διευκρινήσεις. Πρώτον η «καταστροφική σύγκρουση» ήταν μονόπλευρη, προήλθε αποκλειστικά από τους κόλπους της μιας, της κυρίαρχης αποξενωμένης εθνότητας. Οι Εβραίοι αντίθετα, έκαναν τα πάντα (και μάλιστα ό,τι δεν έπρεπε) για να την αποφύγουν. Δεύτερον, η συνάντηση λαών στρωμάτων ή ατόμων με κρίση ταυτότητας σε μια μεταβατική περίοδο της ιστορίας δεν συνεπάγεται αναπόφευκτα την σφαγή του ενός από τον άλλο. Απαιτούνται κι άλλοι όροι, κι άλλοι κρίσιμοι διαμεσολαβητές.

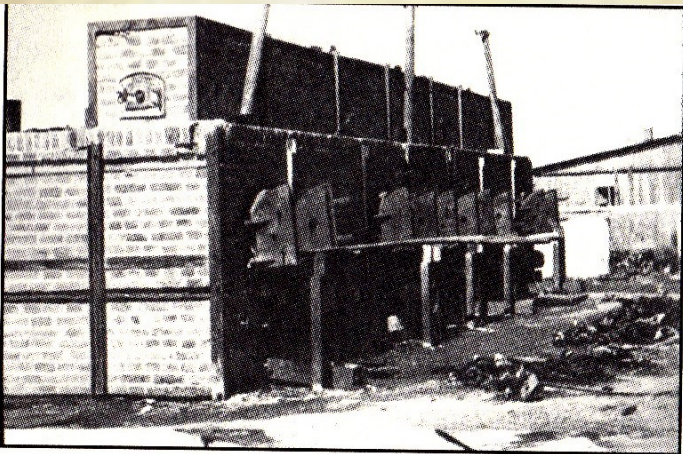
Πάντως η παρατήρηση του Müller παραμένει σωστή εντοπίζοντας τη πιο αναγκαία (και μη ικανή) συνθήκη και την ιστορική της ρίζα.

Η κρίση ταυτότητας αποκορυφώθηκε στη Γερμανία μετά τη συντριβή των Κεντρικών Αυτοκρατοριών στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, τους ταπεινωτικούς όρους της Συνθήκης των Βερσαλλιών, τη διεθνής οικονομική κρίση μ' αποκορύφωμα το κραχ του 1929. Εκατομμύρια εξαθλιωμένοι μικροαστοί, παλαιοί πολέμιστές, μικρομαγαζάτορες, υπάλληλοι κ.λπ. βλέπουν τις θυσίες τους να έχουν πάει χαμένες και να αδυνατούν να βρουν τη θέση τους στην κοινωνία, την ένταξή τους στην αλυσίδα της Συμβολικής Τά-

ξης. Μέσα σ' αυτήν τη κρίση συμβολικής ταύτισης συντελείται η συνάντηση με τον δημαγωγό που εύκολα τους πείθει ότι κάποιος «άλλος» τους έκλειψε τη θέση του κρίκου στη συμβολική αλυσίδα, παριστάνοντας ότι είναι ο «ίδιος». Κι αυτός ο αποδιοπομπαίος άλλος, βεβαίως, είναι ο Εβραίος.

Στην πραγματικότητα ο Εβραίος ποτέ δεν «αφομοιώθηκε» επαρκώς στην αλυσίδα κι αντιμετώπιζε ένα ανάλογο πρόβλημα. Η επέκταση του γερμανικού κεφαλαίου προς Ανατολάς αποσάθρωνε τις προϋπάρχουσες προαστικές αγροτικές δομές μαζί και το Shtetl, το εβραϊκό αγροτικό γκέτο. Κατά κύματα οι Εβραίοι της Μεσευρώπης εγκατέλειπαν την αγροτική ενδοχώρα κι απασχόληση και συνέρρεαν στις μεγάλες πόλεις της Αυστροουγγαρίας και της Γερμανίας αναζητώντας θέση, κυρίως, στα «ελεύθερα επαγγέλματα», τη διανόηση, την κρατική υπαλληλία. Η απόπειρα ενσωμάτωσης σε κομβικά σημεία του βιομηχανικού και τραπεζικού κεφαλαίου ή ακόμα σε καίριες βαθμίδες της κρατικής ιεραρχίας και του Πανεπιστημιακού κατεστημένου, συναντούσε την έντονη αντίδραση και τον αποκλεισμό από τις κυρίαρχες τάξεις της κυρίαρχης εθνότητας. Η νέο-διαμορφούμενη μικρή και μεσαία εβραϊκή αστική τάξη προσπαθούσε να προσαρμοστεί στα κενά που άφηναν τα στενά πλαίσια, ενώ ο αναδυόμενος αντισημιτισμός έντεχνα μετακυλούσε το μίσος απέναντι στους Εβραίους νεόπλουτους προς τα «κάτω», κάνοντας όπως έγραφε ο Τρότσκι, τη μικροαστική φαντασία να ταυτίζει τον πλούσιο εβραίο τραπεζίτη με τον Πολωνόεβραίο χασσίδ με το καφτάνι, που δεν είχε πεντάρα τσακιστή στην τσέπη. Η προώθηση του καπιταλισμού, που ήδη έμπαινε διεθνώς στη ιστορική του παρακμή, στην Yiddishland έδωσε στους παραδοσιακούς Dybbuk νέες διφορούμενες μορφές-εκείνες με τις οποίες θα οδηγηθούν στους θαλάμους αερίων.

Την αθλιότητα της «προωθημένης» κι αποτυχημένης «αφομοίωσης» του εβραϊσμού στο γερμανισμό στη προ-χιτλερική περίοδο και τη συνολική τραγικότητα της θέσης των Εβραίων σαν καθρέφτη της θέσης της ανθρωπότητας, την έδειξε απaráμιλλα ο Frantz Kafka, ο προφήτης της επερχόμενης Shoah. Στο περίφημο Γράμμα στον Πατέρα του αλλά και στο συνολικό του έργο, ρίχνει αμείλικτο φως στην άθλια αυτή κατάσταση του εβραίου Dybbuk, που ζει μεταξύ δύο κόσμων, του παλιού αγροτικού γκέτο, στο οποίο δεν μπορεί να επιστρέψει, και του νέου αστικού περιβάλλοντος στο οποίο δεν μπορεί να αφομοιωθεί. Είναι -έλεγε ο Kafka- σαν ένα αγρίμι που τα πίσω πόδια του είναι κολλημένα στο παρελθόν ενώ τα μπροστινά πα-

Τα κρεματόρια του στρατοπέδου Auschwitz - Birkenau από το: "Der gelbe Stern" του C. Bertelsmann, 1978, σ. 142.

ραμένουν στον αέρα, αδυνατώντας ν' ακουμπήσουν στο νέο έδαφος. Υπάρχει μια ασαφής πιστότητα στην παράδοση και μία ασαφής επιδοκιμασία της ρήξης μαζί της «κι ό,τι πιο εξοργιστικό υπάρχει είναι αυτή η ασάφεια».

Ο Dybbuk της μεγαλούπολης προσπαθεί απεγνωσμένα, όπως ο κ. Κ. στον Καφκικό «Πύργο», να γίνει όμοιος στον Gerstäcker και στον Laseman μάταια. Είναι πάντα υπεράριθμος στην αλυσίδα. Εκείνο που δεν βλέπει η πλειοψηφία, τόσο των Εβραίων όσο και των μη Εβραίων-θυμάτων της φασιστικής δημαγωγίας, είναι το γεγονός ότι δεν φταίει ο ένας που δεν βρίσκει ο άλλος τη θέση του κρίκου στην αλυσίδα αλλά ότι η ίδια η αλυσίδα έχει πια παρασκουριάσει και φτύνει τους κρίκους της. Ότι μόνη λύση και για τους δυο, είναι η συντριβή της αλυσίδας κι η καθολική μεταμόρφωση του κόσμου σ' έναν κόσμο χωρίς αλυσίδες.

Από τη μεριά τους οι ιδεολόγοι του Ναζισμού το είχαν καταλάβει, με τον δικό τους ζωώδη τρόπο. Γι' αυτό και το *Mein Kampf* ταυτίζει τον «αγώνα κόντρα στην εβραϊκή πανούκλα» με εκείνον ενάντια «στον δηλητηριαστή της γερμανοσύνης Παγκόσμιο Ιουδαίο Καρλ Μαρξ». Είναι τυχαίο ότι η οριστική απόφαση για

την «Τελική Λύση» πάρθηκε ταυτόχρονα με εκείνη της εξαπόλυσης της επιχείρησης Μπαρμπαρόσα ενάντια στη Σοβιετική Ένωση, «το προπύργιο του Εβραιομπολσεβικισμού»;

Η κρίση ταυτότητας, η κρίση ένταξης στον κόσμο μπορούσε να λυθεί μόνο ως συμμετοχή σ' έναν αλλαγμένο κόσμο. Μια τέτοιου είδους νέα ένταξη είναι με τη σειρά της αδύνατη όταν δεν υπάρχει ευαισθησία απέναντι στην κρίση ταυτότητας και το τι αυτή αντιπροσωπεύει ιστορικά. Κι απ' τη μεριά της Σοσιαλδημοκρατίας και του σταλινισμού της εποχής υπήρξε μόνο αναισθησία κι εγκατάλειψη του εδάφους στη φαιά πανούκλα.

Πώς τα κατάφεραν οι φασίστες δημαγωγοί να κερδίσουν και να κινήσουν μάζες εκατομμυρίων; Θα ήταν λάθος να θεωρηθεί αυτό που ο Ράϊχ ονόμασε «η μαζική ψυχολογία του φασισμού» απλώς σαν μια μορφή «ψευδούς συνείδησης» όπως τη βλέπει ένα ρεύμα σκέψης που (κακώς) ονομάστηκε εγελιανομαρξιστικό, με κύριο σημείο αναφοράς τον G. Lucacs της πρώτης περιόδου, εκείνης του έργου του «Ιστορία και Ταξική Συνείδηση». Παρόλο που υπάρχει ένα ορθολογικό στοιχείο σ' αυτήν την αντίληψη (ο αντισημιτισμός αντανακλά συγκεκριμένες ιστορικές κοινωνικές σχέ-

Αυθεντική φωτογραφία των SS από το Νταχάου 1933 (Αρχείο Γ. Ρηγάτου)

σεις και παίρνει ιστορικά καθοριζόμενες ιδεολογικές μορφές) δεν μπορεί, με κανέναν τρόπο, να καλύψει την τρομερή έκταση και το βάθος του ανορθολογισμού που εξερράγη με τη φασιστική θηριωδία.

Εξίσου, αν όχι περισσότερο, αποτυχημένες είναι και οι διάφορες ψυχολογίζουσες ερμηνείες που είτε ανάγουν τη φασιστική συμπεριφορά σε «αδυναμία του Εγώ» (στο πλαίσιο της οπτικής της Ego Psychology) είτε πάλι σε «παράκαμψη του Εγώ» και άμεση χειραγώγηση του ασυνειδήτου από μηχανισμούς του «Υπερεγώ» (ερμηνεία στα πλαίσια της Σχολής της Φραγκφούρτης). Και οι δύο απόψεις υποβαθμίζουν ή κι εξαφανίζουν το δασώδες πεδίο που άνοιξε για πρώτη φορά η μεγάλη ανακάλυψη του Freud.

Η Ego Psychology συρρικνώνει το έργο της στην επιδίωξη της αναστήλωσης του «Εγώ» στη βάση των δεδομένων προδιαγραφών του εγωκεντρικού αστικού κατεστημένου. Η φραγκφουρτιανή άποψη, πολύ πιο εκλεπτυσμένη, θεωρεί ότι αντικείμενο της ψυχανάλυσης ήταν ο φιλελεύθερος αστός ως άτομο, δεν υπήρχε πριν απ' αυτόν κα δεν υπάρχει μετά την εκτόπισή του από τον «μαζάνθρωπο» της σύγχρονης «διοικητικής, ολοκληρωτικής» κοινωνίας της χειραγώγησης.

Καθόλου τυχαία ο Φραντς Κάφκα είχε μian εντελώς

αντίθετη αντίληψη, που την εκφράζει στο γράμμα του στον Φραντς Βέρφελ, τον Δεκέμβριο του 1922:

«Δεν είναι κάποια ευχαρίστηση ν' ασχολείται κανείς με την ψυχανάλυση κι εγώ κρατιέμαι όσο το δυνατόν πιο μακριά αλλά υπάρχει όσο τουλάχιστον αυτή εδώ η γενεά. Από πάντα, μαζί με τις οδύνες του και τις χαρές του, ο ιουδαϊσμός παράγει σχεδόν ταυτόχρονα μ' αυτές και το σχετικό σχολιασμό του Ρασί, το ίδιο και τώρα».

Μ' άλλα λόγια παρά τη δηλωμένη δυσφορία του ο Κάφκα ανεβάζει τον Ζίγκμουντ (ή Σλόμο) Φρόυντ στη θέση που είχε στο μεσαίωνα ο Σλόμο Ιτσακί ή Ραμπάν σελ Γισραέλ, γνωστότερος από το ακρωνύμιο Ρα-σί (1040 ή 1028-1115), ο σοφότατος ερμηνευτής της Βίβλου και του Ταλμούδ. Αιώνες μετά την ταφή του στο νεκροταφείο της Πράγας, όταν μια νέα γενιά με τα δικά της τρομακτικά βάσανα και τις αστραπιαίες χαρές της θα έρθει στο φως-η γενιά που θα γνωρίσει πογκρόμ αλλά και την πρώτη λάμψη του 1905, την έφοδο στον ουρανό το 1917 αλλά και το ζόφο της Shoah, θα γεννηθούν μαζί κι οι ερμηνευτές. Ανάμεσά τους, τον ίδιο καιρό, που ο Άνσκυ, ο γιος της Άννας, συναντάει παντού τον Dybbuk, θα έχει ήδη ανοίξει το δρόμο του ο γιός της Άννας-Δεβώρας με το γερμανικό όνομα της Χαράς-Freud-θα έχει δείξει πως

«το Εγώ δεν είναι αφέντης στο σπίτι του» και θα έχει κινήσει τα νερά του Αχέροντα contra superos...

Μπορεί η ψυχανάλυση να φωτίσει την τραγωδία του αιώνα;

Σίγουρα η μονόπλευρη χρήση της ή, ορθότερα, η ad nauseam κατάχρηση στην οποία μας συνήθισαν οι επίγονοι κάθε σχολής και αίρεσης, δεν θα το κατορθώσει ποτέ.

Από την άλλη, η ίδια η νέα εν τω γεννάσθαι επιστήμη είναι σάρκα από τη σάρκα της ίδιας της ιστορικής τραγωδίας, η αυτο-αντανάκλασή της. Χωρίς την ψυχανάλυση, οποιαδήποτε ιστορική-υλιστική ερμηνεία θα είναι περιορισμένη και τελικά ανι-ιστορική, μηχανιστική, μη υλιστική. Ποιός μπορεί να στερήσει τη Shoah από τον Rashi της;

Όλα όσα έχουν προαναφερθεί για την κρίση ταυτότητας και το ρόλο της στη γένεση του αντισημιτισμού και του φασισμού εκφυλίζονται σε Ego Psychology αν δεν εντάσσονται στη γενικότερη προβληματική του Φρόυντ, και παραπέρα, με την αποσαφήνιση κι ανάπτυξη που έφερε στη διάρκεια της «επιστροφής στον Φρόυντ», ο Jacques Lacan (ιδιαίτερα με τη μορφογένεση του Εγώ στο στάδιο του Καθρέφτη, το σχήμα L και, *conditio sine qua non*, τη διάκριση ανάμεσα σε υποκείμενο του Ασυνειδήτου και Εγώ). Εντελώς συνοπτικά, σύμφωνα με τη λακανική ψυχαναλυτική προσέγγιση, το υποκείμενο αναδύεται ως επίπτωση σημαίνοντος του Συμβολικού, του γλωσσικού σύμπαντος, της συμβολικής τάξης του Άλλου και εντάσσεται σε αυτήν την τάξη, όπου «αντιπροσωπεύει ένα σημαίνον για ένα άλλο σημαίνον», έχοντας ήδη αλλοτριωθεί εν τη γενέσει του. Η σκοτεινή περιοχή αλληλοεπικάλυψης υποκειμένου και Άλλου είναι το ασυνείδητο. Το υποκείμενο του ασυνειδήτου βρίσκει τον εαυτό του ως εαυτό, ως Εγώ, «εις άλλον τόπον», μέσω της επένδυσης και εσωτερίκευσης της κατοπτρικής εικόνας του ομοίου του μικρού άλλου μέσα από μια δυναμική που επι-καθορίζεται από τον μεγάλο Άλλο, την ισχύουσα Συμβολική τάξη πραγμάτων.

Τα παραπάνω συνοψίζονται κατ' αρχήν στο σχήμα L του Lacan. Το υποκείμενο Υ συλλαμβάνει τον εαυτό του μόνο μέσω του άλλου ομοίου ά όπως αυτό κατοπτρίζεται μέσω του εικονικο-φαντασιακού άξονα ά-α, εσωτερικεύεται και μορφοποιείται σαν Εγώ α. Τα ανύσματα Α-Υ (συμβολικός άξονας Α-Υ) και Α-α, δείχνουν τον καθοριστικό ρόλο του Συμβολικού του μεγάλου Άλλου στην ενεργοποίηση του υποκειμένου και σ' ό,τι συντελείται μέσα σ' αυτό που μορφοποιείται σαν Εγώ.

Από το карабόσκοινο που ρίχνει ο Lacan στο πηγά-

δι αρπαζόμαστε από μερικούς βασικούς κόμπους: α) το Υποκείμενο δεν ταυτίζεται με το Εγώ που μορφοποιείται σε δεύτερο χρόνο, β) το Υποκείμενο συλλαμβάνει τον εαυτό του σαν Ταυτότητα μόνο μέσω των άλλων ομοίων του, που ο αντικατοπτρισμός τους μορφοποιεί, ως εικονο-φαντασιακή κατασκευή, το Εγώ, γ) στην όλη διαδικασία καθοριστικό ρόλο παίζει ο Άλλος, το Συμβολικό κατά τον Lacan του Σεμιναρίου II, το κοινωνικό είναι για μας.

Αντίθετα απ' ό,τι λέει η κυρίαρχη ιδεολογία, το εγώ δεν είναι πρωταρχικό. Δεν είναι ενδο-γενές. Το εγώ είναι έξω-δευτερο-αλλογενές και συνεπώς το ίδιο συμβαίνει και με την κρίση του, την περίφημη κρίση ταυτότητας για την οποία γίνεται λόγος.

Για τον σχηματισμό και τη συνεχή τροφοδότηση του Εγώ και του ναρκισσισμού του υπεύθυνη είναι η εισχώρηση της εικόνας του άλλου. Μέσα απ' αυτήν γίνεται η ταύτιση του εαυτού με τον όμοιο και ο αποκλεισμός ταυτόχρονα από τον άλλο. Το Εγώ ως διαχωριστική μεμβράνη αποκλείει τον άλλο γιατί πρώτα-πρώτα μπορεί να με αποστερήσει από ένα τρίτο, κοινά διεκδικούμενο αγαθό. Εδώ βρίσκεται η σπερματική μορφή της επιθετικότητας. Για αυτό και ο Lacan ονόμασε αυτή τη συσσωρευμένη γνώση, την εισχώρηση/αποκλεισμό της εικόνας του άλλου, «παρανοϊκή γνώση».

Τί συμβαίνει όμως όταν ο άλλος-αποστερητής δεν σε αποστερεί μόνο από το ένα ή το άλλο αγαθό αλλά παρουσιάζεται το είδωλό του να απειλεί να σαρώσει το ύψιστο: το ίδιο το εγώ, την ταυτοπροσωπία, τη διάκριση από τον άλλο; Τί γίνεται με τον άλλο όμοιο που συγγέει ακόμα και τα όρια του άλλου και του όμοιου και εμφανίζεται ως Αλλόμοιος, για να δανειστούμε την καίρια ελληνική λέξη από τον Γιώργο Βέλτσο; Πού ο τρόπος ύπαρξης του είναι η διαπίδυση μέσα ή έξω από μεμβράνες, η παρουσία μεταξύ δύο κόσμων, *tvishn tsvey veltn*;

Η απειλή που εμφανίζεται εδώ είναι η κατακρήμνιση, η παλινδρόμηση στην προ-εγωτική κατάσταση του *corps morcolé*, του τεμαχισμένου σώματος. Κι η βίαιη αντίδραση ξεπερνάει κάθε προηγούμενο επιθετικότητας, καθώς η κατάσταση του τεμαχισμένου σώματος εκσφενδονίζεται πίσω από τον αλλόμοιο που το είδωλό του είναι υποτίθεται υπεύθυνο για την απειλητική επανεμφάνισή της. Η ορμή εδώ παίρνει όλους τους χαρακτήρες αυτού που ο Freud ή και στη συνέχεια ο Lacan ονόμασαν ενόρμηση θανάτου: όχι απλώς μια κίνηση παλινδρόμησης πίσω στην κατάσταση της γενικής αταξίας και ισορροπίας της νεκρής ανόργανης ύλης αλλά πρώτα και κύρια κίνηση, να γί-

νουν τα πάντα *tabula rasa* και νέα αφετηρία. Καταστροφή των πάντων ως προϋπόθεση για την δημιουργία ενός κόσμου χωρίς μιάσματα.

Μ' αυτήν την έννοια ο W. Benjamin μίλαγε για το φασισμό σαν «αισθητικοποίηση της πολιτικής». Δεν αναφερόταν μόνο στις παράτες της Νυρεμβέργης αλλά και στη συνολική δαιμονική άποψη της *ex nihilo* δημιουργίας ενός φυλετικά «καθαρού» κόσμου, σύμφωνα μ' όλους τους κανόνες υγιεινής που προβλέπουν τα SS και η χρήση του Zyclon B κατά των παρασίτων, μ' όλο το φθόνο του θρεμμένου με Kitsch μικροαστού απέναντι στην υψηλή κουλτούρα, μ' όλη τη μοχθηρία των *ratés* και των ατάλαντων απέναντι στο πνεύμα.

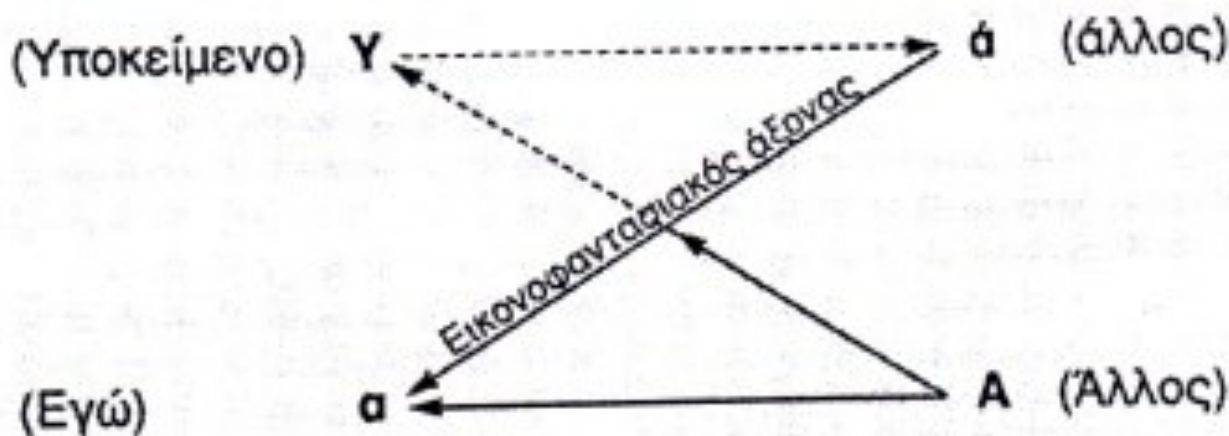
Ο Lacan παρομοίασε το σχήμα L μ' ένα ηλεκτρικό κύκλωμα, με μια τριαδική λυχνία, μια λυχνία δηλαδή με κάθοδο, άνοδο και μια εγκάρσια οδό, τοποθετημένη στο σημείο τομής του συμβολικού άξονα A-Y και του εικονο-φαντασιακού ά-α. Αν η εγκάρσια οδός είναι πολωμένη θετικά τα ηλεκτρόνια θα κινούνται από την κάθοδο στην άνοδο και το ρεύμα θα περνάει. Αντίθετα αν πολωθεί αρνητικά, το ρεύμα διακόπτεται. Αυτό που θέλει να δείξει εδώ ο Lacan είναι η δυνατότητα που έχει η εικονοφαντασιακή, κατοπτρική, ειδωλική σχέση του άλλου και του κατασκευαζόμενου Εγώ να κόψει το όλο σύστημα.

Κάτι τέτοιο συμβαίνει και στην περίπτωση του υπό διαμόρφωση αντισημίτη Ναζί. Η όλη διαλεκτική της αναγνώρισης του άλλου από το υποκείμενο εμπλέκεται κάτω από την επίδραση μιας σημαίνουσας τάξης ενός κόσμου που καταρρέει, οπότε ο ίδιος άξονας του άλλου όμοιου και του Εγώ, «πολωμένος αρνητικά» κατά διαστήματα, διακόπτει στη διάρκειά τους το ρεύμα και την όλη λειτουργία του κυκλώματος.

Το τρεμάμενο, διαλείπον Εγώ, που κάθε τόσο βλέπει ν' ανοίγει εμπρός του η καταπακτή του αρχέγονου χάους, βρίσκεται διαρκώς υπό κατάρρευση-από την οποία «διασώζεται», καθώς ενώνεται ομαδικά, μ' άλλα όμοιά του, προς τα έξω σ' ένα ιδεώδες-του-Εγώ, τον Führer (ή τον Duce ή τον εθνικό κυβερνήτη) που διαρκώς τον υποστυλώνει φουσκώνοντάς τον με την πεφυσισμένη εικόνα ενός ναρκισσιστικού, παντοδύναμου, φυλετικά «καθαρού», άρειου Εγώ. Το αλλοτριωμένο υποκείμενο, μέσα στην ιστορία, την προσδιορισμένη και προσδιορίζουσα σημαίνουσα τάξη της εποχής, δυσκολεύεται ακόμα και αδυνατεί να βρει τον εαυτό του. Έτσι ωθείται και ωθεί την εμφάνιση ενός Λόγου του Αυθέντη, που έχει τα χαρακτηριστικά του προαστικού Αυθέντη, του «φωτισμένου» και «φιλολαϊκού» δεσπότη πριν από την κυριαρχία του σύγχρονου παρακμασμένου, κλυδωνιζόμενου από την κρίση καπιταλισμού.

Ο Αυθέντης θα προσφέρει τα αγαθά που στερείται ο εκστασιαζόμενος οπαδός του. Πάνω απ' όλα θα δώσει μια (εφήμερη και πλαστή) λύση στην κρίση της συμβολικής και εικονικής-ειδωλικής του ταυτότητας. Το αποτέλεσμα του λόγου του Αυθέντη θα είναι η δημιουργία του φαντασιωτικού «μικρού αντικειμένου α», αιτίας και αντικειμένου της επιθυμίας του αποστερημένου μικροαστού.

Ο Lacan μιλάει, και μάλιστα σε άμεση αναφορά στο Ναζισμό και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, για την «προσφορά σε σκοτεινούς θεούς ενός αντικειμένου θυσίας σα μια τερατώδη αλλά σχεδόν ακατανίκητη σαγήνη... Η θυσία σημαίνει ότι μέσα στο αντικείμενο των επιθυμιών μας προσπαθούμε να βρούμε την μαρτυρία της επιθυμίας αυτού του Άλλου που ονομάζω εδώ ο σκοτεινός θεός».

Σχήμα L του Lacan

Παρά τη γοητεία της σκέψης, δεν θ' ακολουθήσουμε εδώ τον Lacan για διάφορους ιστορικοφιλοσοφικούς και αναλυτικούς λόγους. Περιοριζόμαστε τώρα στη βασική ένσταση: σ' όλη τη μετά τη Shoah και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδο υπάρχει μια υπερτροφική φιλολογία περί «θυσίας» και περί «ολοκαυτώματος» όπως επικράτησε να ονομάζεται, καθώς κάκιστα, η Shoah. Τα ίδια σημαίνοντα χρησιμοποιεί και ο Lacan.

Από πού κι ως πού η γραφειοκρατικά οργανωμένη κι εκτελεσμένη πρωτοφανής γενοκτονία ήταν κάποια τελετουργία θυσίας, κάποιο ιερό «Ολοκαύτωμα» με τους Εβραίους στη θέση των αγίων σφαγίων και τον Ρούντολφ Ες, τον Άιχμαν και τα Ες-Ες στη θέση των μεγάλων Αρχιερέων και Λευιτών;

Τί πιο ακριβές για να ονομάσεις το έγκλημα Shoah, που στα Εβραϊκά σημαίνει «καταστροφή»;

Ποιος ο ρόλος των σημαινόντων όπως «ολοκαύτωμα» ή και νύχτα των Κρυστάλλων» (η φράση είναι ένα απαίσιο αντισημιτικό αστείο του τότε Ναζί Υπουργού Οικονομικών), έξω από το να συμμετέχουν στη γιγάντια απώθηση από τον μεταπολεμικό κόσμο της ενοχής γι' αυτό που συνέβη στο Άουσβιτς, στο Μπούχενβαλντ, στην Τρεμπλίνκα, το Μαουτχάουζεν κι άλλα τέτοια μνημεία του «ινδοευρωπαϊκού πολιτισμού»;

4. Η αρχέγονη σκηνή (Urzene) των μοντέρνων καιρών

Η Shoah δεν βγήκε μέσα από τη «γερμανική ψυχή» αλλά από την Ιστορία.

Αυτό που συνήθως ονομάζουμε «ψυχική ζωή» είναι ο λαβύρινθος που η ίδια η ιστορία σκάβει μέσα της, μέσα σε κάθε γενιά, μέσα σε κάθε ανθρώπινη ύπαρξη. Είναι η εσωτερίκευση της διαλεκτικής του Καθολικού

και του Ατομικού.

Η Shoah δεν προέκυψε καν, αποκλειστικά, μέσα από την γερμανική ιστορία. Φυσικά οι ιδιορρυθμίες της γερμανικής κοινωνικής ανάπτυξης παίζουν ουσιαστικό ρόλο αλλά κι οι ίδιες ήταν «ένας πρωτότυπος συνδυασμός των βασικών χαρακτηριστικών της παγκόσμιας [ιστορικής] διαδικασίας (Λ. Τρότσκυ).

Η Shoah δεν είναι γραμμική προέκταση του παρελθόντος, αιώνων αντισημιτισμού. Είναι μη συγκρίσιμη τομή του ιστορικού συνεχούς. Δεν έπεσε όμως από τον ουρανό ούτε πετάχτηκε από την κόλαση. Είναι αναπόσπαστα δεμένη με την όλη διαδικασία που οδήγησε σ' αυτή. Υπάρχει μια ατσάλινη λογική της ιστορικής ανάπτυξης που οδηγεί στο απερίγραπτο έγκλημα χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το τελευταίο ήταν μοιραίο, προκαθορισμένο, αναπόφευκτο. Η ανάπτυξη κι η λογική μπορούσαν κι έπρεπε σε πολλά σημεία να ανακοπούν πρώτα-πρώτα με τις νέες επαναστατικές τομές στην Ιστορία που αναμένονταν μετά το 1917 στη Γερμανία και στην Ευρωπαϊκή Δύση, που δεν ήρθαν ποτέ. Αλλά ακόμα και στην περίοδο 1930-1933, το KPD και το SPD θα μπορούσαν να φράξουν το δρόμο στη φρίκη αν στη θέση της εγκληματικής πολιτικής που ακολουθούσαν αντιπαρέθεταν το εργατικό αντιφασιστικό Ενιαίο Μέτωπο.

Δυνατότητες υπήρχαν και χάθηκαν. Τίποτα δεν ήταν αναπόφευκτο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι κάτι απαίσιο δεν κυοφορούνταν στο λεγόμενο Μοντέρνο Κόσμο επί αιώνες για ν' αφεθεί να γεννηθεί στον 20ο αιώνα και να τον ρημάξει.

Είναι τυχαίο ότι αυτό που ξέσπασε στο λυκόφως της Δύσης τον 20ο αιώνα είχε ήδη διαφανεί στην αυγή του 15ου αιώνα; Οι Μοντέρνοι Καιροί δεν άρχισαν μόνο μετά την ανακάλυψη/κατάκτηση του «Νέου Κόσμου» και την ορμητική ανάπτυξη των επιστημών, των τεχνών και του καπιταλισμού. Η γενέθλια πράξη του σημαδεύτηκε από την μαζική εκδίωξη της πλειοψηφίας των Σεφαραντίμ Εβραίων από την Ισπανία του Φερδινάνδου και της Ισαβέλλας και τον βίαιο εκχριστιανισμό των υπολοίπων, που σχημάτισαν τον απαλλοτριωμένο από την ταυτότητά του τραγικού πληθυσμού των Conversos, Marranos (κατά μια ερμηνεία, από την καστιλιάνικη λέξη Marrano=γουρούνι, το ζώο που το κρέας του είναι απαγορευμένη τροφή για τους Εβραίους).

Ο Ιταλός φιλόσοφος Franco Ottolenghi τονίζει ορθότατα, ότι δεν πρόκειται για περιφερειακό φαινόμενο στη γένεση της Modernité, κι ότι πρέπει να ξαναθυμηθούμε την «αρχέγονη σκηνή», με τη φροϋδική έννοια της Urzene, αυτών που την έσπειραν.

Όπως διευκρίνιζε ο Φρόντ στον «Άνθρωπο με τους Λύκους» το 1914, η αρχέγονη σκηνή σεξουαλικού έρωτα ανάμεσα στους γονείς ενεργοποιείται στη μνήμη του παιδιού «εκ των υστέρων». Εκ των υστέρων, μετά όσα συνέβησαν στο Λυκόφως μπορούμε να καταλάβουμε την Αυγή, τη σκηνή που διαδραματίστηκε στον κοιτώνα όπου σπάρθηκε ο Μοντέρνος Άνθρωπος της αστικής εποχής.

Ήταν την περίοδο της Ισπανικής Reconquista, η ιστορική στιγμή που έγινε η μεταστροφή του προαστικού θεολογικού αντι-ιουδαϊσμού στο σύγχρονο ρατσιστικό αντισημιτισμό με τη θέσπιση των πρώτων Estatutos de limpieza de sangre (Κανόνες καθαρότητας αίματος), το 1449, μετά από τη δίκη των Marranos του Toledo.

Πατώντας σ' αυτή τη βάση του «γενεαλογικού» αποκλεισμού των Εβραίων, στη βάση του «αίματος» και της «καθαρότητας» η raza, όπως σημειώνει ο Balibaz, ξεκίνησε την εξόρμησή της για την κατάκτηση του «Νέου Κόσμου»-μέσα από τη γενοκτονία των αυτόχthonων πληθυσμών και των προκολομβιανών πολιτισμών του Δυτικού Ημισφαιρίου.

Η γενοκτονία δεν ήταν «έκτροπο» αλλά κανόνας, κλασική οδός της πρωταρχικής συσσώρευσης του κεφαλαίου-από την εξόντωση των ερυθρόδερμων της Β. Αμερικής ή των Αυτόχθόνων της Αυστραλίας έως τη γενοκτονία των Αρμενίων και τις τραγωδίες των Βαλκανίων.

Ο Μοντέρνος Άνθρωπος από τη μια εκμηδένιζε αποστάσεις κι εμπόδια κι ανοίγονταν στον κόσμο και το σύμπαν ως Homo Copernicanus κι από την άλλη όρθωνε νέα γιγάντια τείχη ανάμεσα στους ανθρώπους στη βάση της «τάξης» και του «αίματος».

Μια νέα κοινωνία που έβαζε στο κέντρο το Εγώ και την Ταυτότητα καταδίκαιζε εξ αρχής τους Ευρωπαϊκούς πληθυσμούς των Marranos στην κρίση ταυτότητας.

Ο Marrano ήταν ένας Dybbuk πριν την ώρα του. Οι

Εβραίοι εκείνοι που εξορίστηκαν από την Ισπανία πρώτα-πρώτα τον θεωρούσαν αποστάτη. Οι Χριστιανοί τον υποπτεύονταν σαν κρυφό-Εβραίο. Βαλλόμενος από παντού, αναζητούσε την ταυτότητά του με αγωνία, άλλοτε τη χαμένη κι απαγορευμένη πίστη, άλλοτε τη νέα πίστη, άλλοτε την υπέρβαση κάθε θρησκευτικής πίστης μπαίνοντας στην πρώτη γραμμή του προτάγματος της Modernité.

Οι Marranos απλώθηκαν σαν βεντάλια στις πιο αντίθετες κατευθύνσεις, σημαδεύοντας την κουλτούρα της νέας Ευρώπης. Στο ένα άκρο μπορείς να βρεις ακόμη και άνθη του καθολικού μυστικισμού σαν την Τερέζα της Άβιλα, εγγονή Marrano. Στο άλλο άκρο βρίσκεται το υψηλότερο αναμφισβήτητο πνεύμα της εποχής, ο αποσυνάγωγος Εβραίος και ευλαβέστατος άθεος Μπαρούχ Σπινόζα, ο «Marrano του λόγου», όπως ονομάστηκε. Ενδιάμεσα υπάρχουν όλοι οι πιθανοί και απίθανοι συνδυασμοί. Δεν είναι τυχαίο ότι αγαπημένη ηρωίδα των Marranos ήταν η βασίλισσα Εσθήρ, που έσωσε στα Σούσα τους Εβραίους από τις μηχανορραφίες του Αμάν, γεγονός που εορτάζεται ως «Σουσάν Πουρίμ». Το όνομα Εσθήρ, Εστέρ εβραϊκά συνδέεται με τη λέξη Σέτερ=μυστικό, «...και ούχ υπέδειξεν Εσθήρ το γένος αυτής ουδέ την πατρίδα» (Εσθήρ, β' 10). Εξάλλου το Πουρίμ σαν γιορτή κατέλαβε στους Εβραίους τη θέση που είχε για τους χριστιανικούς πληθυσμούς η Αποκριά, ο Καρνάβαλος, η γιορτή της μάσκας, του Simulacrum.

Η αγωνία μπροστά στο κενό, που παίρνει τη θέση του αναγνωρισμένου σαν παντοδύναμου Εγώ, μπροστά στο Simulacrum που πίσω του ξεγλιστράει η όποια ταυτότητα, περνάει απ' τους Marranos σ' όλη τη δυτική πνευματικότητα. Ο S. Kierkegaard ή ο F. Pessoa θα μπορούσαν να προσυπογράψουν στίχους του Marrano ποιητή Miguel de Barrios (1635-1701): «Ποιος είμαι εγώ; Δεν ξέρω. Μέγα σφάλμα να μην γνωρίζει κάποιος τον εαυτό του! Πώς θα μάθω ποιος είμαι; Όταν ξυπνήσω από τον εαυτό μου κι ονειρευτώ το ταραγμένο σχήμα της αβύσσου...».

Σκιαγραφείται εδώ και μία οδός πέρα από την κρίση ταυτότητας εντελώς αντίθετη από εκείνη που είδαμε ν' ακολουθεί ο μικροαστός ναζί. Στον τελευταίο το καταρρέων Εγώ πεφυσιούται, η Αυτότητα απολυτοποιείται, η φανταστική φυλετική Ταυτότητα θεοποιείται. Αντίθετα ο πρώτος μας καλεί σε αφύπνιση από τη φενάκη του Εγώ και στην ανακάλυψη του Εαυτού ενώπιων της αβύσσου.

Χωρίς του δραματικούς τόνους του ποιητή αλλά καθόλου με μικρότερη εσωτερική ένταση, ίσα-ίσα αυτό ήταν που έψαχνε ο Σπινόζα σχεδιάζοντας μια ηθι-

κή με κέντρο όχι την Ταυτότητα αλλά την επανάκτηση της υπόστασης. Αυτή η επανάκτηση δεν μπορεί παρά να τεθεί με όρους μιας νέας συλλογικότητας, μιας νέας Κοινότητας χωρίς αποκλεισμούς, μιας αληθινής κοινοκτημοσύνης των υλικών και πνευματικών αγαθών.

5. Αποκλεισμός

Η διαδοχική ακολουθία αφομοίωση/εκδίωξη – εγκλεισμός/αφανισμός δεν είναι κάποιο φαταλιστικό, εξελικτικό, τελεολογικό σχήμα. Είναι οι αλληλένδετες μεταβατικές στιγμές της λογικής του αποκλεισμού μέσα στον καπιταλισμό.

Κάθε κοινωνικοοικονομικός σχηματισμός αναλόγως με το ποιος είναι ο κυρίαρχος τρόπος παραγωγής, σε ποιο στάδιο της ιστορικής του εξέλιξης αυτός βρίσκεται, πως συνδυάζεται με άλλες προγενέστερες βαθμίδες κοινωνικής εξέλιξης μέσα στον ίδιο σχηματισμό, ποιός ως εκ τούτου, είναι ο βαθμός ανισομέρειας της συνολικής κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής/πολιτισμικής οργάνωσης, ποιες οι εσωτερικές αντιφατικές του τάσεις κλπ αναπτύσσει τις δικές του χαρακτηριστικές μορφές αποκλεισμού. Μόνο μ' αυτό το υλιστικό νήμα-κι όχι την τυπική διάκριση των ψυχοκοινωνιολόγων ανάμεσα σε ingroup και outgroup-μπορούμε να διεισδύσουμε στο φρικιαστικό λαβύρινθο του «μοντέρνου» αντισημιτισμού.

Η ύστατη υλική κοινωνική βάση που καθορίζει τη μορφή του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως και κάθε σχέση κυρίαρχου/κυριαρχούμενου, είναι η «ιδιαιτέρη οικονομική μορφή απομύζησης της απλήρωτης υπερεργασίας των άμεσων παραγωγών ανάλογα με την άμεση σχέση των ιδιοκτητών των όρων της παραγωγής με τους άμεσους παραγωγούς-μια σχέση που πάντα φυσικά αντιστοιχεί σ' ένα ορισμένο στάδιο ανάπτυξης των μεθόδων εργασίας και συνεπώς της κοινωνικής παραγωγικότητας» (K. Marx, Capital, vol. III, Μόσχα 1988, σελ. 791).

Ο καπιταλισμός την περίοδο της ιστορικής του ανόδου σάρωσε τις παλιές φεουδαρχικές μορφές κοινωνικού αποκλεισμού που στέκονταν εμπόδιο στο δρόμο του. Συχνά έβγαλε και τους Εβραίους από τα γκέτο, τοποθετώντας τους στην πρώτη γραμμή της εμπορικής του επέκτασης. Την ίδια στιγμή όμως, κάτω από την επιφάνεια της νέας χειραφέτησης, ο αποκλεισμός έμπαινε στην καρδιά της παραγωγικής διαδικασίας, όπου η αλλοτρίωση του παραγωγού απολυτοποιούνταν. Ο άμεσος παραγωγός αποκλείστηκε από τους όρους της παραγωγής, από την ίδια την παραγωγική

διαδικασία, από το αποτέλεσμα της. Αυτή η άκρα αποξένωση καλύφθηκε με την αφηρημένη καθολικότητα των ίσων πολιτικών δικαιωμάτων «του ανθρώπου και του πολίτη».

Η Γαλλική Επανάσταση χειραφέτησε πολιτικά τους Εβραίους (που μετονομάστηκαν Français israélites, ισραηλίτες Γάλλους).

Πώς συμβιβάζονταν όμως η συγκρότηση του σύγχρονου κράτους-έθνους, ως απαραίτητο εφελκυστήρι του Καπιταλισμού, της εθνικής ταυτότητας (που κάλυπτε τις ταξικές διαφορές) και του αλληλένδετου σύγχρονου αστικού εθνικισμού με την ορατή ύπαρξη διαφορετικών εθνικών, θρησκευτικών ή εθνοθρησκευτικών μειονοτήτων στο εσωτερικό του κράτους;

Σύμφωνα με τον Hegel, η πανουργία του Λόγου του Κράτους ήταν να διοχετεύσει όλες τις διαφορετικότητες στις υποδεέστερες εξω-κρατικές δομές της οικογένειας, της εκπαίδευσης, της κοινωνίας των ιδιωτών, διατηρώντας πάντα αλώβητη τη δικιά του συνοχή και ιδεατή ταυτότητα. Αυτήν ακριβώς την άποψη υποστήριξε με τα δικά του κατώτερα μέσα, εγγεληνός επίγονος Bruno Bauer στο «Εβραϊκό ζήτημα» που έγινε στόχος οξύτατης πολεμικής από την μεριά του K. Marx. Η πολεμική παρεξηγήθηκε ή και συκοφαντήθηκε σαν «αντισημιτική»-πράγμα που κανένας σοβαρός μελετητής δεν μπορεί σήμερα να δεχθεί. Η ουσία της κριτικής του Marx βρίσκεται στο γεγονός ότι αναποδογυρίζει υλιστικά την αντίληψη του Hegel για τη σχέση κράτους-κοινωνίας των ιδιωτών, τονίζει την πρωταρχικότητα της δεύτερης κι ως εκ τούτου τη σχετικότητα των πολιτικών δικαιωμάτων. Φυσικά και υποστηρίζει την πολιτική χειραφέτηση των Εβραίων αλλά ορθότατα επισημαίνει ότι αυτή δεν αρκεί κι ότι τελικά θα ακυρωθεί αν δεν υπάρξει καθολική κοινωνική χειραφέτηση.

Και πράγματι όταν οι αντιφάσεις στα θεμέλια της κοινωνίας των ιδιωτών φτάνουν σ' ένα ορισμένο σημείο ιστορικής ωρίμανσης κι οξύτητας, τα πολιτικά δικαιώματα συρρικνώνονται, φαλκιδεύονται, ακυρώνονται και την αστική δημοκρατία διαδέχονται τα αυταρχικά βοναπαρτιστικά και φασιστικά καθεστώτα του αιώνα μας, με σύνοδο σημείο τον απροκάλυπτο αντισημιτισμό στη βαρβαρότερη μορφή του.

«Της εποχής της ανόδου του, ο καπιταλισμός έβγαλε τον εβραϊκό λαό απ' το γκέτο και τον χρησιμοποίησε ως εργαλείο της εμπορικής του επέκτασης. Σήμερα η παρακμάζουσα καπιταλιστική κοινωνία κινείται να εκθλίψει απ' όλους τους πόρους της τον εβραϊκό λαό» έγραφε ο Τρότσκι την παραμονή της Shoah.

Ακριβώς η ιστορική εμπειρία της καπιταλιστικής

παρακμής και του φασισμού έκανε τον Τρότσκυ στα τελευταία χρόνια της ζωής του να κριτικάρει την παραδοσιακή στρατηγική του «αφομοιωτισμού» που υποστήριζαν οι προοδευτικοί κύκλοι από τη Γαλλική επανάσταση κι εδώ.

Σε μια συνέντευξη του τον Φεβρουάριο του 1934, αρνείται όχι μόνο ότι είναι οπαδός της αφομοίωσης των Εβραίων αλλά κι ότι έχει οποιοδήποτε νόημα ο όρος «αφομοίωση». Ταυτόχρονα παραμένει αμετακίνητος στη ριζική του αντίθεση σε κάθε μορφής εβραϊκής αυτό-απομόνωσης, συμπεριλαμβανομένου και του πολιτικού Σιωνισμού.

Η «αφομοίωση» φούντωσε σαν στρατηγική επιβίωσης την περίοδο μετά το 1789 για να δεχθεί το πρώτο μεγάλο πλήγμα με την υπόθεση Ντρέιφους και το μοιραίο πλήγμα με τον Χίτλερ.

Δεν ήταν κάποια καινούργια στρατηγική. Χρησιμοποιήθηκε κατά καιρούς σε διάστημα χιλιετηρίδων. Συνήθως ήταν οι πλουσιότερες, προνομιούχες εβραϊκές ελίτ που επιχειρούσαν την ενσωμάτωση τους στους κόλπους της εκάστοτε άρχουσας τάξης. Από την άλλη μεριά υπήρχε και μια «κίνηση αφομοίωσης από τα κάτω» των φτωχότερων εβραϊκών στρωμάτων με τους άλλους μη εβραίους καταπιεσμένους. Στη δεύτερη περίπτωση δεν πρόκειται τόσο για «αφομοίωση» μέσα σ' ένα δεδομένο πλαίσιο κοινής καταπίεσης, όσο συναδέλφωσης ενάντια σε κάθε καταπίεση.

Ο αφομοιωτισμός της ελίτ γέννησε Σαδδουκαίους και Ηρώδη, η συναδέλφωση των απόκληρων τροφοδότησε κάθε κίνημα χειραφέτησης, με πρωτοπόρες εβραϊκές φυσιογνωμίες. Η αφομοίωση μπλοκάρεται από την ίδια την ταξική διάρθρωση της κοινωνίας,

που λειτουργεί σαν ανασχετικό πλέγμα.

Οι «αφομοιούμενοι» μόνο στα διάκενα του πλέγματος βρίσκουν θέση. Ποτέ η κυρίαρχη κοινωνική ομάδα της κυρίαρχης εθνικότητας δεν θα δεχθεί να παραχωρήσει θέσεις της σ' ανταγωνιστές «αλλογενείς». Πάντα θα χρησιμοποιήσει το πλεονέκτημα της θέσης και της καταγωγής, για να αποκλείσει κάθε επικίνδυνο διεκδικητή.

Η ανταγωνιστική αυτή αντίθεση κορυφώνεται με τον Καπιταλισμό και το σύγχρονο Κράτος-Έθνος. Ο εθνικισμός ιδιαίτερα όταν έχει αφήσει πίσω του πια την αρχική προοδευτική-εθνικοπελευθερωτική του φάση, αναπτύσσει μια εθνικο-ρατσιστική λογική για την προστασία των «εθνικών» (καπιταλιστικών) συμφερόντων με τον αποκλεισμό και τον αφανισμό κάθε «μη εθνικού στοιχείου».

Ταυτόχρονα όμως ο καπιταλισμός γεννά τον περιώνυμο «νεκροθάφτη του», μια καθολική τάξη, την εργατική τάξη μέσα από την αυτο-χειραφέτηση της οποίας είναι δυνατή και η «συναδέλφωση από τα κάτω», μαζί και η κοινωνική χειραφέτηση του εβραϊκού λαού, σ' έναν κόσμο χωρίς αποκλεισμούς και χωρίς αφηρημένες ταυτότητες.

6. Αυτο-αποκλεισμός ή Αγιασμός (Κιντούς);

Κάθε ανταγωνιστική ταξική κοινωνία αναπτύσσει τους δικούς της ιδιαίτερους αποκλεισμούς αλλά καμιά τους δεν ξεφεύγει από τον αντισημιτισμό, της μιας ή της άλλης μορφής. Δεν είναι το μόνο παράδοξο. Το πιο παράδοξο είναι ότι παρ' όλα αυτά οι Εβραίοι επιβίωσαν.

Δεν υπάρχει καμιά μεταφυσική εδώ.

Ποια μεταφυσική εξάλλου μπορεί να επιβιώσει μετά τη Shoah;

Ο Rabbi Soloveitchik στο ερώτημα: «πού ήταν ο Θεός στο Άουσβιτς;» απαντούσε με το σωστό ερώτημα «μα πού ήταν ο άνθρωπος;»

Οι Εβραίοι επιβίωσαν όχι παρά την ιστορία αλλά μέσω της Ιστορίας-αυτή τη βασική μαρξική ιδέα υποστήριξε εύστοχα ο ηρωικός εκείνος Abraham Léon, ο νεαρός τροτσικιστής που έγραψε το πρωτοποριακό για την εποχή του έργο «Η υλιστική αντίληψη του Εβραϊκού ζητήματος», λίγο πριν αποτεφρωθεί κι ο ίδιος στο ναζιστικό κρεματόριο.

Ο Abraham Léon συνέδεσε την ιστορική επιβίωση του εβραϊκού λαού με τη συγκρότησή του σ' ό,τι ονόμασε λαό-τάξη, φορέα των εμπορικών συναλλαγών και της ανταλλακτικής αξίας.

Η έννοια του «λαού-τάξης», μιας λαότητας με μονοταξική διάρθρωση είναι θεωρητικά κάτι περισσότερο από έωλη ιστοριογραφικά, επίσης, είναι αστήρικτη. Ο Maxime Rodinson, στον πρόλογό του στο βιβλίο του Abraham Léon, έδειξε, πολύ σωστά, ότι η σύνδεση ενός μεγάλου αριθμού εβραίων με τις εμπορικές δρα-

στηριότητες είναι ένα γεγονός ιστορικά μεταγενέστερο που γίνεται εμφανές την περίοδο της κρίσης της φεουδαρχίας και της αυγής του καπιταλισμού. Προηγήθηκαν αιώνες και χιλιετηρίδες εβραϊσμού-και αντιεβραϊσμού-πριν συνδεθεί η εικόνα του Εβραίου με το σχετικά μοντέρνο στερεότυπο του εμπόρου, του τοκογλύφου και του τραπεζίτη.

Κατά την άποψή μας, η ιστορική ύπαρξη (και επιβίωση) των Εβραίων δεν συνδέεται με το ειδικό βάρος της μιας ή της άλλης κοινωνικής τάξης, μεμονωμένης. Συνδέθηκε εξ' αρχής με την ταξική κοινωνία συνολικά, από τα πρώτα βήματα της μέσα από τους κόλπους των προ-ταξικών και πρωτο-ταξικών κοινοτήτων της Μέσης Ανατολής κι ακολούθησε όλη τη λαβυρινθώδη διαδρομή της μέχρι το παρόν στάδιο της ιστορικής της παρακμής.

Το λεγόμενο «Εβραϊκό πρόβλημα» είναι αζεδιάλυτα δεμένο με το ταξικό πρόβλημα, τη διαίρεση της κοινωνίας σε τάξεις με αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα. Η σύνδεση είναι γενετική: οι Εβραίοι εμφανίζονται μέσα στην ιδιαιτερότητά τους μέσω και λόγω της εμφάνισης της ταξικής κοινωνίας, των πρώτων ιστο-

ρικών μορφών και φάσεων διαίρεσης των προταξικών κοινωνιών σε ταξικές διαχωριστικές γραμμές.

Οι Εβραίοι όμως εμφανίζονται πολύ νωρίς και συνάμα ήδη αργά. Πολύ νωρίς γιατί συνδέονται με τις πρώιμες μορφές εμφάνισης πρωτοταξικών σχέσεων. Ήδη αργά γιατί στο χώρο που εμφανίζονται ήδη προϋπάρχουν και κυριαρχούν ισχυροί κοινωνικοοικονομικοί και πολιτικοστρατιωτικοί σχηματισμοί. Εγκλωβίζονται σ' αυτούς, προσδοκούν πάντα την έξοδο απ' αυτούς αλλά ο πρώιμος χαρακτήρας της δικιάς τους κοινωνικής συγκρότησης δεν επιτρέπει την επαναστατική ανατροπή και το μετασχηματισμό του κοινωνικού-ιστορικού περιβάλλοντος.

Παραμένουν πάντα δέσμοι των κυρίαρχων κάθε εποχής (ασιατικές δεσποτείες, ελληνιστικά βασίλεια, Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, Αραβικό Χαλιφάτο, ευρωπαϊκή Μεσαιωνική φεουδαρχία, καπιταλισμός). Αναπτύσσονται βασικά στα διάκενα, στους πόρους των κοινωνικών σχηματισμών, έγκλειστοι κι αποκλεισμένοι ταυτόχρονα. Ζουν διαρκώς πιο μπροστά και πιο πίσω από το ιστορικό τους περιβάλλον, μπροστά από την εποχή τους και ήδη ξεπερασμένοι, σύγχρονοι ασύγχρονοι. Γίνονται ο προνομιούχος τύπος αυτού που ο Ernst Bloch ονόμαζε Gleichzeitigkeit des Unglei-

chzeitigen, συγχρονικότητα του ασύγχρονου, το σημείο τομής και σύνδεσης των σύγχρονων αντιφάσεων της σύγχρονης κοινωνίας με τις «μη σύγχρονες» αντιφάσεις, τις άλυτες αντιφάσεις προγενέστερων ιστορικών βαθμίδων που ενσωματώνονται στο παρόν.

Οι Εβραίοι συμπυκνώνουν όλη την ιστορία των ταξικών σχέσεων, τη γένεσή τους, το ταραχώδες παρελθόν τους, το ακόμα πιο θυελλώδες παρόν τους και τη διαρκή προσδοκία του μελλοντικού τους τέλους σε μια μεσσιανική αταξική πανανθρώπινη κοινωνία.

Η ιστορική ύπαρξη των Εβραίων ζει πάντα στην ένταση ανάμεσα σ' αυτό που πέρασε και σ' αυτό που δεν υπάρχει ακόμα. Γι' αυτό κι αποτέλεσαν το ιστορικό λίκνο και σώμα του αρχέγονου Χριστιανισμού, που ζει, όπως σωστά τονίζει ο Oscar Cullmann, στην ένταση ανάμεσα σε μια Πρώτη Παρουσία που πέρασε επί της γης και μια Δεύτερη που δεν έχει συντελεσθεί ακόμα.

Η εμφάνιση του αβρααμικού μονοθεϊσμού, όπως κάτω από άλλες συνθήκες η γέννηση της αρχαίας ελληνική τραγωδίας, είναι η πνευματική μαρτυρία του τραύματος της γέννησης της ταξικής κοινωνίας-μαζί κι η πρώτη μεσσιανική προσδοκία του ιστορικού της τέλους. Η αρχαία εβραϊκή λαότητα συσπειρώνεται γύρω απ' αυτόν τον άξονα. Παρά τις αναρίθμητες κι

ατέλειωτες διαμάχες ανάμεσα στους ίδιους τους Εβραίους για το «ποιος είναι Εβραίος» σε ένα υπάρχει απόλυτη ομοφωνία: εκείνο που διακρίνει τον Εβραίο από τον Γοι, τον Εθνικό, είναι ότι ο πρώτος απορρίπτει κατηγορηματικά την αβοντά ζαρά. Συνήθως οι εβραϊκές λέξεις αβοντά ζαρά, μεταφράζονται ειδωλολατρία. Κατά λέξη όμως σημαίνουν αποξενωμένη εργασία, αλλοτριωμένη εργασία.

Ο αβρααμικός μονοθεϊσμός είναι η πρώτη κριτική του φετιχισμού των ασιατικών δεσποτειών, η άρνηση της θεοποίησης μιας κοινότητας που δεν είχε ακόμα αποσπαστεί από τους όρους παραγωγής αλλά που ο πλούτος της απομυζούνταν με τον πιο βάρβαρο τρόπο από κυρίαρχες κλάσεις.

Ο αρχαίος εβραϊσμός συνέδεσε για πρώτη φορά την εργασία με την ιδιοκτησία. Βλέποντας την εργασία ως πηγή ιδιοκτησίας δεν τη θεοποίησε. Το αντίθετο, τη θεώρησε κατάρα θεού, συνέπεια της πτώσης απ' την Εδέμ. Για την υπέρβασή της θέσπισε το Σάββατο, ανοίγοντας τη μεσσιανική προοπτική του έσχατου Σαββατισμού, όταν θα έρθει η Μεγάλη της καταπαύσεως Ημέρα, όπου όλη η ανθρωπότητα θα λυτρωθεί από τη δουλεία της εργασίας.

Ό,τι πιο ανατρεπτικό, ό,τι πιο πνευματικό και ρηξικέλευθο πρόσφερε ο Ιουδαϊσμός στον ανθρώπινο πολιτισμό είναι ακριβώς αυτή η Μεσσιανική Ρήξη του ιστορικού κύκλου, η αντίληψη ότι η Ιστορία της ταξικής κοινωνίας έχει αρχή και τέλος και δεν είναι Αιώνια Επιστροφή του Ίδιου, που προσκυνάει κάθε ειδω-

λολατρία.

Απ' αυτήν την σκοπιά η απόρριψη κάθε αβοντά ζαρά, που οχυρώνεται με τις 613 εντολές (Μιτσβότ) της Πεντατεύχου (Τορά), ΔΕΝ αποτελεί απλώς έναν τρόπο αυτοαποκλεισμού και αυτοσυντήρησης μιας εθνικοθρησκευτικής ομάδας.

Σίγουρα, στη διάρκεια της ιστορίας, αναπτύχθηκαν και στους Εβραίους διάφορες μορφές αυτοαποκλεισμού σαν στρατηγική επιβίωσης. Μορφές αμυντικές ή κι επιθετικές, μ' ακραίο παράδειγμα τη δράση των Σιωνιστών εποίκων των Κατεχόμενων. Η φρικαλέα περίπτωση του σφαγέα της Χεβρώνας δείχνει ανάγλυφα ότι η ακραία κατάληξη της λογικής του αυτοαποκλεισμού των Εβραίων είναι η αυτοκατάργηση του Εβραίου.

Ο αυτοαποκλεισμός κι ο αφομοιωτισμός είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Όπως στην περίπτωση του αφομοιωτισμού διακρίναμε από τη μια την αφομοίωση των ελίτ από τα πάνω και από την άλλη τη συναδέλφωση των καταπιεσμένων από τα κάτω, έτσι και στην περίπτωση του αυτοδιαχωρισμού πρέπει να διακρίνουμε ανάμεσα στην συντηρητική αυτοαπομόνωση-αμυντική κι επιθετική-από τη μια, και έναν αυτοπροσδιορισμό από την άλλη, που εξ' αρχής στρέφεται στον Άλλο, στην ανθρωπότητα και τη χειραφέτησή της. Άλλο ο διαχωρισμός ανάμεσα σε «καθαρούς» και «ακάθαρτους» κι άλλο ο διαχωρισμός για την εξαφάνιση κάθε διαχωρισμού. Το δεύτερο ταυτίζεται με το πνεύμα της εβραϊκής παράδοσης. Στο σημείο αυτό

είναι χαρακτηριστική μια πλευρά της διαμάχης ανάμεσα σε δυο μεγάλους εβραίους στοχαστές, τους: Μαϊμονίδη (1135-1204) και Ναχμανίδη (1194-1270) πάνω στο ζήτημα των θρησκευτικών τελετουργικών πράξεων. Για τον Μαϊμονίδη, οι τελετουργίες έχουν σκοπό να ξεχωρίσουν τους Εβραίους από τους εθνικούς και να προστατέψουν τους πρώτους από την ειδωλολατρία και τις προλήψεις της. Για τον Ναχμανίδη αντίθετα, πρόκειται για μια θεϊκή παρέμβαση μέσα στην ίδια την τάξη του σύμπαντος και της ιστορίας, που επέτρεπε, μέσω της εξαγοράς της αμαρτίας των ίδιων των Εβραίων, τη μεταμόρφωση του κόσμου. Για τον Μαϊμονίδη η μεσσιανική εποχή δεν θα αλλάξει την κοσμική τάξη, θα απαλλάξει μόνο το Ισραήλ «από την υποταγή στα βασίλεια». Για τον Ναχμανίδη, αντίθετα, τα πάντα θα αλλάξουν εκ βάθρων και η νέα απελευθερωμένη ανθρωπότητα θα ζήσει σε «ουρανόν καινόν και γην καινήν». Στα εβραϊκά Άγιος λέγεται Καντός και αγιασμός Κιντούς. Κατά λέξη Καντός θα πει ξεχωριστός, διαχωρισμένος από τα πάντα. Ταυτόχρονα, είναι η ενότητα στην οποία τείνουν τα πάντα.

Μ' αυτήν την έννοια, για τον Ναχμανίδη αγιασμός δεν είναι απλώς ό,τι ξεχωρίζει, διαχωρίζει, αποχωρίζει τον εβραίο από τον εθνικό αλλά ό,τι σε τελευταία ανάλυση θα τους ενώσει μέσα σ' έναν αλλαγμένο κόσμο. Είναι κάλεσμα συναδέλφωσης από τα κάτω. Αυτό το νόημα είχε και η διδασκαλία της Behityahud του μεγάλου Γιεουντά Χαλεβί, τον 11ο αιώνα: η κίνηση να γίνεις το μοναδικό, ο ένας (Εχάντ=ένας) είναι ταυτόχρονα η κίνηση να έρθουν οι πάντες μαζί (Γιαχαντ=μαζί).

Υπάρχει μια παράδοση αιώνων και χιλιετηρίδων που δείχνει, ενάντια σε κάθε αντίληψη εβραϊκής αυτοαπομόνωσης, ότι η κατ' εξοχήν εβραϊκή ιδιαιτερότητα είναι η οικουμενικότητα, η τάση για υπέρβαση κάθε ιδιαιτερότητας, ο αποκλεισμός κάθε αποκλεισμού.

Απ' αυτήν την σκοπιά, εκείνοι που ονομάστηκαν από τον Isaac Deutscher, Non jewish Jews, οι μη εβραίοι εβραίοι, σαν τον Σπινόζα, τον Μαρξ, τον Φρόυντ, τον Τρότσκυ, την Λούξεμπουργκ, που έσπασαν τα πλαίσια της εβραϊκής παράδοσης για να γίνουν οικουμενικοί κήρυκες της χειραφέτησης των πάντων, παραμένουν too jewish Jews.

Αυτή είναι η ύψιστη μεταμόρφωση του Dybbuk: μ' ένα σάλτο υψώνεται από το γκέτο στην Παγκοσμιότητα κι εγκαταλείπει την παράδοση του διασώζοντάς την.

Οι προαναφερθείσες μεγάλες μορφές της σύγχρονης χειραφέτησης εκφράζουν στο πιο ψηλό σημείο το γε-

γονός ότι ο Εβραίος από την «τοπολογική» του θέση μέσα στην ταξική κοινωνία, στη διαπλοκή της ιστορίας της, στα μεταίχμια πάντα των αντιφάσεων, στα σημεία μετάβασής τους στο χώρο και στο χρόνο, υφίσταται από τους πρώτους τις τραγικές συνέπειες κάθε μετάβασης, συνειδητός πρωταγωνιστής και θύμα της. Σε τελευταία ανάλυση έχει να επιλέξει πάντα ανάμεσα σε διαρκή καταστροφή και διαρκή επανάσταση.

7. Σεμότ: Έξοδος

Σημ/Σεμ στα εβραϊκά θα πει όνομα. Οι αντισημίτες είναι οι εχθροί του ονόματος. Σεμότ/ονόματα, ονομάζεται στα εβραϊκά το δεύτερο βιβλίο της Πεντάτευχου, η Έξοδος. Γιατί-εξηγούν οι ερμηνευτές-μόνο με την Έξοδο από τη γη της δουλείας, με την απελευθέρωση αποκτάς για πρώτη φορά το όνομα και την τιμή του προσώπου. «Ταύτα τα ονόματα των υιών Ισραήλ...».

Κανέννας περιπλανώμενος Dybbuk δεν μπορεί να έχει το ένα και μόνο όνομά του, όσο είναι στη Γκαλούτ, την κοιλάδα των δακρύων, την εξορία. Σπάνια Εβραίος έχει ένα όνομα, συνήθως αυτό αναλύεται σ' όλα τα χρώματα του φάσματος, ανάλογα με το πρίσμα της συγκυρίας και του τόπου. Τα παραδείγματα άπειρα: από τους Τρεις Παίδες στην Κάμινο, τον Ανανία, τον Μισαήλ και τον Αζαρία που λεγόταν και Σεδράχ, Μισάχ και Αβδεναγώ μέχρι τον ήρωα του «Αντίκτυπου του νού» του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη-τη συγκλονιστικότερη καταγγελία του αντισημιτισμού στο νεοελληνικό λόγο-που είχε λιτανεία ονομάτων, Σαββατίνος ή Σαμβατόρος ή Σάλβος ή Σάββας.

Το μοναδικό όνομα είναι εκείνο της Ελευθερίας γι' αυτό και μένει πάντα ακατανόμαστο το Τετραγράμματο Όνομα του Θεού.

Γιόντ, Χε, Βαβ,,Χε. (Κακώς κάκιστα εκφωνήθηκε σαν Γιαχβέ ή Γιεχωβά). Το Τετραγράμματον αρχίζει στα εβραϊκά με το γράμμα Γιόντ-το γράμμα που μπροστά σ' ένα ρήμα δίνει τη διάσταση του μέλλοντος. Το όνομα της Ελευθερίας βρίσκεται στο μέλλον. Θ' ακουστεί μόνον όταν δεν θα υπάρχει ούτε ένας καταπιεσμένος επί γης.

Μπαρούχ Α Σέμ! Ευλογητό το όνομα!

Απρίλης-Μάης 1994, Σάββας Μιχαήλ

Δημοσιεύτηκε στην τριμηνιαία περιοδική έκδοση της επιστημονικής ένωσης του ΨΝΑ, «Τετράδια Ψυχιατρικής», Ιούλης-Αύγουστος-Σεπτέμβρης 1994.

Χρόνος πανδαμάτωρ

Μπεμπλιδάκη Αγγελική

Έλα, έλα σε μένα. Όλα τα αλλάζω. Τίποτα δεν αφήνω σταθερό ούτε τα μεγάλα και αιώνια. Είμαι γύρω σου συνεχώς παρών κι αεικίνητος. Δεν με σταματά τίποτα. Δεν με βλέπεις, δεν με αισθάνεσαι. Είμαι όμως εκεί άπιαστος, αόρατος, ανυπάκουος. Καμιά φορά με ξεχνάς κιόλας. Δεν υπάρχει, λες. Δεν τον υπολογίζω, λες. Εμένα δεν με νοιάζει, δεν με αφορά, λες. Μύθος αφού είμαι εκεί παντού και πάντοτε. Παντοτινός και ακατάβλητος. Ακόμα και όταν με αγνοείς, εγώ πανταχού παρών ροκανίζω τα όμορφα, τα άσχημα, τα παράξενα. Τις στιγμές σου.

Κλέφτης άπιαστος σου δίνω απλόχερα χαρές, που με την ίδια ευκολία σου τις παίρνω. Σου δίνω νιάτα και υγεία. Μα σύντομα τα καταλιώ και τα δυο. Και τι παράξενο. Όταν είσαι όμορφος και υγιής εγώ είμαι μικρός. Μα σαν μεγαλώσεις και γίνεις ανήμπορος γίνομαι κι εγώ απέραντος κι ατέλειωτος. Έτσι για να με εννοήσεις καλά. Σαν τον γκρουπιέρη σε μια αόρατη

χαρτοπαιχτική λέσχη συνεχώς γυρίζω τον τροχό της ρουλέτας. Κι εσύ, η μπίλια, το πιόνι στις ορέξεις μου. Να σε κυλώ συνεχώς.

Έλα, έλα σε μένα. Και δεξ κάτι ανήκουστο. Εγώ που σε τρομάζω, σε παρηγορώ κιόλας. Γιατί απομακρύνω τους καημούς και τις θλίψεις. Τους ρίχνω στον καιάδα της λήθης κι εσύ αναδύεσαι λεύτερος χωρίς να σε τυλίγουν τα σάβανα του πόνου. Μόνο μια εικόνα θαμπή αφήνω πίσω, που δεν έχει δύναμη να σε αγγίξει πια.

Έλα, έλα σε μένα. Σίγουρα με θέλεις με επιθυμείς. Μέσα στην μαυρίλα του χαμού και του πόνου, αναζητάς κάτι που θα σε κάνει να ξεχάσεις και να πάψεις να σκέφτεσαι. Είμαι ο καλύτερος φίλος, από γενέσεως κόσμου. Ο καλύτερος για να λησμονήσεις αυτόν που έφυγε, αυτόν που σε εγκατέλειψε, που σε άφησε πίσω και προχώρησε. Εμένα αναζητάτε όλοι σε συμφορές σωματικές μα και ψυχικές. Σε απώλεις παντός είδους. Είτε χάσεις τον αγαπημένο σου, είτε το αγαπημένο σου κατοικίδιο, είτε το αντικείμενο που χωρίς αυτό δεν γίνεται να ζήσεις.

Έλα, έλα σε μένα. Όλα τα λύνω, όλα τα προσπερνώ. Και σε ελευθερώνω.

ΜΑΡΙΑ ΚΑΜΗΛΑΚΗ-ΜΑΝΟΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΣΦΟΥΓΓΑΡΙΑ ΤΗΣ ΛΗΘΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

Πίνακας εξωφύλλου: Λίλιαν Μανολακάκη

Οι πρωταγωνιστές της ιστορίας αναζητούν τη λύτρωση έστω κι αν χρειαστεί να περάσουν πάνω από πυρωμένο σίδηρο. Μνήμες θλίψης, οργής και απόρριψης αποθηκεύονται βαθιά μέσα τους και οδοιπορούν κυνηγώντας το όνειρο, ελπίζοντας στο θαύμα της αποδοχής και της αγάπης. Όνειρα γκρεμίζονται, όνειρα χτίζονται, σχέσεις δοκιμάζονται, αποφάσεις αναθεωρούνται. Θα μπορέσει άραγε το σφουγγάρι της λήθης να σβήσει το παρελθόν και να φέρει τη γαλήνη στις πονεμένες καρδιές τους; Θα καταφέρουν μέσα από τα δύσβατα μονοπάτια της ζωής να ανοίξουν καινούριο δρόμο;

Ήθη, παραδόσεις για τη ζωή των σφουγγαράδων, σκέψεις, στοχασμοί, υπαρξιακές αναζητήσεις, μέσα από περίτεχνη πλοκή, έντονες σκηνές, που σε συνδυασμό με τη διεισδυτική ψυχογραφία των ηρώων συνεπαίρνουν τον αναγνώστη, τον συγκινούν και με κομμένη ανάσα τον οδηγούν ως την τελευταία πράξη.

Η Μαρία Καμηλάκη κατάγεται από το Μοναστηράκι Αμαρίου Ρεθύμνης. Δασκάλα με μεγάλη αγάπη και αφοσίωση στο έργο της, στρέφεται και προς την λογοτεχνία, αφού από μικρή αγαπούσε το γράψιμο και δεν ήθελε να μείνει ανεκπλήρωτος πόθος. Το 2019 διακρίθηκε σε διαγωνισμό διηγήματος. Τα «Σφουγγάρια της λήθης» είναι το 2ο μυθιστόρημά της που εκδίδεται.

Περί ευθανασίας

Βασίλης Μπουντούρης*

(Από μια ανάρτηση στο Facebook)

Υπάρχει κάνα κίνημα να γραφώ; Μιλούσα πριν από λίγο με έναν παλιό μου φίλο, που είχε τη μάνα του (95 χρονών, κατάκοιτη) σε οίκο ευγηρίας, έπαθε κολπική μαρμαρυγή, την πήγαν στο νοσοκομείο, έπεσαν πάνω οι γιατροί, να

ενέσεις, οροί, χάπια, να την κρατήσουν στη ζωή. Και η γυναίκα, παρότι τυφλή κλπ, να λέει, αφήστε με να φύγω. Όχι! δεν θα φύγεις όταν το θέλεις εσύ! Έχουμε τα φάρμακα να ΝΙΚΗΣΟΥΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ. Να χτυπάει η καρδιά σου όσο θέλουμε εμείς. Και φυτό μαραμένο να γίνεις, εμείς θα κάνουμε τα πάντα, να ΥΠΟΦΕΡΕΙΣ, ΝΑ ΒΑΣΑΝΙΖΕΙΣ τα παιδιά σου, εγγόνια και δισέγγονα.

Ενός άλλου φίλου μου η μάνα, σάπιζε στο διπλανό δωμάτιο για δυο χρόνια. Μιλάμε να ξεκολάν σάρκες από πάνω της. Λεφτά στις νοσοκόμες, λεφτά στον καρδιολόγο κάθε τρεις και μία να κάνει το χρέος του σαν (και όχι ως) γιατρός. Να την κρατάει θέλει δε θέλει στη ζωή. Ποια ζωή; Τη ρώτησαν, αν ήθελε να ζει και να καταστρέφει τη ζωή του παιδιού της;

Δεν τολμάω να θίξω το θέμα των καρκινοπαθών σε τελευταίο στάδιο, που τους κρατάν στη ζωή να πεθάνουν μόνοι κι έρημοι στη θλιβερότητα του νοσοκομείου μέσα σε αβάσταχτους πόνους.

Να έχεις ζήσει σαν άρχοντας (αρχόντισσα) και να σε αναγκάζουν να φύγεις βιώνοντας την πραγματική και αληθινή κόλαση. Έχει σχέση αυτό με την αγάπη; Με την ενσυναίσθηση (που έγινε και της μόδας και πολύ αμφιβάλλω αν αυτοί που τη λεν, έχουν επίγνωση του τί σημαίνει ακριβώς);

Οι γιατροί μας έχουν διαβάσει τον μεγάλο γιατρό Γαληνό (2ος αι.) που έγραψε, Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΕΧΝΗ. ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ. Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΜΠΑΙΝΕΙΣ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ. Αυτό έκανε ο πρωτοπόρος Γαληνός. Ποτέ δεν έδινε το ίδιο φάρμακο σε ασθενείς με την ίδια πάθηση. (Μας λέει τίποτα αυτό;)

Και έρχομαι στο καίριο ερώτημα: Ποιος απαγορεύει στη χώρα μας την ευθανασία; Η απάντηση είναι η θρησκεία μας. Με το δόγμα, ο Θεός δίνει ζωή, ο Θεός

μόνο την παίρνει.

Εκτός απ' το ότι οι θρησκείες έρχονται και παρέρχονται σαν τις αυτοκρατορίες, προκύπτει στις δημοκρατίες και ένα ερώτημα: Τί γίνεται μ' αυτούς που πιστεύουν ότι είναι "προϊόντα" της Φύσης;

Αιώνες φιλοσοφίας και επιστήμης, δείχνουν ότι μπορείς με επιχειρήματα ή χωρίς (βλέπε θρησκείες μεταφυσικές) να πιστεύεις ό,τι θέλεις και το λογικό συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΠΕΘΑΝΕΙΣ ΟΠΩΣ ΚΑΙ ΟΠΟΤΕ ΘΕΛΕΙΣ. Αν η ζυγαριά της ζωής σου, λόγω αρρώστιας, ηλικίας, ή κοινωνικών συνθηκών, γέρνει σταθερά στον μηδενισμό της ποιότητας της ζωής και της αξιοπρέπειας, γιατί, απ' τη στιγμή που είσαι μέλος μιας οργανωμένης κοινωνίας - κράτους, που έχεις πληρώσει φόρους για να μπορεί να υπάρχει, να μην μπορείς να απαιτήσεις στην έσχατη περίπτωση, στο Αμήν, να ζητήσεις τη βοήθεια της επιστήμης να φύγεις απ' τη ζωή χωρίς πόνους και βάσανα που αναιρούν την ωραία (λέμε τώρα) ζωή που έζησες;

Ο παππούς μου, που έζησε Α' και Β' παγκόσμιο πόλεμο, που πολέμησε στο Ασκή Σεχίρ, και στον Σαγγάριο, που γλίτωσε ο ίδιος, αλλά έχασε παιδιά στη συνέχεια, όταν γέρασε και κατάλαβε ότι έφτασε η ώρα του να φύγει, παρήγγειλε και μαζεύτηκαν παιδιά και εγγόνια, ήπια κάνα δυο ποτήρια κρασί, μας αποχαιρέτησε, είπε "καλό ταξίδι, Θωμά" και την άλλη μέρα έφυγε ήρεμος. Άφησε και παραγγελία να μην κλάψει κανείς στην κηδεία του. Ήθελε να τον παν στην τελευταία "κατοικία" με μουσικές και όργανα. (Ντράπηκαν τα παιδιά του και δεν το έκαναν. Κρίμα. Αλλά ήταν η αφορμή για μένα να κάνω χρόνια μετά την ταινία ΠΑΡΤΑ ΟΛΑ ή ΜΟΥΛΕΝ ΡΟΥΖ με τον Αντρέα Βουτσινά στον ρόλο του γέρου. Δυστυχώς, και ατυχώς, αυτή η ωραία σάτιρα, -ντοκουμέντο της εποχής της διαφθοράς και της νοοτροπίας της δεκαετίας του '90, έμεινε στα αζήτητα. Κρίμα. Κλείνω την παρένθεση). Αυτός είναι ο σωστός τρόπος να φεύγει κανείς απ' τη ζωή.

Πότε η Χώρα μας θα ξεφύγει απ' τη ΘΡΗΣΚΟΛΗΨΕΙΑ και θα εφαρμόσει στην πράξη την ανεξιθρησκεία που είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη, αλλά παραβιάζεται χρόνια τώρα;

Θυμήθηκα και τον δήμαρχο Μπουτάρη, που είχε βάλει στοίχημα ότι θα έκανε αποτεφρωτήριο στη Θεσσαλονίκη. Αποτεφρωτήριο, δεν έγινε, ο Μπουτάρης έφυγε, ο Σεραφείμ έμεινε.

Ο Μαρξ (παρότι δεν τον παίρνω κατά γράμμα) είχε πει κάτι σωστό: Ο λαός είναι μια δύναμη ικανή για το

καλύτερο και για το χειρότερο. Το χειρότερο συνέβη στη Γερμανία του '39. Ας κάνουμε πως το ξεχνάμε αυτό.

Με τα ερωτήματα που έθεσα πιο πριν, θα δώσουμε απάντηση; Θα γίνει ένα κίνημα που να διεκδικούμε ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ μας; (Έχει γίνει μια εκπληκτική Γαλλική ταινία, μάλιστα με πολλά στοιχεία κωμωδίας, γύρω στο 2005, που διαπραγματεύεται το θέμα. Δυστυχώς δεν θυμάμαι τον τίτλο). Φαίνεται ότι κάποιοι καλλιτέχνες στοχεύοντας στην ουσία, είναι μίλια μακριά απ' τους ψηφοθήρες πολιτικούς ανά τον κόσμο.

Εν τέλει, θα περιμένουμε να έρθει η στιγμή που δεν θα μπορούμε να αντιδράσουμε και θα συρθούμε σαν πρόβατα στο τέλος μας;

ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΥ ΝΑ ΔΙΕΚΔΙΚΕΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΜΑΣ ΝΑ ΟΡΙΖΟΥΜΕ ΟΙ ΙΔΙΟΙ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΜΑΣ. Αρκετά κράτησε και κρατάει το κολαστήριο του τέλους της ζωής.

ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ ΠΑΡΑΚΑΛΩ. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ. ΑΠ' ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΓΙΑΤΡΟΥΣ. ΚΙ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΠΟΥ ΟΙ ΕΝΟΧΕΣ ΚΑΙ Η ΑΓΝΟΙΑ ΤΟΥΣ, ΤΟΥΣ ΦΕΡΝΟΥΝ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΝΑ ΒΑΣΑΝΙΖΟΥΝ ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΩΠΑ ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ.

Απαντήσεις σε σχόλια

-Ευχαριστώ για την μικρή έστω, ανταπόκριση.

Το ξέρω ότι το θέμα του "τέλους" μας, μας πέφτει βαρύ και το χώνουμε κάτω απ' το χαλί. Αλλά τόση σιωπή! Τόση! Αυτό με ξεπερνάει. Δεν είναι θέμα, ούτε πίστης, ούτε ιδεολογίας. Είναι θέμα αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Από διαφορετικούς δρόμους ο καθένας ορμώνοντας θα μπορούσαμε να καταλήξουμε τουλάχιστον σ' αυτό με το οποίο κανένας λογικός άνθρωπος δεν μπορεί να διαφωνεί: ΟΤΙ Ο ΚΑΘΕΝΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥΤΑΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΕΝΑΝ ΑΞΙΟΠΡΕΠΗ ΘΑΝΑΤΟ. (Όποιος πιστεύει ότι ο Θεός είναι Αγάπη, αλλά τιμωρεί ένα αθώο νήπιο, ένα μικρό παιδί, να φύγει απ' τη ζωή με φριχτούς πόνους, δεν έχει διαβάσει την Καινή Διαθήκη, ή δεν κατάλαβε τίποτα.)

Στα κολέγια της Αμερικής διδάσκεται ο Φύλακας της Σίκαλης. Μήπως εδώ έπρεπε να διδάσκονται «Οι αδελφοί Καραμαζώφ» του Ντοστογιέφσκι; Μας πάει ως ψυχοσύνθεση. Θα πείτε, γιατί δεν λέω το έργο κανενός Έλληνα. Γιατί, αν πω, πέρα απ' το ότι τα μεγάλα έργα ανήκουν στην ανθρωπότητα, αν έλεγα κάποια έργα Ελλήνων, οι παπάδες (τόσα ξέρουν) θα με έπαιρναν με τις πέτρες. Και δυστυχώς, Ντοστογιέφσκι δεν βγάλαμε.

-Έγραψα πριν από κάποιες μέρες ένα σημείωμα εν θερμώ με το πρόβλημα που αντιμετωπίζει ένας φίλος μου με την μητέρα του. Ξεκίνησα με το "περί ευθανασίας" κι αυτό το τόσο ευαίσθητο και ταμπού θέμα, δημιουργεί εύκολα και παρανοήσεις και ανοίγει πολλά παράθυρα.. Η απάντησή μου στην.... συμπληρώνει κάπως τις σκέψεις μου.

Φυσικά και δεν εννοώ να πάμε στο νοσοκομείο και να μας κάνουν ευθανασία οι γιατροί. Ούτε στα σκυλιά μας δεν κάνουμε ευθανασία επειδή αρρώστησαν. Αυτό που προσπάθησα να κάνω είναι να ανοίξει επιτέλους διάλογος και στη χώρα μας. Αλλά, δεν νομίζω τελικά ότι το f/b είναι ο κατάλληλος χώρος... Η Ισπανική ταινία "Η θάλασσα μέσα μου", έθετε πολύ σωστά το θέμα-πρόβλημα. Όπως και μια Γαλλική πριν το 2006, που δεν θυμάμαι τον τίτλο. Και μάλιστα με αρκετά κωμικά στοιχεία. Ένα αριστούργημα. Εμείς παραμένουμε σιωπηλοί θεατές και μοναχικοί ο καθένας να κρύβει τις σε βάθος σκέψεις που τον "τρώνε" μετά από κάποια ηλικία, ή όταν προκύπτει το πρόβλημα με κάποιον οικείο του ηλικιωμένο. Γιατί, αν μιλάμε για παιδιά και νέους, κανένας γονιός δεν θέλει να στερηθεί ούτε ένα λεπτό απ' το να βλέπει το παιδί του ζω-

ντανό -σε όποια κατάσταση- και ελπίζει μέχρι τέλους σε κάποιο θαύμα -ακόμη και ο πιο λογικοκρατούμενος.

Αλλά αυτό το πράγμα που βιώνουμε σχεδόν όλοι μας (ο καθένας στον καιρό του) με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, το να θέλει δηλαδή κάποιος πλήρης ημερών, ή βαριά άρρωστος χωρίς ελπίδα σωτηρίας να "φύγει" και να τον κρατούν στη ζωή με το ζόρι, αυτό θεωρώ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ευθανασίας, Στην χειρότερη περίπτωση να σταματήσουν να του κάνουν καρδιοτονωτικές ενέσεις και να τον κρατάνε στη ζωή (ποια ζωή;) με το ζόρι. Αυτός Ο ΒΑΣΑΝΙΣΜΟΣ μου είναι αδιανόητος τον οποίο βαφτίζουμε ανθρωπιστικό καθήκον! Δεν θα επανέλθω στο θέμα. Ένα τέτοιο κίνημα θα έπρεπε να το αναλάβει, ο Δικηγορικός σύλλογος, ή οι συνταγματολόγοι, για τον απλούστατο λόγο ότι, αν έβγαине μία ομάδα πολιτών που θα μοίραζε φυλλάδια (λέμε τώρα) με τέτοιο περιεχόμενο, οι συνήθως απληροφόρητοι πολίτες μας θα το πετούσαν με απέχθεια φτύνοντας στον κόρφο τους. Αλλά, ούτε οι δικηγόροι, ούτε οι συνταγματολόγοι μας αναλαμβάνουν τέτοιου είδους πρωτοβουλίες. Λοιπόν; Λοιπόν, ξορκίζουμε μη μας εύρει το κακό. Αλλά με ξόρκια, ούτε οι πόλεμοι αποφεύγονται, ούτε οι αρρώστιες, ούτε οι δύσκολες ώρες. Το ήξεραν οι παλιοί και εύχονταν καλά γεράματα. Κάπως σαν τους παλιούς κλέφτες που εύχονταν καλό βόλι. Που εννοούσαν μ' αυτό, αν είναι να τους βρει, να τους βρει κατακούτελα, ΚΑΤΑΣΤΗΘΑ, να φύγουν μία κι έξω. Αυτό για μένα είναι το ανώτατο όριο ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ και ΛΕΒΕΝΤΙΑΣ. Και όσοι αδικημένοι

αργότερα βγήκαν στο κλαρί ληστές κι αυτοί ζήταγαν απ' τον σύντροφό τους να τους πάρει το κεφάλι. Να μην ζήσουν τα όσα θα έπονταν... Ναι, οι ληστές. Για τους οποίους μόνον ένας ποιητής του μεγέθους του Ανδρέα Εμπειρικού έγραψε ένα αριστούργημα λόγου. Έγραψα κι εγώ κάτι ανάλογο το οποίο ακούγεται στο φινάλε της ταινίας μου Εδώ είναι Βαλκάνια. Το ξαναδούλεψα μετά από χρόνια και το θεωρώ ένα απ' τα καλύτερα κείμενα που έχω γράψει. Είπα τη λέξη γράψιμο (γράψιμο, γραφή, δημιουργία έργου) και υπόσχομαι ότι δεν θα σπαταλήσω άλλο απ' τον χρόνο μου γράφοντας στο F/B. Έχω τόσα άλλα πράγματα να γράψω, να δημιουργήσω έργο, να ολοκληρώσω άλλα που τα έχω αφήσει ημιτελή και ανολοκλήρωτα, που τώρα που το λέω, αισθάνομαι φριχτά. Βρίζω τον εαυτό μου εδώ και καιρό, που αποφεύγω να κάνω αυτό που πρέπει να κάνω. Τέρμα οι δικαιολογίες οι εκδότες θέλουν.... (μπλα, μπλα, μπλα). Είναι ένας πολύ σοβαρός λόγος, αλλά αυτό δεν πρέπει να το αφήνω να μου βάζει φρένο. Πρέπει να κάνω την υπέρβαση. ΚΑΙ ΘΑ ΤΗΝ ΚΑΝΩ. Γιατί και σήμερα ξέρω ότι έχασα ακόμα μία μέρα για το τίποτα. Όσοι μ' αγαπάτε, και εκτιμάτε το έργο μου (όσο από αυτό ξέρετε), αν το ξανακάνω, στείλτε μου ένα μήνυμα: ΣΤΑΜΑΤΑ ΝΑ ΧΑΝΕΙΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΣΟΥ. ΕΧΕΙΣ ΝΑ ΚΑΝΕΙΣ ΠΟΛΥ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ. Θα το εκτιμήσω ιδιαίτερα.

**Ο Βασίλης Μπουντούρης είναι σκηνοθέτης, σεναριογράφος και συγγραφέας*

ΕΛΕΝΗ ΚΑΠΟΚΑΚΗ

ΕΞΥΜΝΗΣΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

Τώρα τα πουλιά κοιτούν αντίθετα
Τα ράμφη τους δεν συναντιούνται
Καθένα κοιτά προς τη δική του κίτρινη αλήθεια
Κοντοζυγώνει η μέρα που τα καλώδια της ΔΕΗ θα φι-
λοξενούν
Το κοινό τους βλέμμα
Και θα 'ναι τόσο ηλεκτρισμένο
Να φωτοδοτήσει ολόκληρη υφήλιο

Εικόνα εξωφύλλου: Ελένη Καποκάκη

Η Ελένη Καποκάκη γεννήθηκε στα Χανιά τον Αύγου-
στο του 1992 και μεγάλωσε σε χωριό του Αποκόρω-
να. Σπούδασε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής
Εκπαίδευσης Ρεθύμνου από το οποίο αποφοίτησε το
2014. Μετά τις σπουδές της εργάστηκε για δύο χρό-
νια στο Γκράτς της Αυστρίας. Στη συνέχεια ασχολή-
θηκε για πολλά χρόνια με τον αντιφατικό χώρο της
γαστρονομίας, ενώ πλέον εργάζεται ως νηπιαγωγός
σε δημόσια σχολεία των Χανίων...

Η θετικότητα στη Ζωή μας και στην Εκπαίδευση

Μαρία Κατσικανδαράκη*

Πόσες φορές δεν έχουμε ακούσει προτάσεις αρνητικότητας που εξέφραζαν οι δικοί μας άνθρωποι, και όχι μόνο, τότε που μεγαλώνουμε και διαμορφώνουμε μέσα από τα βιώματά μας, την προσωπικότητά μας; Τότε που ήμασταν παιδιά και η μόνη αλήθεια ήταν όσα μας μάθαιναν οι γονείς, οι παππούδες, οι γιαγιάδες κι η ευρύτερη κοινωνία που ζούσαμε;

Έκαναν το καλύτερο που ήξεραν και μπορούσαν, για να γίνουμε «σωστοί άνθρωποι στην κοινωνία» και μας προστάτευαν από τις κακοτοπιές, με το δάχτυλο σηκωμένο, όταν λειτουργούσαμε παρορμητικά και τους χαλούσαμε το σενάριο που είχαν, για μας. Αναπόφευκτα, αυτές οι συμπεριφορές από τους ενήλικες επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις πεποιθήσεις και τη στάση των παιδιών στη ζωή. Συμπεριφορές καθοδήγησης, ελέγχου, με τη στενή λογική του σωστού-λάθους, δίχως ενθάρρυνση και αναγνώριση θετικών στοιχείων. Είναι μια αρνητική οπτική και στάση που υπάρχει και καλλιεργείται, επιλέγεται από πολλούς ανθρώπους και εκφράζεται σε όλους τους τομείς της καθημερινότητάς τους. Αφορμές υπάρχουν για να νιώσει καθένας απαισιόδοξος, αδιάλλακτος, θυμωμέ-

νος, αρνητικός. Από τα δυσάρεστα γεγονότα που συμβαίνουν στον πλανήτη μας, μέχρι το γείτονα που ενοχλεί με τη μουσική που βάζει, κ.α.

Το να πάψει κάποιος να κάνει χρήση των αρνητικών εγγραφών του, να αυτοσαμποτάρεται, να λειτουργεί απαισιόδοξα χρησιμοποιώντας την αυτοεκπληρούμενη προφητεία, να προβλέπει καταστροφές και δράματα, δεν είναι εύκολη υπόθεση.

Κι όπως αναφέρει ο Χόρχε Μπουκάι στο «Δρόμο της ευτυχίας»: «Ο άνθρωπος θα χρειαστεί πολύ ή λίγο καιρό ώσπου να το μάθει, αργά ή γρήγορα, πάντως θα καταλάβει ότι, όπως μαθαίνει να απορρίπτει κάποιες τροφές που τον βλάπτουν, έτσι πρέπει να μάθει να απορρίπτει και κάποια συναισθήματα που του κάνουν κακό...».

Μπορεί, φυσικά, αν κάποιος το θέλει, να αλλάξει με αργά και επαναλαμβανόμενα βήματα, με συνεχή εξάσκηση και επιμονή, για να βρεθεί σε πιο φωτεινά μονοπάτια, στη θετικότητα, την αισιοδοξία, τη χαρά και την ευγνωμοσύνη.

Η θετικότητα δεν σε αφήνει «να πνίγεσαι σε μια κουταλιά νερό», ούτε να μεμψιμοιρείς για το κακό που σε βρήκε, αντίθετα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να βγει το αυθεντικό, να βρεθούν λύσεις σε μια δύσκολη κατάσταση, να επικοινωνήσεις με ανοικτή και αισιόδοξη ματιά με τους άλλους, να μπορέσεις να δεις σε κείνους αυτά τα θετικά στοιχεία που προάγουν τη συνεργασία και τη φιλία. Συμβάλει στο να

αντλείται χαρά από τις επιλογές που γίνονται, ακόμα και αν δεν πάνε τα πράγματα όπως τα φανταζόμαστε, να χαμογελάμε και να περιμένουμε, δίνοντας χώρο και χρόνο στα γεγονότα, χωρίς να τα προεξοφλούμε. Να συνεργαζόμαστε, να είμαστε κομμάτι μιας κοινής προσπάθειας με ενσυνειδητότητα, με απόλυτη γείωση στο εδώ και τώρα, με ευελιξία και όραμα. Να γνωρίζουμε πως λειτουργούμε μέσω των συναισθημάτων μας, για να μπορούμε πιο εύκολα να «μπούμε και στη θέση» του άλλου, όποτε χρειαστεί. Η θετικότητα, είναι τρόπος ζωής, που επιλέγεις να χρησιμοποιείς στην μέρα σου, είναι το να ζεις για το συμφέρον σου, σωματικό και ψυχικό, να έχεις αποτελέσματα στις δράσεις σου, να έχεις γαλήνη και ισορροπία.

Αυτό σημαίνει, σε βιολογικό επίπεδο, πως ωφελείται η υγεία και παρατείνεται η ζωή, αλλά και ψυχολογικά αναπτύσσονται συναισθηματικά «αντισώματα» και αντοχές για τις δύσκολες καταστάσεις, που στον θετικό άνθρωπο λειτουργούν σα πρόκληση, σαν ευκαιρία διεύρυνσης των δυνατοτήτων, κι όχι σαν εμπόδιο, κι όπως λέει, η λαϊκή σοφία «κάθε εμπόδιο για καλό». Έχει παρατηρηθεί, άνθρωποι που έχουν αρρωστήσει και αντιμετωπίζουν την αρρώστια με καρτερικότητα και αισιοδοξία, δίχως να πανικοβάλλονται, έχουν πιο γρήγορη ανάρρωση σε σχέση με άτομα που φοβούνται, κινδυνολογούν και δημιουργούν αρνητικά σενάρια για την έκβαση της υγείας τους. Εξάλλου είναι γνωστό πως, τα θετικά άτομα, έχουν πιο ισχυρό ανοσοποιητικό σύστημα και νιώθουν μεγάλη ευεξία.

Δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε σε περιπτώσεις ανθρώπων με κινητικά προβλήματα ή αναπηρία, οι οποίοι είναι ενεργοί στη ζωή, στον αθλητισμό, στην πολιτική, τις τέχνες με μεγάλα επιτεύγματα. Αυτοί οι άνθρωποι δεν εμποδίστηκαν από το πρόβλημα, αντίθετα ζουν με σθένος και θετικότητα, αποτελώντας φωτεινά παραδείγματα για όλους μας.

Όλοι έχουμε γεννηθεί για να είμαστε ευτυχισμένοι επειδή, απλά και μόνο ζούμε, άνευ όρων, κι όχι με προϋποθέσεις. Αν γνωρίζεις και πιστεύεις στις δυνάμεις σου, όποιο στόχο και να βάλεις θα τον επιτύχεις γιατί παραμένεις σε αυτόν, δίχως να συμεριζέσαι αρνητικά ή αποθαρρυντικά σχόλια που γίνονται. Αυτό δε σημαίνει ότι παραγνωρίζεις τους πιθανούς κινδύνους ή τα δύσκολα σημεία, αντιθέτως, δεν τα αφήνεις να πάρουν τα ηνία. Έχεις το όραμά σου και γνωρίζεις να το υλοποιείς βήμα το βήμα.. ακόμα και να μην πετύχεις απόλυτα, πάλι κερδισμένος νιώθεις να είσαι, για τη χαρά που σου έδωσε να το προσπαθήσεις. Για τη διαδρομή, που σε έμαθε κι όχι αποκλειστι-

κά για το αποτέλεσμα.

Από την άλλη, κάποιιοι άνθρωποι, έχουν βάλει όρους, για να είναι ευτυχισμένοι στο τέλος της μέρας... «Αν βγάλω περισσότερα χρήματα θα... αν καταφέρω να κερδίσω τον αγώνα θα... αν πάρω την περιουσία που δικαιούμαι θα...» και η ζωή προχωράει χωρίς να νιώθουν πληρότητα και χαρά.

Η θετικότητα λοιπόν, ως οπτική, αλλά πρακτικά σα στάση και τρόπος που ζεις τη ζωή, μόνο καλό μπορεί να προσφέρει, τόσο σε μας ,αλλά και τους ανθρώπους που αλληλεπιδρούμε. Ο ρόλος της δε, σε ότι αφορά την εκπαιδευτική διαδικασία, λειτουργεί ενισχυτικά και αντισταθμιστικά σε όλες τις βαθμίδες. Προαπαιτούμενο είναι η εκπαίδευση του δασκάλου στην ανάπτυξη και τη δημιουργία θετικού τρόπου αντίληψης της ζωής και της διδασκαλίας.

Θετικότητα και εκπαίδευση

Εύκολα μπορεί κανείς, μπαίνοντας σε μια σχολική μονάδα, να διακρίνει αν η κουλτούρα της, τείνει προς αυτή την κατεύθυνση, της δημιουργίας δηλαδή, θετικού, παιδοκεντρικού κλίματος. Ο χώρος και η διαμόρφωσή του είναι από μόνος του, ένας από τους παράγοντες. Προσφέρει ασφάλεια, μοιάζει φιλόξενος, δίνει δυνατότητες κίνησης στα παιδιά, τους παρέχει επιλογές , χώρους αυτενέργειας και δράσης; Αισθάνονται το σχολείο σαν κοινότητα όπου ανήκουν, τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες, δάσκαλοι, γονείς και επισκέπτες; Υπάρχει χρώμα, ποικιλία, υποστήριξη, αλληλεγγύη; Στην τάξη μέσα πώς κάθονται και κινούνται τα παιδιά, υπάρχει ομαδικό συμβόλαιο συμβίωσης και συνεργασίας, υπάρχει πρόβλεψη για τις διαφορετικές ανάγκες και δυνατότητες των παιδιών, μα και των ενηλίκων; Αν ναι, τότε όλα συγκλίνουν προς μια επιθυμητή, από όλους τους εμπλεκόμενους, συνθήκη για διδασκαλία και μάθηση, αφού υπάρχει, με μια πρώτη ματιά, εύκρατο, θετικό κλίμα γι' αυτό το σκοπό.

Ο δάσκαλος έχει καθοριστικό ρόλο , σε συνδυασμό με αυτό των γονέων, στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών. Ο αναστοχασμός του, σε σχέση με τη στάση και τις πρακτικές του μέσα στην τάξη είναι ωφέλιμο να συμβαίνει αδιάλειπτα, επειδή γνωρίζει πως λειτουργεί ως πρότυπο, ως μοντέλο συμπεριφοράς.

Απ' τον πρώτο χαιρετισμό, από την καθημερινή υποδοχή με χαμόγελο και θετικά καλωσορίσματα, το παιδί αισθάνεται αποδεκτό μα και ασφαλές, το πρώτο και κύριο βήμα για την ανάπτυξη της σχέσης του με το σχολείο. Στο νηπιαγωγείο που η προσαρμογή

κάποιες φορές είναι δύσκολη ή απαιτεί χρόνο, ο δάσκαλος είναι παρών, είναι αγκαλιά, μέχρι να επιτευχθεί η ασφάλεια και να νιώσει σιγουριά το παιδί.

Ένα πλαίσιο που ευνοεί τη θετικότητα δίνει χώρο σε όλες τις αποχρώσεις, στην έκφραση των σκέψεων, των συναισθημάτων των βιωμάτων, και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να συμβεί. Διαλογική συζήτηση, προσεκτική ακρόαση των όσων εκφράζονται, δίχως κριτική. Πολλές φορές τα παιδιά εκφράζουν πράγματα φαινομενικά άσχετα με το θέμα συζήτησης ή ενασχόλησης της ομάδας, κι όμως όλα έχουν συσχετισμούς, κι αυτό οφείλει να το κάνει ο δάσκαλος επαινώντας κι όχι αποδοκιμάζοντας την όποια προσπάθεια.

Μέσα σε αυτή την τάξη, εντάσσονται όλοι με όλες τις ομοιότητες και τις πολύτιμες διαφορές τους, μαθαίνουν να μοιράζονται, να συνεργάζονται, να συμπαραστέκονται, να ζουν ισότιμα και όταν συγκρούονται είναι εκπαιδευμένοι με δεξιότητες ικανές να τους κατευθύνουν σε λύσεις. Ας μη ξεχνάμε και τα παιδιά από ευάλωτα περιβάλλοντα, τα οποία χρειάζονται ένα πλαίσιο υποστήριξης κι ένα αντιστάθμισμα στα δυσχερή βιώματα τους και που σε ένα τέτοιο πλαίσιο υπάρχουν οι προϋποθέσεις για να το βρουν, για να νιώσουν τη φιλία και τη χαρά που χρειάζονται.

Τα παιδιά όταν εμπλέκονται σε δραστηριότητες που τα αφορούν, που πηγάζουν από τις ανάγκες τους κι έχουν νόημα γι' αυτά, εκφράζονται με αυθεντικότητα, μοναδικότητα και είναι αποτελεσματικά, με συνέπεια

να βιώνουν συναισθήματα χαράς, ικανοποίησης κι ενθουσιασμού. Σε μια τάξη, που ο κάθε μαθητής μπορεί να είναι αποδεκτός με τη διαφορετικότητα των αναγκών μα και των ικανοτήτων του, σίγουρα αναπτύσσεται η θετικότητα κι ο πλουραλισμός, αφού ανοίγονται πολλά παράθυρα για να δεις τα πράγματα.

Αντίθετα, σε τάξη όπου ο δάσκαλος έχει τον απόλυτο έλεγχο, πειθαρχία και εμμονική προσκόλληση στη γνωστική ανάπτυξη και μόνο, που δεν δίνει προεξέχοντα ρόλο στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, δύσκολα θα ανθίσει και θα αναπτυχθεί θετικό κλίμα, καθώς όλα λειτουργούν μονοδιάστατα, αγνοώντας τα βαθύτερα θέλω των παιδιών. Το πως νιώθουν τα παιδιά, καθορίζει και επηρεάζει τον τρόπο που μαθαίνουν. Η εκπαίδευση σε δεξιότητες ζωής, που ενσωματώνουν πλέον τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, επικεντρώνονται στην ανάπτυξη συμπεριφορών προσαρμογής και θετικότητας, έτσι που το άτομο να είναι ικανό να αντιμετωπίζει τις δυσκολίες και τις απαιτήσεις της καθημερινότητας και να γίνεται ψυχικά πιο δυνατό. Με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων ζωής, το παιδί θα μπορεί να παίρνει αποφάσεις και να αναλαμβάνει ευθύνες, να γνωρίζει τρόπους επίλυσης των προβλημάτων του, να έχει δημιουργικότητα και φυσικά καινοτόμες ιδέες, να αναγνωρίζει και να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του, να συναισθάνεται τον άλλο, να επικοινωνεί ουσιαστικά κ.α.

Σημαντικό είναι, να γνωρίζει με λεπτομέρειες, ο δάσκαλος, το προφίλ του κάθε παιδιού, για να μπορεί

να αναδεικνύει τα δυνατά του σημεία, ώστε αναγνωρίζοντάς τα και το ίδιο το παιδί να νιώθει αυτοεκτίμηση και εμπιστοσύνη στις ικανότητές του. Προσεκτική παρατήρηση και καταγραφές, αποτελούν εργαλεία για να κατανοήσει κάθε μαθητή ξεχωριστά και να διαφοροποιήσει τις μεθόδους και τις πρακτικές διδασκαλίας, με βάση τις προσωπικότητες των παιδιών. Η ανάδειξη των δυνατών σημείων των παιδιών, μέσα από ποικιλία διαφοροποιημένων βιωματικών δράσεων, καθιστά πολύτιμο βοηθό, γιατί το ίδιο το παιδί αναγνωρίζει ότι μπορεί να τα καταφέρει, λαμβάνοντας δε, θετικά και επαινετικά σχόλια από το δάσκαλό του, αυτό το αίσθημα ενισχύεται μέσα του.

Κάποιοι από τους πιο παλιούς δασκάλους μας, έκαναν το αντίθετο... παρατηρούσαν που θα κάνουμε λάθος για να βάλουν πάνω μας μια σφραγίδα που παγιωνόταν, π.χ. του κακού μαθητή, του απρόσεκτου κ.α. Τα παιδιά που βλέπουν το δάσκαλο να τα εκτιμά και να τα ενισχύει, νιώθουν θετικά συναισθήματα κι έχουν θετική εικόνα για τον εαυτό τους που θα τα ακολουθεί στη ζωή τους.

Η ανάπτυξη δημοκρατικού πνεύματος, που αφήνει επιλογές και χώρο για διάλογο και διαφορετικούς τρόπους επίλυσης των προβλημάτων της ομάδας, δίνει τη δυνατότητα στο κάθε παιδί να συνδιαμορφώνει το πλαίσιο δράσεων, με σαφή όρια και ξεκάθαρους υποχρεώσεις και το οδηγεί σταδιακά στην αυτενεργό δράση αλλά και τη συνεργασία, το σεβασμό και την υποχώρηση του εγωκεντρισμού. Το παιδί συνειδητοποιεί πως κι η δική του άποψη ακούγεται, γίνεται σεβαστή και είναι ικανή να συμπεριληφθεί στην ομάδα. Ο δάσκαλος σε μια τάξη που ευνοείται η συμμετοχή και αναπτύσσεται το θετικό κλίμα συντονίζει και δημιουργεί τις προϋποθέσεις μέσω ερωτήσεων, προβολών, εικόνων, παιχνιδιών ρόλων, θεατρικών, κουκλοθέατρου, αφηγήσεων κ.α. και στοχεύει να εκφραστούν, να δημιουργήσουν και να νιώσουν όλοι χαρά.

Η θετικότητα και στη ζωή και στην εκπαίδευση είναι ανάγκη του ανθρώπου για να μεγιστοποιεί την ποιότητα και την ποικιλία των βιωμάτων και της αίσθησης ευδαιμονίας που προκύπτει από αυτά. Είναι μια υπεύθυνη στάση απέναντι στον εαυτό μα και στους ανθρώπους που βρίσκονται γύρω μας.

Κι όπως αναφέρει ο Δαλάι Λάμα:

1ο Είμαι άνθρωπος, αλλά δεν είμαι ο μοναδικός.

2ο Επιθυμώ να είμαι ευτυχισμένος και δε θέλω να υποφέρω.

3ο Κι άλλοι άνθρωποι θέλουν το ίδιο

4ο Θα μου ήταν αβάσταχτο να ήμουν ο μόνος ευτυ-

χισμένος άνθρωπος

στον κόσμο.

Κυρίως είναι μια επιλογή, που ακόμα κι αν χρειαστεί να αποδομήσουμε τις πεποιθήσεις χρόνων, αξίζει τον κόπο, επειδή όλοι μπορούν να δουν τη ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ, σύμφωνα με το ομότιτλο τραγούδι...

Ξημέρωσε ξανά κι η μέρα που περνά
ανάποδη σου βγαίνει και πονά
πάντα χαμογέλαγες και τώρα καταριέσαι
σμίξε τα χειλάκια μη βαριέσαι.
Σφύριξε χαρούμενα μπορείς
δες τη φωτεινή πλευρά της ζωής.
Μια φάρσα είναι η ζωή πολύ καλά στημένη
κι ο θάνατος γελά και περιμένει
ότι βαραίνει πέτα το και στη σκινη υποκλίσου
χαμογέλασε στο θεατή σου
Σφύριξε χαρούμενα μπορείς
δες τη φωτεινή πλευρά της ζωής
Με τις γυναίκες ήσουν πάντα ο σούπερ γκούφι
και τώρα σε φωνάζουνε μαγκούφη
κι αν όλες σε αφήσουνε σε κυνηγάει μια
η αιώνια η γκαντεμιά
Σφύριξε χαρούμενα μπορείς
δες τη φωτεινή πλευρά της ζωής.
Κι αν σε κλείσει η τράπεζα μες στη φυλακή
κάθε μέρα θα 'ναι Κυριακή
μη σε νοιάζει όλα θα είναι πληρωμένα
αχ να με μαζεύανε και μένα
Σφύριξε χαρούμενα μπορείς
δες τη φωτεινή πλευρά της ζωής.
'Όλα στη ζωή σου είναι δανεικά
χαμογέλα φέρσου ευγενικά
μην το γρυσουζεύεις σκέψου θετικά
όλα στη ζωή είναι σκατά.
Σφύριξε χαρούμενα μπορείς
δες τη φωτεινή πλευρά της ζωής.
Κι όταν η παράσταση κλείσει τελικά
όλα μοιάζουν με βεγγαλικά
η ζωή κι ο θάνατος είναι θεατρίνοι
και γελούν από το καμαρίνι
Σφύριξε χαρούμενα μπορείς
δες τη φωτεινή πλευρά της ζωής

Συνθέτης: Idle Eric

Στιχουργός: Κοτονιάς Θοδωρής

**Η Μαρία Κατσικανδράκη είναι νηπιαγωγός*

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ANNA ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ*

Ήταν έξαλλη, κοιτούσε μια την κούπα και μια εκείνον καθισμένο στον καναπέ.

-Δεν μπορώ να καταλάβω ποιος άνθρωπος πίνει αλκοόλ σε κούπα;

-Μπορείς να μην φωνάζεις; Θα σε ακούσουν τα παιδιά!

-Τώρα τα σκέφτηκες;

-Τι θες να πεις; Εγώ είμαι πάντα εδώ γι' αυτά. Εσύ σηκώνεσαι και φεύγεις κάθε τόσο!

-Είναι η δουλειά μου... για το Θεό! Πόσες μέρες γίνονται αυτό;

-Σταμάτα! Δεν είναι πρόβλημα...

-Τι μου λες...!

-Ναι! Κοίτα, έτσι έχουν τα πράγματα τώρα... Εσύ φεύγεις και εγώ πίνω, ίσως λίγο παραπάνω, για να αντέξω. Αυτό είναι όλο.

-Αλήθεια; Άρα για όλο αυτό φταίω εγώ;

Τον κοίταξε και έφυγε απογοητευμένη χτυπώντας την πόρτα πίσω της. Ήταν ο πρώτος τους καβγάς για το ποτό, ακολούθησαν φυσικά πολλοί άλλοι. Ωστόσο, εκείνος ο πρώτος καβγάς είχε χαραχθεί στη μνήμη

του. Και σήμερα όταν έκλεισε η πόρτα του ιατρείου και έμεινε μόνος στον διάδρομο του νοσοκομείου αυτό σκέφτηκε.

Χύθηκε ξέπνοος στην πλαστική καρέκλα πίσω του, έκλεισε τα μάτια και η σκηνή ζωντάνεψε και πάλι. Η Λένα έξαλλη, τότε δε μπορούσε να καταλάβει γιατί το έκανε τόσο θέμα, ωστόσο ένα κομμάτι του το χαιρόταν. Ήταν μια δύσκολη περίοδος για εκείνον, μόλις είχε κλείσει το μαγαζί και ουσιαστικά είχε μείνει άνεργος, με ένα χρέος να τον βαραίνει. Πρώτη φορά αισθανόταν αποτυχημένος. Εκείνη ποτέ δεν τον κατηγορήσε, προσπαθούσε να είναι υποστηρικτική, πράγμα που τον έκανε να νιώθει ακόμα χειρότερα. Πάντα ήταν οικονομικά ανεξάρτητος, από δεκαοκτώ χρονών δούλευε στα μπαρ, πάντα στηριζόταν στα δικά του πόδια και τώρα που είχε μεγαλώσει, που είχε υποχρεώσεις, οικογένεια εξαρτιόταν από την γυναίκα του. Ο εγωισμός του δεν το άντεχε. Όταν η Λένα αποφάσισε να ξεκινήσει τα ταξίδια στην περιφέρεια για καλύτερα χρήματα, ο Νίκος έπρεπε να μένει μόνος με τα παιδιά, αυτό ήταν το τελευταίο χτύπημα, μετά από αυτό κατέφυγε στο ποτό όλο και πιο συχνά...

Τώρα, όσο το σκεφτόταν τόσο δυσκολευόταν να το καταλάβει, ποτέ δεν ήταν ο τύπος του άντρα που ήθελε την γυναίκα του στο σπίτι, άλλωστε ήξερε πως η Λένα αγαπούσε πολύ την δουλειά της και η αλήθεια

είναι πως πάντα του άρεσε να περνά χρόνο με τα παιδιά του. Όμως, εκείνη την περίοδο όλα αυτά είχαν γίνει θηλεία που τον έπνιγε. Κάθε βράδυ αφού έβαζε τα παιδιά για ύπνο αναζητούσε παρηγοριά σε μια μπύρα, δεν ήταν τίποτα το σοβαρό και ο πατέρας του συνήθιζε να πίνει ένα με δυο ποτήρια κρασί τα βράδια με το φαγητό. Φυσικά, ποτέ δεν ήταν μόνο μία η μπύρα, ενώ σύντομα άρχισε να προτιμά το ουίσκι. Αρχικά, έπινε μόνο τις μέρες που έλειπε η Λένα, τα Σαββατοκύριακα που επέστρεφε προσπαθούσε να μην πίνει, ίσως μόνο κανένα ποτήρι κρασί που έπιναν μαζί. Κάποια στιγμή όμως άρχισε να του είναι δύσκολο, τότε ξεκίνησε το κόλπο με την κούπα. Αντικατέστησε το ουίσκι με βότκα και την έβαζε στην κούπα του καφέ, δεν ήταν κάτι περίεργο, συνήθιζε να πίνει το νερό σε κούπα. Βέβαια, η Λένα δεν ήταν χαζή, το κατάλαβε αμέσως. Κάπως έτσι άρχισε εκείνος ο πρώτος καβγάς... Μετά από αυτό οι καβγάδες έγιναν συχνό φαινόμενο και κάθε φορά ήταν και πιο άγριοι. Φώναζαν ο ένας στον άλλον, αντάλλασσαν κατηγορίες και τελικά εκείνη άρχισε να αδειάζει τα μπουκάλια στο νεροχύτη.

Το τελευταίο τον έκανε έξαλλο, όσα εκείνη άδειαζε, τόσα περισσότερα έπινε. Δε μπορούσε να καταλάβει την αντίδραση της, όλη αυτή η υπερβολή του έδινε στα νεύρα. Το μόνο που ήθελε ήταν λίγη κατανόηση και εκείνη του φερόταν σαν να ήταν κανένας αλκοολικός, ενώ όποτε ήθελε μπορούσε να το κόψει. Ναι, αν ήθελε θα το έκοβε, δεν είχε κάποια εξάρτηση. Όμως, σε αυτή τη φάση της ζωής του, το ποτό τον έκανε να νιώθει καλά με τον εαυτό του, όταν έστρωναν πάλι τα πράγματα θα σταματούσε, αν δούλευε, δεν θα έπινε τις καθημερινές.

Αυτό όμως δε συνέβη. Κάποια στιγμή ξεκίνησε να δουλεύει και πάλι σαν γυμναστής, το ποτό όμως δε το ελάττωσε. Εντάξει δε δούλευε κανονικά, μόνο κάποια personal training είχε αναλάβει. Δηλαδή λίγες ώρες την εβδομάδα, το ποτό δεν ήταν πρόβλημα. Όλα ήταν υπό έλεγχο, έτσι έλεγε στον εαυτό του. Και στο σπίτι τα πράγματα ήταν πιο ήρεμα, είχε μάθει πια να κρύβεται. Από αυτή την πλάνη τον έβγαλε κάπως βίαια το ατύχημα.

Ήταν απόγευμα και τα μικρά ήταν από το πρωί στης γιαγιάς τους, η Λένα θα έφτανε το βράδυ, εκείνος είχε τελειώσει από την προπόνηση και χαλάρωνε στο σπίτι, είχε πει ένα, δυο ποτηράκια ή έτσι νόμιζε. Η αλήθεια είναι πως δε θυμόταν πολλά, μόνο ότι θα πήγαινε να πάρει τα παιδιά, μετά τι έγινε, πώς έγινε, δεν ήξερε.

Τη μια ήταν στο αυτοκίνητο και την άλλη στο νοσο-

κομείο με διαλυμένο το δεξί του πόδι. Δίπλα του η Λένα, ποτέ δε θα ξεχάσει την έκφραση της, δεν ήταν θυμωμένη ή απογοητευμένη, αλλά τρομαγμένη, πραγματικά τρομαγμένη, δεν την είχε ξαναδεί έτσι.

-Τι έγινε; Πού;

-Στο νοσοκομείο είσαι Νίκο. Και είσαι πολύ τυχερός!

-Οδηγούσα και...

-Οδηγούσες μεθυσμένος και στούκαρες σε ένα δέντρο. Είσαι τυχερός που φορούσες ζώνη. Διαφορετικά έτσι που έτρεχες...

-Δεν ήμουν μεθυσμένος, ίσως ένα ποτηράκι...

-Δε θα μπω σε αυτή την διαδικασία. Θα σου πουν οι γιατροί τα επίπεδα του αλκοόλ που βρέθηκε στο αίμα σου. Μόνο θα σου θυμίσω πως πήγαινες να πάρεις τα παιδιά, τα παιδιά μας! Σκέψου να ήταν στο αυτοκίνητο μαζί σου...

-Λένα, εγώ... Δε... δε θα τα έβαζα ποτέ σε κίνδυνο.

-Απλά σκέψου... Πάω να ειδοποιήσω τις νοσοκόμες.

Πριν φύγει της έπιασε το χέρι, σε μια προσπάθεια να την καθησυχάσει ή να εξιλεωθεί, δεν ήταν σίγουρος. Εκείνη το τράβηξε μηχανικά. Τον κοίταξε ήρεμα, δεν είχε καμία διάθεση να τσακωθεί μαζί του.

-Ξέρεις, αποφάσισα να σταματήσω τα ταξίδια. Το σκεφτόμουν καιρό και τελικά το κανόνισα με την εταιρία, θα αναλάβω την προώθηση ενός νέου προϊόντος, σε κλινικές εδώ στην Αθήνα.

-Και τα χρήματα;

-Ο καλύτερος μισθός ήταν για το καλό της οικογένειας. Αυτό προϋποθέτει να υπάρχει οικογένεια. Δεν μπορεί να συνεχιστεί αυτό!

-Λένα...

-Άκουσε με. Πρέπει να προσπαθήσουμε και οι δυο. Δεν έχει νόημα να αλληλοκατηγορούμαστε. Μπορεί να σου έπεσαν πολλά, έλειπα και συχνά.. Τώρα θα είμαι εδώ. Πρέπει να προσπαθήσεις.. Πρέπει να καταλάβεις!

Αυτή ήταν η πρώτη φορά που συνειδητοποίησε πως υπήρχε πρόβλημα, μπορούσε να είχε προκαλέσει κάποιο ατύχημα ή να είχαν κινδυνέψει τα παιδιά του. Υποσχέθηκε στη γυναίκα του αλλά και στον εαυτό του ότι θα σταματούσε το ποτό, άλλωστε μετά την εγχείρηση η αγωγή που ακολουθούσε επέβαλε αποχή από το αλκοόλ.

Οι συνθήκες ήταν ιδανικές, ωστόσο ήταν πολύ πιο δύσκολο απ' ό,τι περίμενε. Τελικά έκανε λάθος δε μπορούσε να το κόψει όποτε ήθελε. Η Λένα πρότεινε να ζητήσει βοήθεια, αλλά εκείνος δεν ήθελε, μπορούσε να τα καταφέρει μόνος του. Όπως και ο πατέρας του, όταν έπρεπε το έκοψε μαχαίρι, θα τα κατάφερνε και εκείνος. Και τα κατάφερε μέχρι που...

Κοίταξε την πορτοκαλί πόρτα που πριν λίγο έκλεισε έτσι απότομα, αφήνοντας τον μόνο με τις τύψεις του. Τα χέρια του έτρεμαν. Τα σταύρωσε αμυντικά κρύβοντας τις παλάμες μέσα στα μπράτσα και σηκώθηκε από την καρέκλα. Άρχισε να βηματίζει νευρικά. Σταμάτησε μπροστά από την πόρτα, πλησίασε προσπαθώντας να ακούσει τι συνέβαινε στην άλλη πλευρά.

Το παιδί είχε σταματήσει πια να κλαίει. Ο γιατρός αφού εξέτασε τον μικρό γύρισε ξανά στις ακτινογραφίες. Η Λένα στεκόταν δίπλα από το φορείο που ήταν ξαπλωμένος ο γιος της, του κρατούσε το χέρι και προσπαθούσε να του χαμογελάει. Ωστόσο, δεν μπορούσε να κρύψει την αγωνία της, η οποία μεγάλωνε όσο ο γιατρός δε μιλούσε.

Ακόμα δε μπορούσε να συνειδητοποιήσει τι είχε συμβεί! Νόμιζε πως τα είχαν αφήσει αυτά πίσω τους, τον εμπιστευόταν και πάλι, τον άφησε μόνο του με το παιδί... Και να τα αποτελέσματα. Έψαχνε κάποιον για να κατηγορήσει, πότε τον Νίκο και πότε εκείνη που δεν είχε καταλάβει πως πίνει πάλι.

-Μην συνηχείται δεν είναι κάτι σοβαρό. Έπεσε βέβαια από μεγάλο ύψος, αλλά είναι μόνο ένα σπάσιμο. Θα ταλαιπωρηθεί λίγο ο μικρός μας, αλλά όλα καλά.

Τα λόγια του γιατρού την ανακούφισαν κάπως, η αγωνία όμως ήταν ακόμη ζωγραφισμένη στο πρόσωπο της. Ο γιατρός έδεσε σε έναν νάρθηκα, το χέρι του

μικρού, έγραψε κάποια παυσίπονα και έδωσε τις απαραίτητες οδηγίες στην μητέρα.

-Πραγματικά δεν είναι τίποτα, συμβαίνουν αυτά. Το ευχάριστο είναι πως δεν χτύπησε το δεξί.

-Δυστυχώς όμως, είναι αριστερόχειρας, απάντησε η Λένα άκεφα ενώ σήκωνε τον μικρό στις αγκαλιές της... Σας ευχαριστώ, γιατρέ.

Τα τελευταία λόγια της πριν κλείσει την πορτοκαλί πόρτα. Ακριβώς από πίσω στεκόταν ο Νίκος, κοίταξε το δεμένο χέρι του μικρού.

-Τι έγινε;

-Σπασμένο, όπως βλέπεις...

-Δηλαδή, είναι καλά;

-Θα μπορούσε και καλύτερα, αλλά θα τα πούμε στο σπίτι.

Στο δρόμο οδήγησε η Λένα, ο Νίκος δε τόλμησε να φέρει αντίρρηση, κάθισε πίσω με τον μικρό, προσπαθώντας να τον κάνει να ξεχαστεί. Η Λένα έφερε στο νου της τα λόγια του γιατρού: «Συμβαίνουν αυτά...», ναι, συμβαίνουν, τα παιδιά παθαίνουν ατυχήματα, αλλά όχι επειδή ο πατέρας ήταν απασχολημένος να πίνει!

Όταν γύρισε σπίτι ο μικρός έκλεγε στο μέσα δωμάτιο και εκείνος κοιμόταν στον καναπέ, αγκαλιά με το άδειο μπουκάλι. Κοίταξε από τον καθρέφτη στο πίσω κάθισμα, ήταν τόσο καλός μαζί του, ο μικρός γέλαγε,

σα να μην είχε γίνει τίποτα. Πόσο διαφορετική ήταν

αυτή η εικόνα, εκείνη που αντίκρισε νωρίτερα στο σπίτι... Όχι, δεν μπορούσε να τον δικαιολογήσει!

Μέχρι να φτάσουν δεν αντάλλαξαν ούτε λέξη. Και οι δύο περίμεναν την κατάλληλη στιγμή, να είναι οι δυο τους, ωστόσο και οι δυο προετοιμάζονταν... Στο σπίτι τους περίμενε η μητέρα της Λένας.

-Η Μαρία κοιμάται. Ήθελε να σας περιμένει, φοβόταν για τον Κωνσταντίνο αλλά δεν άντεξε το καμημένο και κοιμήθηκε.

-Καλά έκανε. Και ο Κωνσταντίνος πρέπει να κοιμηθεί. Ταλαιπωρήθηκε σήμερα.

-Ναι, βέβαια.. Το μωρό μου! Δεν είναι τίποτα όμως αγάπη μου θα περάσει... είπε τρυφερά η γιαγιά και τον φίλησε στο μέτωπο.

-Μα καλά, πώς έγινε;

Ο Νίκος δε μίλησε. Η Λένα απάντησε κάπως ενοχλημένα.

-Πώς έγινε; Η κακιά η ώρα! Δε ξέρεις πως είναι τα παιδιά;

-Αν ξέρω λέει...

Η γιαγιά ήταν έτοιμη να εξιστορήσει κάποια από τις δικές της εμπειρίες, αλλά παρατήρησε πως το κλίμα ήταν βαρύ και οι δύο γονείς εξουθενωμένοι, οπότε προτίμησε να τους αφήσει μόνους χωρίς πολλά λόγια.

Η Λένα έβαλε τον μικρό για ύπνο και επέστρεψε στο σαλόνι, όπου την περίμενε ο Νίκος. Έκατσε στην καρέκλα απέναντι του με το τραπεζάκι να τους χωρίζει. Ο θυμός που ένοιωθε στο νοσοκομείο είχε αρχίσει να καταλαγιάζει. Δεν ήταν πια θυμωμένη, αλλά βαθιά απογοητευμένη.

Ο Νίκος δε μιλούσε, περίμενε να ξεκινήσει εκείνη, να αρχίσει τις κατηγορίες και εκείνος να απαντήσει με δικαιολογίες. Όσο όμως εκείνη δε το έκανε, τόσο γέμιζε με ενοχές, τον θυμό της μπορούσε να τον αντιμετωπίσει, αλλά αυτό το συγκαταβατικό, γεμάτο απογοήτευση βλέμμα τον διέλυε. Τελικά αποφάσισε να σπάσει εκείνος αυτή την ανυπόφορη σιωπή.

-Συγγνώμη. Ό,τι και να πεις, έχεις δίκιο... Ειλικρινά λυπάμαι!

-Το ξέρω.

-Εγώ...

-Δε θα σε ρωτήσω πόσο καιρό, αλλά γιατί;

-Δεν ξέρω. Δεν υπάρχει γιατί... Από χαζομάρα. Ήμουν με τον Γιώργο, θυμηθήκαμε τα παλιά και... Θα ήταν μόνο ένα ποτό! Κοίτα, όταν ήμουν με τα παιδιά δεν έπινα. Βασικά... Δεν υπάρχει δικαιολογία.

-Σε αυτό θα συμφωνήσω.

-Πάντως, αλήθεια, όταν ήμουν με τα παιδιά δεν

έπινα.

-Και σήμερα τι έγινε; Ήταν μόνο το ένα και είπες δεν πειράζει μωρέ, ας αδειάσω ένα μπουκάλι!

-Δεν άδειασα το μπουκάλι σήμερα, το είχα κρυμμένο καιρό.

Η Λένα πετάχτηκε πάνω σαν ελατήριο, πήρε μια βαθιά ανάσα προσπαθώντας να κρατήσει την ψυχραιμία της.

-Και αυτό μου το λες για καλό; Είσαι σοβαρός;

-Αυτό που θέλω να πω είναι πως δεν ήπια πολύ και ο μικρός κοιμόταν, δεν ήξερα ότι θα σηκωνόταν. Ήμουν κουρασμένος και με το ποτό χαλάρωσα και αποκοιμήθηκα.

Οι λέξεις έβγαιναν από το στόμα του χωρίς να το καταλαβαίνει, άκουγε της δικαιολογίες του και δεν μπορούσε να πείσει ούτε τον ίδιο του τον εαυτό.

-Αρκετά! Δεν έχει νόημα αυτή η συζήτηση. Θα μπορούσε να δεχτώ ότι ήταν ένα ατύχημα, ότι ήσουν κουρασμένος και οτιδήποτε άλλο, αν δεν ήσουν αγκαλιά με ένα μπουκάλι. Δεν είναι μόνο ότι κινδύνευσε ο μικρός, είναι τα ψέματα που μου έλεγες, δε ξέρω και εγώ πόσο καιρό τώρα! Τα κρυμμένα μπουκάλια, η υποκρισία... Πώς θα να σε εμπιστευτώ ξανά, μου λες;

Δεν απάντησε. Η Λένα κάθισε και πάλι, πήρε λίγο χρόνο για να ηρεμήσει, ταχτοποίησε τις σκέψεις της και με ήρεμη πια φωνή του ανακοίνωσε.

-Ξέρω πως δεν είναι εύκολο. Ξέρω πως προσπάθησες, αλλά είναι από τις περιπτώσεις που μετρά το αποτέλεσμα και όχι η προσπάθεια. Είσαι καλός πατέρας και καλός σύζυγος, αλλά όχι όταν πίνεις. Όσο και να σε αγαπάω...

Πήρε μια βαθιά ανάσα.

-Ή τελειώνεις με το ποτό ή τελειώνουμε εμείς.

-Στο υπόσχομαι!

-Αυτή τη φορά δε θέλω υποσχέσεις. Πρέπει να ζητήσεις βοήθεια. Εγώ θα σε στηρίξω όσο μπορώ, αλλά χρειάζεσαι επαγγελματική βοήθεια!

Δε μίλησε, θα έκανε ότι χρειαζόταν. Την κοίταξε στα μάτια και έγνεψε καταφατικά το κεφάλι. Μια τόσο μικρή κίνηση ήταν αρκετή για να γεμίσει την Λένα ελπίδα.

**Η Αννα Γεωργούλη είναι μέλος του Εργαστηρίου Δημιουργικής Γραφής και Αυτογνωσίας των Εκδόσεων Ραδάμανθους*

ΓΙΑΤΙ;

ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΖΑΝΑΚΗΣ

Μεγαλώσαμε μαζί με τον Λευτέρη. Καλός φίλος, λεβεντόπαιδο, με όλα εκείνα τα στοιχεία που μπορούσε να «κερδίσει» τους δικούς του ανθρώπους. Μαζί στη γειτονιά, μαζί στο σχολείο, μαζί στις ζαβολιές, μαζί παντού. Κι ύστερα ήρθαν οι έρωτες. Γόης ο Λευτέρης, γυμνασμένο παιδί, γυναικοκατακτητής.

Δεν ήταν ο καλύτερος μαθητής, αλλά ούτε και ο χειρότερος. Από την εφηβεία του έβγαζε το χαρτζιλίκι του σε δουλειές του ποδαριού. Διανομέας, γκαρσόν, τα καλοκαίρια να εισπράττει χρήματα από την ενοικίαση τραπεζιών στις οργανωμένες παραλίες και να έχει και τα «τυχερά» του, τόσο σε χρήμα, όσο και στις ξελιγωμένες τουρίστριες που ορέγονταν το ομορφόπαιδο.

Εύκολη ζωή, όπως την ήθελε και όπως του ερχόταν. Δε νοιαζόταν, η αλήθεια είναι, και για πολλά πράγματα. Μοναχογιός, μικροαστικής οικογένειας που δεν της περίσσευε, αλλά και δεν της έλλειπε και τίποτα. Μαζί ακούγαμε τις κλασικές νουθεσίες των γονιών μας, χωρίς όμως κι οι ίδιοι να φοβούνται κάτι συγκεκριμένο. Περισσότερο από γονεϊκό «καθήκον», έβαζαν το «δίσκο» να παίξει με όσα λένε συνήθως οι γονείς στους εφήβους, για να προλάβουν το κακό.

Με τον Λευτέρη χαθήκαμε κάπως, όταν εκείνος πήγε φαντάρος κι εγώ άρχισα τις σπουδές. Η περίοδος εκείνη που όλοι ψάχνουμε για καινούριους φίλους, νέα ενδιαφέροντα, και βέβαια μπαίνουν και «τρίτα» πρόσωπα στη μέση. Οι «δεσμοί» μας ήθελαν αποκλειστικότητα κι έτσι σιγά-σιγά απομακρυνθήκαμε. Εντούτοις, όταν τύχαινε να βρεθούμε κυρίως σε γιορτές και σχόλες, θυμόμασταν τα παλιά. Ο Λευτέρης άλλαζε συντρόφους με την ίδια ευκολία που άλλαζε εργασίες. Όχι επαγγέλματα, αλλά εργασίες. Ποτέ δε γούσταρε να δεσμευτεί επαγγελματικά, όπως έλεγε, αφού ήθελε να περάσει από πολλές και διαφορετικές θέσεις μέχρι να καταλήξει, αν τελικά θα παραμείνει εργαζόμενος ή θα γίνει αφεντικό. Όλα αυτά τα χρόνια ήταν οικονομικά ανεξάρτητος και βέβαια έβαζε και στην άκρη κάτι, γιατί πάντα είχε κατά νου να φτιάξει κάτι δικό του.

Έξυπνος και καταφερτζής, όταν ήταν μικρός, αλλά μάλλον θα άλλαξε σκεπτόμουν συχνά, όπως αλλάξαμε όλοι μας. Τα χρόνια πέρασαν και η μοίρα το 'φερε έτσι

Adolph von Menzel

που να επιστρέψουμε στην οικογένεια μας μέχρι να καταλήξουμε κάπου. Λίγο η κρίση, λίγο η ανασφάλεια, συνεχώς αναβάλλαμε τον απογαλακτισμό μας, αλλά μάλλον είναι και το βόλεμά μας που έπαιξε καθοριστικό ρόλο.

Ο Λευτέρης, μ' ένα καλό κομπόδεμα λίγο πριν τα τριάντα και αρκετά «ψημένος» στη δουλειά, εγώ με σπουδές προπτυχιακές και μεταπτυχιακές, απομυζούσα ακόμα τους οικογενειακούς πόρους, προσβλέποντας σε επαγγελματική αποκατάσταση αντάξια της εκπαίδευσής μου. Δεν είναι εύκολο στα τριάντα ν' αρχίσεις να ζεις και να συμπεριφέρεσαι όπως πριν από δέκα χρόνια. Ένα ακαθόριστο χάσμα μας εμπόδιζε να συντονιστούμε με τον Λευτέρη και να νιώσουμε τον ίδιο δεσμό, όπως στο παρελθόν. Κάθε φορά που βρισκόμασταν μιλούσαμε για αδιάφορα ή και τετριμμένα θέματα, απ' αυτά που συζητούν οι πολύ μεγαλύτεροι στους καφενέδες ή κάποιοι συνάδελφοι στον πρωινό καφέ, λίγο πριν αρχίσουν την εργασία τους. Δεν φανερώναμε τις ενδόμυχες σκέψεις μας, τα όνειρα, τους προβληματισμούς μας.

Παίζαμε ένα ιδιότυπο «κρυφτό», σαν να υπήρχε κάποιος ανταγωνισμός μεταξύ μας. Η καθημερινότητά

μας διαφορετική, καθένας πια με τα ενδιαφέροντά του, αλλά ο δεσμός από τα παιδικά χρόνια δεδομένος.

Κάθε μέρα το καθιερωμένο τζόκινγκ, λειτουργούσε σαν αποτοξίνωση από την καθημερινότητα, αλλά κυρίως από την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα του μέλλοντος. Πέντε χιλιόμετρα σε δέκα περιμετρικούς κύκλους στο δημοτικό κήπο. Όμορφη διαδρομή με την πυκνή βλάστηση να δίνει ένα ευχάριστο αίσθημα και στο τέλος της διαδρομής, ένα καφέ στο αναψυκτήριο που βρισκόταν ακριβώς στην πλατεία του κήπου.

Τρέχοντας τακτικά στον κήπο δεν ήταν λίγες οι φορές που συναντούσα γνώριμα πρόσωπα. Ωστόσο, ήταν κοινό «μυστικό» πως στον Δημοτικό Κήπο γίνονταν αλισβερίσι με βαποράκια και άλλους μικροεμπόρους ναρκωτικών. Είχαν υπάρξει στο παρελθόν καταγγελίες αρκετών πολιτών που είχε υποπέσει στην αντίληψή τους αυτή η ύποπτη «κίνηση». Κατά καιρούς είχε υπάρξει διακριτική αστυνόμευση του χώρου, αλλά απ' την άλλη οι αρχές δεν ήθελαν να δημιουργήσουν και να καλλιεργήσουν κλίμα ανασφάλειας και φόβου στην μικρή πόλη. Άλλωστε είχαν πυκνώσει πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνταν και είχε καιρό να ακουστεί κάτι ανάλογο.

Φθινόπωρο και άνοιξη ήταν υπέροχο το τρέξιμο, αλλά και το απλό βάδην στον Κήπο και αρκετοί ήταν αυτοί που είχαν καθιερώσει την καθημερινή άσκησή τους εκεί μέσα, αντί στα δυσώδη γυμναστήρια με την εκκωφαντική μουσική και την ολίγο κιτσάτη ατμόσφαιρά τους.

Εκείνη τη μέρα είχα προγραμματίσει να τρέξω με διάλειμμα, ώστε να απολαύσω τον περιβάλλοντα χώρο ακόμα περισσότερο. Η χθεσινή καταιγίδα είχε ξεπλύνει τα πανύψηλα δέντρα, το χώμα μοσχοβολούσε, οι θάμνοι είχαν ζωηρέψει απ' την ευεργετική βροχή και το έδαφος είχε μαλακώσει τόσο, ώστε να δημιουργεί αίσθηση άνεσης στον κάθε διασκελισμό. Αλλά το κυριότερο ο κόσμος είχε αραιώσει, το οικογενειακό βάδισμα για τους συνήθεις περιπατητές είχε αναβληθεί και υπήρχε έτσι μεγάλη άνεση στις κινήσεις.

Αφού έτρεξα τα πρώτα πέντε χιλιόμετρα σε μισή περίπου ώρα αποφάσισα να κάνω κάποιες διατάσεις και να επαναλάβω λίγο αργότερα την «κούρσα». Στη δυτική πλευρά του Κήπου υπήρχαν δυο ξεχαρβαλωμένες κούνιες από την πρώτη παιδική χαρά που είχε λειτουργήσει εκεί πριν χρόνια και που πλέον δεν ήταν ορατές από τους κεντρικούς διαδρόμους του πάρκου.

Η παιδική χαρά λειτουργούσε τώρα σε άλλο σημείο του κήπου και σκέφτηκα να πάω εκεί να κάνω κάποιες ασκήσεις στηριζόμενος στα χοντρά ξύλα που πλέον είχαν αποσαθρωθεί από την υγρασία και τον ήλιο.

Καθώς πλησίασα αθόρυβα στο συγκεκριμένο σημείο παρατήρησα δυο κεφάλια να προβάλλουν μέσα από ένα ακλάδευτο γιασεμί που βρισκόταν ελάχιστα μέτρα δεξιότερα. Από ένστικτο σταμάτησα να κινούμαι και προσπάθησα να δω τι ακριβώς συνέβαινε και γιατί μια τόσο περίεργη μέρα κάποιοι κρύβονταν ή, έστω, «προφυλάσσονταν», μακριά απ' τα αδιάκριτα βλέμματα των θαμώνων του καφέ που λειτουργούσε στην πλατεία του πάρκου.

Αφού είδα καθαρά πως δεν επρόκειτο για έναν αλλά για δύο άτομα, μου ήρθαν στο νου οι φήμες για διακίνηση ναρκωτικών που υπήρχαν από καιρό στην πόλη. Καλυπτόμενος πίσω απ' την πυκνή και άτακτη βλάστηση του χώρου, βρήκα δυο ανοίγματα σε μια πρόχειρη κατασκευή που κι αυτή ήταν σε αχρηστία, ώστε να παρακολουθήσω διακριτικά τα τεκταινόμενα.

Ο Λευτέρης τροφοδοτούσε ένα γνωστό σε όλους «βαποράκι» της πόλης με μικροποσότητες ναρκωτικών. Το αλισβερίσι περιλάμβανε αρκετά μικρά σακουλάκια, προφανώς με ουσίες, και χαρτονομίσματα, όλα με αποδέκτη τον μισοπαράλυτο νέο που ακόμα και το βλέμμα του τρέκλιζε. Ο φίλος μου, το λεβεντόπαιδο, ο Λευτέρης ήταν διακινητής ναρκωτικών! Σαν καταιγίδα ήρθαν στο νου μου οι αναμνήσεις από το παρελθόν. Όλες όμορφες, ειδυλλιακές, ευχάριστες. Ακόμα κι αν είχαμε χαθεί τα τελευταία χρόνια, τον Λευτέρη τον θεωρούσα φίλο· καλό φίλο, αλλά...

Αλλά τώρα τον έβλεπα μπροστά στα μάτια μου να πουλά και να εμπορεύεται τον ίδιο το θάνατο. Να έχει δοσοληψίες παράνομες που μπορούσαν να οδηγήσουν ένα αδύναμο άνθρωπο στην Κόλαση. Ταλαντεύτηκα· μπροστά στα μάτια μου διαπραττόταν ένα «έγκλημα» με πρωταγωνιστή έναν παιδικό μου φίλο. Έπρεπε να τον καταδώσω ή μήπως να απομακρυνθώ και να κρατήσω το μυστικό μόνο για μένα; Υπήρχε και μια άλλη δυνατότητα· να επιδιώξω να τον συναντήσω και να μιλήσουμε σα φίλοι, να του εξηγήσω πως απογοητεύτηκα από αυτό που αντίκρισα. Αλλά ποιο θα ήταν το όφελος;

Αλήθεια, αυτός τι θα έκανε σε μια ανάλογη περίπτωση; Όχι, αυτός δεν ήταν σοβαρός συλλογισμός για να τον λάβω σοβαρά υπόψη. Το «βαποράκι» με μια αργή κίνηση έσκυψε, έτσι που για λίγα δευτερόλεπτα

χάνοντάς τον απ' το οπτικό μου πεδίο νόμισα ότι γκρεμίστηκε στο έδαφος, ενώ το μόνο που έκανε ήταν να βγάλει ένα τσαντάκι γεμάτο με δεσμίδες χρήματα. Πριν αρχίσει το μέτρημά τους είχα σχηματίσει τον αριθμό της Άμεσης Δράσης και ψιθυριστά κάλεσα να έρθουν άμεσα στο συγκεκριμένο σημείο, αποκλείοντας και τις τέσσερις εξόδους του Δημοτικού Κήπου.

Για μερικά δευτερόλεπτα ένιωθα και ήμουν ένας καταδότης, αλλά βλέποντας το «μέτρημα» να κρατά πολλή ώρα, πείστηκα ότι είχα κάνει το σωστό. Πριν ολοκληρωθεί η συναλλαγή άντρες της Δίωξης είχαν έρθει και με συντονισμένη κίνηση ακινητοποίησαν τους δυο «πρωταγωνιστές». Χωρίς καμιά αντίσταση σηκώθηκαν αργά με υψωμένα τα χέρια, αν και το «βαποράκι» ήταν σε τόσο άσχημη κατάσταση που δεν μπορούσε καθόλου να ισορροπήσει. Αδυνατώντας να μένω στο σημείο που παρακολουθούσα τα τεκταινόμενα, πρόβαλα ξαφνικά και ο Λευτέρης κατάλαβε αμέσως τι είχε συμβεί.

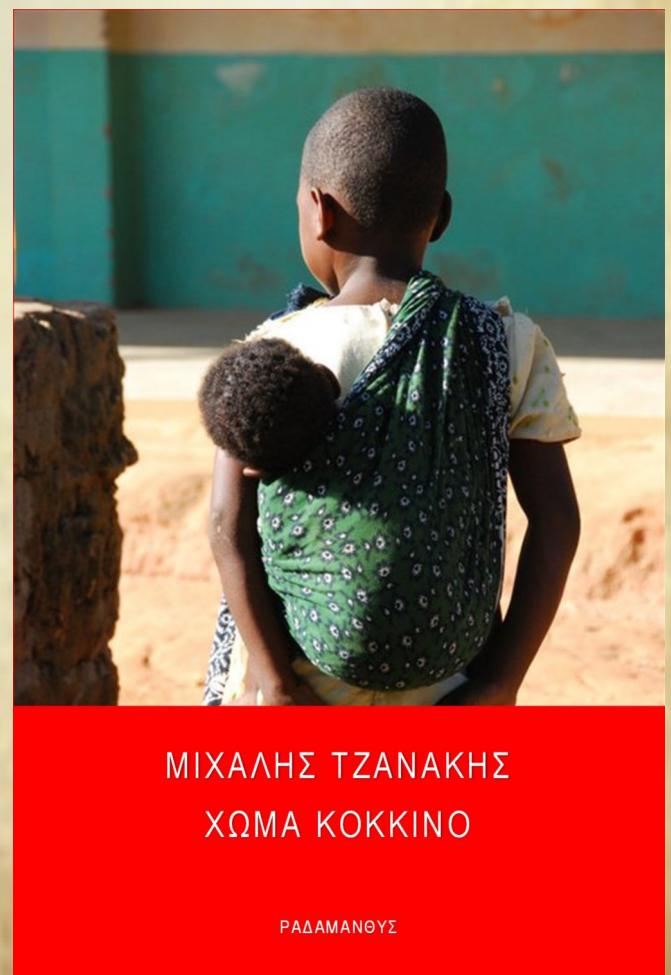
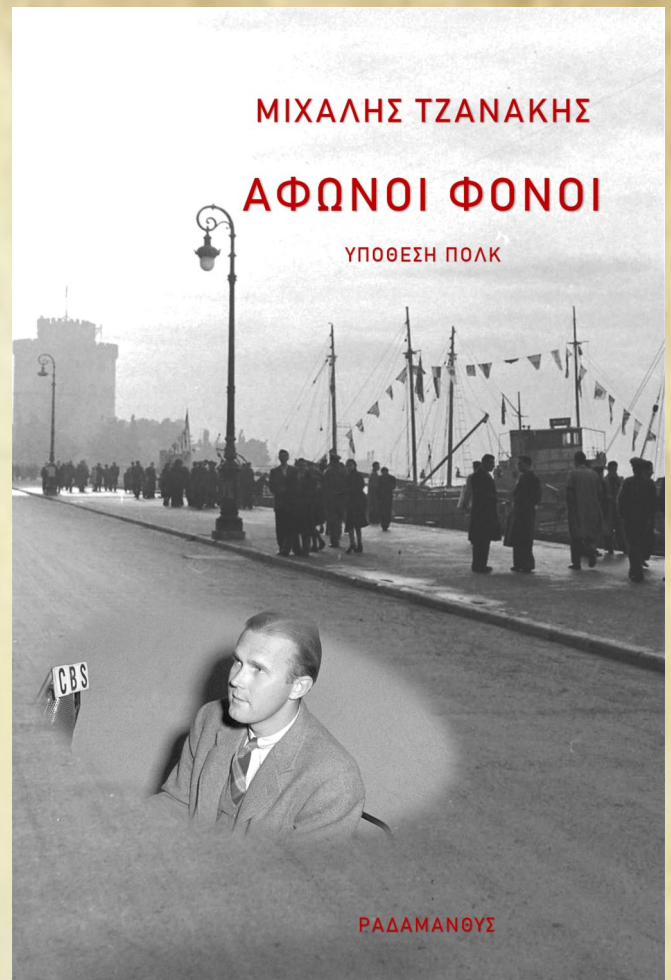
Παρακολούθησα ακίνητος σε στάση «προσοχής» όλη τη διαδικασία σύλληψης του Λευτέρη με το συνεργό του. Ήταν θλιβερό το θέαμα. Ο παιδικός μου φίλος με χειροπέδες πίσω απ' την πλάτη.

-Εσύ, ρε Γιώργο;

Η ερώτησή του ήταν τόσο απαξιωτική για μένα, τον «καταδότη».

-Εσύ, ρε Λευτέρη;

Η δική μου ερώτηση, γκρέμισε το ομορφότερο κομμάτι της νιότης μου. Όλη η παιδική μου ηλικία είχε δεθεί με τις χειροπέδες που πέρασαν οι αστυνομικοί στον Λευτέρη. Ακόμα και σήμερα η κατάδοση του Λευτέρη είναι το μεγάλο «βάρος» της ζωής μου. Δεν έπρεπε να γίνει έτσι· έπρεπε να είχε γίνει πολύ διαφορετικά. Δεν άξιζε γι' αυτό ο φίλος μου, δεν άξιζα αυτόν τον ρόλο· αλλά το «κακό» είχε γίνει προ πολλού· και δυστυχώς συνεχιζόταν...

Tamara Gaets

Όταν οι άγγελοι πονάνε

Ποιήματα

Ραδάμανθς

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

Τα παιδιά στη Σερβία μεγάλωσαν με τον ήχο της σειρήνας και τους κρότους από τις βόμβες που έριχναν στις αυλές των σπιτιών, στα σχολεία και στα νοσοκομεία τα αεροπλάνα του NATO. Μεγάλωσαν με το τραύμα, με την απώλεια, και με μια μεγάλη πληγή στο στήθος, για να τους θυμίζει την υποκρισία και την αδικία αυτού του κόσμου. Κάποια από τα παιδιά αυτά όμως, κατάφεραν να μεγαλώσουν, κρατώντας ζωντανό το παιδί μέσα τους. Έκαναν τις πληγές τους πηγή έμπνευσης και μετασχημάτισαν τις εμπειρίες τους σε ποιήματα και στίχους τραγουδιών. Η Tamara είναι ένα από αυτά τα παιδιά...

Γεννήθηκα στη Σερβία και μεγάλωσα στα Χανιά της Κρήτης όπου και εργάζομαι. Είμαι παντρεμένη με έναν υπέροχο άνθρωπο και έχω αδυναμία στα ζώα και στη φύση. Έχω κάνει κάποιες σπουδές στη μουσική αλλά και στο επαγγελματικό μακιγιάζ. Τραγουδάω, γράφω μουσική και στίχους. Το πρώτο μου τραγούδι το έγραψα σε ηλικία 15 χρόνων όπως και τα πρώτα μου ποιήματα.

Εικόνα εξωφύλλου: Χρήστος Ποντικάκης

Μπορείς και εσύ

Παυλίνα Κουβαρδά*

Είχε πια ξημερώσει. Η μέρα άρχιζε γκριζα και παγωμένη. Ένας ψιλόλιγνος άνδρας ίσα που μισάνοιξε την πόρτα. Εκείνη κοιμόταν ακόμα. Το σώμα της ένα κουβάρι στην άκρη του κρεβατιού. Κοντοστάθηκε για λίγο στη χαραμάδα. Την κοίταξε. Σαν κλέφτης που ήθελε να πάρει μαζί του μια εικόνα της. Ήταν ο τελευταίος που έφευγε. Και ο πρώτος που θα επέστρεφε. Αν άλλαζε κάτι...

Της το είχε πει ξεκάθαρα χθες.

- Σε αγαπώ τόσο πολύ μα δεν μπορώ να σε βλέπω άλλο έτσι.

- Το ξέρω, του είχε πει εκείνη χαμηλώνοντας το βλέμμα.

- Θα φύγω. Θα αργήσεις πολύ να με ξαναδείς. Όλοι θα φύγουμε.

Εκείνη τότε έστρεψε τα μάτια της βαθιά μέσα στα δικά του -σχεδόν ικετευτικά- και χωρίς να πει λέξη σηκώθηκε από τον καναπέ και κλείστηκε στο δωμάτιό της. Λες και τον προσκαλούσε να την ακολουθήσει. Μ' έναν δικό της τρόπο· χωρίς να το ζητάει.

"Άλλωστε έτσι ήταν πάντα η Άννα", είπε πολύ σιγανά κι έκλεισε απαλά την πόρτα. Η πολυαγαπημένη του μικρή αδελφή! "Πάντα έφευγε. Έφευγε μένοντας. Έμενε φεύγοντας. Μα αυτήν τη φορά είναι σαν να το 'χει βάλει σκοπό να φύγει για τα καλά" σκεφτόταν, καθώς κατέβαινε την εσωτερική σκάλα του σπιτιού στις μύτες των ποδιών του μην τυχόν και την ξυπνήσει.

Δεν ήθελε αποχαιρετισμούς. Ούτε άλλες υποσχέσεις που θα τον καθησύχαζαν και μετά θα κατέρρεαν σαν χάρτινοι πύργοι.

Με αργές κινήσεις φόρεσε το μπουφάν του, πήρε κράνος, κλειδιά και κατευθύνθηκε προς την εξώπορτα. Αισθάνθηκε τα γόνατά του μουδιασμένα. Και μια δυσφορία στο στήθος του. Ήταν λες και κουβαλούσε βάρος αιώνων μέσα του.

Καθώς άπλωνε το χέρι του στο πόμολο της πόρτας, κοντοστάθηκε. Έριξε φευγαλέα μια ματιά στις φωτογραφίες της αδελφής του. Είχε γεμίσει με αυτές έναν ολόκληρο τοίχο. Στο χωλ, δίπλα στην είσοδο του σπιτιού της. Στη μέση του τοίχου ήταν τοποθετημένο ένα πολύχρωμο σκαλιστό βάζο που το είχε φέρει από ένα ταξίδι της στην Ινδονησία. Από μέσα του ξεχειλίζουν μεγάλα ξερά κλαδιά από διάφορα είδη δένδρων, που απλώνονταν σε ολόκληρη την επιφάνεια του τοίχου.

Και τις φωτογραφίες της από κάθε περίοδο της ζωής της τις είχε τοποθετήσει μεταξύ των κενών που δημιουργούνταν από τα κλαδιά.

"Απολιθωμένες στιγμές μιας νεκρής ζωής χωρίς συνέχεια", ήχησε η φωνή της αδελφής του μέσα στο κεφάλι του. Έτσι συνήθιζε να λέει η Άννα γελώντας σε όποιον έδειχνε ενδιαφέρον για την δημιουργία της. Την είχε ακούσει να το λέει τόσες μα τόσες φορές τα τελευταία χρόνια που πια δεν έδινε σημασία.

Περιεργάστηκε τις φωτογραφίες της αδελφής του μία προς μία. Η ανάσα του βάρυνε. Ένας στεναγμός, σαν υπόκωφος λυγμός, βγήκε από το στήθος του. Και μια νοσταλγία τον συνεπήρε για τους καιρούς του χθες. "Το χρονοντούλαπο μιας μνήμης σε κοινή θέα", αναλογίστηκε κουνώντας το κεφάλι του. Αστραπιαία άρχισε να βλέπει στον τοίχο, εκεί μπροστά στα μάτια του, στιγμές που αναζητούσαν τρόπους για να υπάρξουν.

Κάθε φωτογραφία της τώρα του έμοιαζε με μια ιστορία που κραύγαζε να αποκαλυφθεί. Έμεινε αποσβολωμένος. Προς στιγμήν τα 'χασε. Λες και τραντάχτηκαν τα μέσα του. Και τότε άρχισε να καταλαβαίνει. Η Άννα είχε φτιάξει ακριβώς στην είσοδο του σπιτιού της μια πύλη προς την προσωπική της γη. Κάτι σαν το δένδρο της ζωής της. Ασυναίσθητα έκανε ένα βήμα πίσω. Ήταν σαν να κεραυνοβολήθηκε. Του φαινόταν πως τίποτα δεν ήταν τυχαίο.

Στο κέντρο του τοίχου υπήρχε η φωτογραφία ενός λύκου. Και διάσπαρτα άγρια άλογα ανάμεσα στις δικές της φωτογραφίες. Και πάνω δεξιά στον τοίχο η εικόνα ενός μονόκερου. Κι όμως, τόσα χρόνια, ήταν η πρώτη φορά που τα παρατηρούσε.

Έκανε κι άλλο ένα βήμα πίσω. Κάθετα από την εικόνα του λύκου και ψηλά προς το ταβάνι του τοίχου τοποθετημένη μια φωτογραφία της Άννας όταν ήταν τριών μηνών. "Εκεί στην κορυφή σαν παντεπόπτης οφθαλμός", σάρκασε μέσα του. Άπλωσε τα χέρια του προσεχτικά ανάμεσα στα κλαδιά, ξεκρέμασε την φωτογραφία και προσηλώθηκε στα μωρουδίστικα μάτια για αρκετή ώρα. Χαμογέλασε.

Έχοντας κατά νου πως έπρεπε να φύγει τοποθέτησε την φωτογραφία στην θέση της. Μα σαν να του φάνηκε πως κάτι ήταν γραμμένο στην πίσω της πλευρά. Την πήρε πάλι στα χέρια του και τότε είδε γραμμένα το έτος 2007 και μια φράση που έλεγε: "Αν αυτή η μικρή ήξερε τι έχεις κάνει στον εαυτόν σου θα σε είχε σκοτώσει". Στάθηκε για λίγο απορημένος. "Και τώρα έχουμε 2015", μουρμούρησε. Δεν μπορούσε να καταλάβει τίποτα.

Ακούμπησε την πλάτη του στην πόρτα. Ο τοίχος του

φαινόταν σαν ένα πέραςμα ανάμεσα σε αφανέρωτες ζωές. Το άγνωστο χθες της αδελφής του μαζί με ένα δυσοίωνα παρόν, χωρίς ελπίδα, έστεκαν μπροστά του σαν εφιάλτες. Όσο για το μέλλον, ούτε που μπορούσε να το φανταστεί...

Ένας θυμός ξέσκιζε τα σωθικά του. Πέταξε με δύναμη τα κλειδιά στο καλογουαλισμένο πάτωμα. Πόσο ήθελε να ξεκλειδώσει τις πιο κρυφές επιθυμίες της αδελφής του, να νιώσει τα χρώματα και τα αρώματά της, να περπατήσει μαζί της τον δρόμο της ζωής της.

Κοίταξε γύρω του, ήθελε να ανασάνει, ένιωσε σαν αγρίμι εγκλωβισμένο σε κλουβί, και την ίδια στιγμή δεν μπορούσε να φύγει. Με χέρια που έτρεμαν έψαξε στις τσέπες του για τα τσιγάρα του και σχεδόν αδύναμος έπεσε στον καναπέ. Ένιωσε εξουθενωμένος.

"Ένα τσιγάρο και φύγαμε", ίσα που κατάφερε να ψελλίσει κι ένα άγριο κύμα θυμού τον πήρε και τον σήκωσε πάλι. Έσφιξε τις γροθιές του. "Ανάθεμά σε Άννα" βρυχήθηκε μέσα του. "Τι κάνουμε τώρα;".

Πόσες φορές και αν δεν την είχε παρακαλέσει να του πει τί της συνέβαινε, τι της έλειπε, τι κρατούσε μέσα της, τι ήθελε. Άλλες φορές με το άγριο και άλλες με το καλό. Προσπαθούσε κι εκείνος να καταλάβει μπας κι έσωζε κάτι· έστω και την τελευταία στιγμή. Όμως, τίποτα. Κι όσο κι αν είχε στύψει το κεφάλι του να βρει τρόπο να την πλησιάσει, να την κάνει να του ανοιχτεί κάθε φορά ήταν σαν να έπεφτε σε τοίχο.

Ένας σωρός από αναπάντητα ερωτήματα είχαν στοιχειώσει από καιρό την ζωή όλων τους. Και η Άννα περιφερόταν σαν σκιά ανάμεσά τους. Θα έλεγε κανείς πως περισσότερο άκουγε, παρά μιλούσε. Σαν να τους προκαλούσε να σπάσουν πρώτοι την σιωπή τους. Μα όταν μιλούσε... τα λόγια της μαχαίρια και σπαθιά, λιτά και ραφινάρισμένα· που δεν επιδέχονταν αντιδράσεις. Ένα παιχνίδι κυριαρχίας για το ποιος θα έσπαγε πρώτος. Ποιος θα ξέσπαγε πρώτος;

Κάπως έτσι υποδέχτηκε εχθές τους δικούς της. Με μια διάθεση παράξενη, κάπως περιπαιχτική, όπου τίποτα δεν προμήνυε την συνέχεια που θα ακολουθούσε.

- Ω! Η αγία οικογένεια του "σαν να μην έγινε ποτέ". Περάστε, παρακαλώ! Με μια κίνηση σχεδόν ιπποτική έκανε χώρο για να περάσουν οι δικοί της.

- Μα τι είναι αυτά που λες; Τα κέφια σου έχεις σήμερα, βλέπω. Και ρίχνοντάς της στιγμιαία μια βλοσυρή ματιά, η μητέρα της, προχώρησε φουριόζα προς την κουζίνα φορτωμένη καθώς ήταν με ένα σωρό τσάντες στα χέρια της.

- Ξέρω πολύ καλά τι λέω, αλλά να 'χεις χάρη μέρα που είναι σήμερα..., ανταπόδωσε αμέσως η Άννα κι

αγκάλιασε τον πατέρα της.

- Πάλι τα ίδια εσείς οι δύο..., και κουνώντας το κεφάλι του ο πατέρας της κατευθύνθηκε προς τον κήπο με την εφημερίδα παραμάσχαλα.

- Ναι, πάλι τα ίδια γιατί μια ζωή κάνει πως δεν καταλαβαίνει.

- Εγώ θα αναλάβω το ψήσιμο, είπε ο αδελφός της και την πληροφόρησε πως αργότερα θα έρχονταν και οι άλλοι.

Τέλη Σεπτεμβρίου. Μια συνηθισμένη Κυριακή ενδυνάμωσης οικογενειακών δεσμών που συνέπεφτε και με τα γενέθλια της Άννας. Η μητέρα τους είχε κανονίσει από μέρες αυτό το φαγοπότι στο σπίτι της κόρης της, με συγγενείς και φίλους, μια κι όλοι απολάμβαναν τον κήπο που βρισκόταν στο πίσω μέρος του σπιτιού, κάτι τέτοιες ηλιόλουστες ημέρες.

Σε λίγο, θα άρχιζαν να 'ρχονται οι καλεσμένοι με αγκαλιές, φιλιά, χαμόγελα, τούρτες και δώρα. Το σπίτι της θα γέμιζε από ένα συνονθύλευμα ετερόκλητων ανθρώπων με παράλληλες ιστορίες μπλεγμένες σαν κουβάρια μεταξύ τους. Τους ήξερε όλους πολύ καλά. Απομονωμένες ψηφίδες μεταξύ τους - χρόνια τώρα της έμοιαζαν εξόριστοι από τις δικές τους ζωές. Μέσα στην θαλπωρή μιας οικείας συνενοχής με καλά κρυμμένες τις αλήθειες τους θα έτρωγαν, θα διασκέδαζαν και θα προσποιούνταν πως όλα είναι καλά ως συνή-

θως. Λες κι όλοι τους να κατοικούσαν σε έναν παράδοξο τόπο συνεχούς εκμάθησης ευγενικών συμπεριφορών. Δαίμονες και σωτήρες, δικαστές και ανακριτές. Μα πάνω από όλα συμβουλάτορες αποτυχημένων συνταγών. Όλοι θα ήταν εκεί. Σε λίγο.

Κάτι τέτοια σκεφτόταν η Άννα όταν την σκούντηξε ο αδελφός της και της ψιθύρισε πως δεν την έβλεπε καλά. Πάλι τα ίδια, της είπε σε αυστηρό τόνο. Κατόπιν, απομακρύνθηκε από κοντά της για να συνεχίσει το ψήσιμο, ενώ η Άννα περιφερόταν ανάμεσα σε αδιάφορες κουβέντες κρατώντας στο χέρι της ένα ποτήρι κρασί.

Μετά από κάμποση ώρα στρώθηκε και το τραπέζι. Όλα ήταν στην εντέλεια και πλουσιοπάροχα. Η Άννα κάθισε σε μια γωνιά με σχεδόν χαμηλωμένο το κεφάλι της. Μέσα της έβραζε από οργή. Ούτε καν είχε ρωτηθεί από τη μητέρα της. Λες και το σπίτι ήταν δικό της. "Για μένα χωρίς εμένα όλα αυτά", τσίριξε μέσα της στραβώνοντας τα χείλη της. Σε όλη τη διάρκεια του γεύματος σχεδόν δεν άγγιξε τίποτα απ' όσα της έβαζαν μπροστά της. Μονάχα έπινε κρασί παραμένοντας αμίλητη. Που και που της ξέφευγε και κανένα μειδίαμα. Προς το τέλος του γεύματος, ξαφνικά, σηκώθηκε από το τραπέζι και μπήκε στο σπίτι. Κανείς δεν φάνηκε να προσέχει την απουσία της.

Όταν επέστρεψε είχε αρχίσει πια να σουρουπώνει. Μια από τις εξαδέλφες της εκείνη την στιγμή σέρβιρε

τα γλυκά στους καλεσμένους. Καθώς πλησίασε στο τραπέζι παραπάτησε και δεν άργησε να ανάψει ο καβγάς. Η μητέρα της, φανερά εξοργισμένη, άρχισε να την κατηγορεί πως επίτηδες διάλεξε την μέρα για να τους κάνει ρεζίλι και πως πια δεν την άντεχε άλλο. Για τότε εκσφενδονίστηκε στον αέρα μια τούρτα από το τραπέζι, κανείς τους δεν κατάλαβε. Ακολούθησε ένα ανεκδιήγητο μπάχαλο με κόντρες ανάμεσα σε θύτες θύματα κι αυτόκλητους διαιτητές, να προσπαθούν να συμμαζέψουν τα ασυμμάζευστα· ώσπου η παράσταση έλαβε τέλος και σιγά σιγά όλοι άρχισαν να φεύγουν.

Μόνο ο αδελφός της έμεινε. Δεν ήθελε να την αφήσει μόνη της στην κατάσταση που βρισκόταν.

Μέχρι αργά την νύχτα την άκουγε να κλαίει και να βηματίζει στο δωμάτιό της. Του ήταν φανερό πως η Άννα δεν είχε ξεκόψει κι όσο την έπαιρνε συνέχιζε. Κι εκείνος πια ένιωθε ανήμπορος να την βοηθήσει. Τόσες προσπάθειες κι όλες είχαν πάει χαμένες. Μα αν ήταν

να γίνει κάτι, μόνο εκείνη μπορούσε να το κάνει και κανένας άλλος. Το κεφάλι του πήγαινε να σπάσει. Δεν είχε καταφέρει να κοιμηθεί μετά από τόσες εντάσεις.

Σηκώθηκε από τον καναπέ πήρε χαρτί και στυλό από το γραφείο της αδελφής του και σχεδόν σέρνοντας τα πόδια του τράβηξε προς την κουζίνα. Ένωσε την ανάγκη να της γράψει κάτι πριν να φύγει. Άφησε το σημείωμα δίπλα στην καφετιέρα, έριξε μια τελευταία ματιά, πήρε τα κλειδιά του κι εξαφανίστηκε. Είχε ρεπό εκείνη την ημέρα και το μόνο που ήθελε ήταν να περιπλανηθεί, εδώ κι εκεί, μακριά από όσα τον βασάνιζαν. Ο αέρας λυσομανούσε έξω και το μόνο που ευχόταν μέσα του, καθώς ανέβαινε στην μηχανή του, ήταν να φύγει μακριά ο ζωντανός εφιάλτης.

Την ίδια στιγμή, ένα δυνατό χτύπημα από το παντζούρι τίναξε την Άννα από το κρεβάτι της. Έκανε να σηκωθεί μα κουλουριάστηκε από τον πόνο στο στομάχι της. Το κεφάλι της βούιζε. Τα βλέφαρά της τα ένιωσε βαριά κι ασήκωτα. Έβγαλε ένα βογγητό και με χίλια ζόρια έφτασε στην πόρτα του δωματίου της. Κατέβηκε μερικά από τα σκαλοπάτια κι άρχισε να φωνάζει την μητέρα της και τον αδελφό της. Απόκριση δεν πήρε. Νεκρική σιγή επικρατούσε στο σπίτι.

Τα πόδια της δεν την κρατούσαν όρθια και σχεδόν σωριάστηκε σ' ένα από τα σκαλοπάτια.

"Μα πού έχετε πάει όλοι σας;", έμπηξε τις φωνές με όση δύναμη της είχε απομείνει. Μα πάλι δεν πήρε απόκριση. Τίποτα. Καμία κίνηση. Κανένας θόρυβος. Ένα ρίγος διαπέρασε τη ραχοκοκαλιά της. Δεν ήταν κανείς εκεί.

Αισθάνθηκε σαν να είναι μέσα σε όνειρο. Λες και δεν ήξερε σε ποια πραγματικότητα βρισκόταν. Εκεί, εδώ ή αλλού; Σαν να υπήρχε ένα αδιαπέραστο πέπλο ομίχλης μέσα στο μυαλό της. Κοίταξε γύρω της. Τα έρημα δωμάτια αντλαλούσαν βρισιές. Ήταν σαν να άκουγε απόμακρα μηνύματα ενός άλλου κόσμου. Βούλωσε τα αυτιά της με τις παλάμες της κι έκλεισε σφιχτά τα μάτια της. Ούτε που κατάλαβε πόση ώρα έμεινε εκεί ακίνητη.

Ξαφνικά, σηκώθηκε και κατευθύνθηκε προς το δωμάτιό της. Ένα άδειο μπουκάλι από κρασί ήταν ριγμένο στο πάτωμα. Φωτογραφίες σχισμένες κομματάκια. Μια μισοάδεια καρτέλα από χάπια πάνω στο τραπέζακι κι ένα μισάνοιχτο ψαλίδι να χάσκει με διάσπαρτες τούφες μαλλιών παντού τριγύρω. Κοιτούσε γύρω της σαστισμένη. Λες και βρισκόταν σε ένα ξένο δωμάτιο. Δεν μπορούσε να καταλάβει. Δεν ήξερε τι έγινε. Δεν θυμόταν καν τι συνέβη.

Με μια δρασκειλιά έτρεξε στον καθρέφτη. Έκλεισε τα μάτια της. Τα άνοιξε σε κλάσμα δευτερολέπτου. Το

ΠΑΥΛΙΝΑ ΚΟΥΒΑΡΔΑ

Κι εμείς

ψάχνοντας τη σύνθεση

ξεχαστήκαμε στο πεζοδρόμιο...

Εκδόσεις Ραδάμανθυς

σοκ που αισθανθηκε της πάγωσε το αίμα. Κι έπειτα ακούστηκε το ουρλιαχτό της. Έτριξε συθέμελα το σπίτι από την κραυγή της. Τα μακριά μαύρα της μαλλιά ανήκαν πια στο παρελθόν. Άρχισε να τρέχει από δωμάτιο σε δωμάτιο στριγγλίζοντας σαν πληγωμένο ζώο μέχρι που αποκαμωμένη είδε και το σημείωμα που της είχε αφήσει ο αδελφός της.

Μέσα στην απόγνωσή της αισθανθηκε ότι ερχόταν κι άλλο χτύπημα. Με τρεμάμενα χέρια και κομμένη την ανάσα το ζάρωσε μέσα στην χούφτα της. Δεν ήξερε αν ήθελε να το διαβάσει. "Όλα μαζί να τελειώνουμε. Τι τώρα, τι μετά; Πια, εδώ που έφτασαν τα πράγματα, το ίδιο μου κάνει" είπε μέσα από τα δόντια της.

Καθώς διάβαζε το σημείωμα, σιωπηλά δάκρυα έκαιγαν τα μάγουλά της. Για λίγο το έσφιξε στο στήθος της. Το κοίταξε, το ξανακοίταξε κι άρχισε να διαβάζει δυνατά τα λόγια που της είχε γράψει ο αδελφός της. Ξανά και ξανά.

Μόνο να 'ξερες πόσο σε αγαπάω. Χρόνια περιμένω και παρακαλάω να γυρίσεις πίσω. Μα η αφέντρα ηρωίνη με εξοργίζει πολύ, με τσαντίζει, ρε Άννα, γι' αυτό και αντιδρώ άσχημα μερικές φορές. Γιατί με αυτήν μας λείπεις πιο πολύ. Μου λείπεις αδελφή μου. Πονάω. Σε περιμένω να επιστρέψεις. Κάν' το μόνο για σένα.

Έτσι όπως καθόταν κατάχαμα ξέσπασε σε αναφιλητά. Ο κόσμος της ήταν γυρισμένος ανάποδα. Στην κλε-

ψύδρα του χρόνου η ζωή της σχεδόν στέρευε. Το ψιλό νήμα που την κρατούσε ακόμα στη ζωή ένωθε πως, αυτήν την φορά, είχε τεντωθεί επικίνδυνα. Έμπηξε τα νύχια της βαθιά μέσα στα λάθη της και ανασηκώθηκε.

Ήξερε πια πως το δικαίωμα φυγής το είχε εξαντλήσει. Κι όλα μέσα στο μυαλό της τώρα στροβιλίζονταν σ' ένα κύμα νερόβραστης αντρευσύνης. Δεν υπήρχαν πια άλλοθι. Ούτε δικαιολογίες. Ένωσε τις δυνάμεις της να την εγκαταλείπουν. Είχε πια λυγίσει. Σκέφτηκε πως, για πρώτη φορά στη ζωή της, είχε ανάγκη από βοήθεια. Μα δεν ήξερε ούτε πως ούτε από που να ξεκινήσει.

Κινήθηκε νωχελικά προς το παράθυρο. Τράβηξε την κουρτίνα για να μην βλέπει τον ήλιο. Τα θραύσματα των αναμνήσεων είχαν στήσει χορό μέσα της. Συνεχώς σκόνταφτε σε μισοτελειωμένες κουβέντες και ιστορίες που ποτέ δεν είχαν κάνει τον κύκλο τους. Μια πνιγηρή αίσθηση κλειστοφοβίας την κατέλαβε. Ένωσε πως βρισκόταν σε αδιέξοδο. Σαν να περπατούσε συνεχώς μονάχη της σε ένα σκοτεινό τούνελ που όλο και στένευε στην άκρη του. Φως δεν ερχόταν από πουθενά. Κι αυτό άλλο δεν το άντεχε.

Με το ένα χέρι ανακάτεψε τα μαλλιά της και με το άλλο άγγιξε απαλά τα στήθια της· σαν μια κίνηση συμφιλώσης με τον εαυτό της, πολύ δισταχτική. Κούρνιασε στον καναπέ κι αγκάλιασε τα μαξιλάρια αναζητώντας την θαλπωρή που της έλειπε. Το μόνο

που επιθυμούσε ήταν να παραδοθεί σ' έναν ευεργετικό ύπνο. Όμως, οι ώρες περνούσαν η μία μετά την άλλη, αργά και βασανιστικά. Λες κι ο χρόνος είχε κολλήσει. Το κεφάλι της έμοιαζε με ηφαίστειο έτοιμο να εκραγεί, από τις ακατάπαυστες σκέψεις και θύμησης.

Πήρε να βραδιάζει, όταν αποφάσισε να τηλεφωνήσει στους δικούς της. Ούτε που ήξερε τι θα τους έλεγε. Αλλά κάτι έπρεπε να κάνει. Από κάπου έπρεπε να ξεκινήσει. Βαθιά μέσα της ήξερε πως ό, τι είχε συμβεί ήταν το ερέθισμα που θα την έβγαζε από την αδράνεια που είχε βουλιάξει. Μάταια, όμως. Όσες φορές κι αν τηλεφώνησε καμιά απάντηση... από κανέναν τους. Η απελπισία της είχε τσακίσει τα γόνατα. Ανάμεικτα συναισθήματα θυμού, φόβου, ενοχής και ντροπής την είχαν κατακλύσει μαζί με μια αίσθηση ναυτίας. Η αναμονή για ένα κάλεσμά τους είχε γίνει ανυπόφορη. Και κατά έναν παράδοξο τρόπο πια δεν την ένοιαζε ποιος είχε δίκιο και ποιος άδικο.

Κοίταξε το ρολόι. Ήταν κοντά μεσάνυχτα. Με μια αποφασιστική κίνηση, χωρίς να το πολυσκεφτεί, έστειλε ένα μήνυμα στον αδελφό της: Γυρίστε πίσω και θα γίνει αυτό που πρέπει να γίνει.

Έτσι κι έγινε.

Σαν σίφουνας έτρεξε η Άννα προς την πόρτα μόλις άκουσε το κουδούνι. Αδημονούσε γι' αυτήν τη στιγμή.

- Έτοιμη αδελφούλα; Ίσα που την πρόλαβε για να της δώσει ένα πεταχτό φιλί στο μάγουλο.

- Ναι, σαν από καιρό, και γελώντας στριφογύρισε γύρω από τον εαυτόν της.

- Άντε πάμε. Θα αργήσουμε.

- Περίμενε ντε να πάρω τον σάκο και το παλτό μου, και με νάζι εξαφανίστηκε γρήγορα μέσα στο σπίτι.

Εκείνος ακούμπησε στο κατώφλι του σπιτιού εκεί δίπλα στο χωλ. Για λίγο συνοφρυώθηκε και το πρόσωπό του σκοτείνιασε. Βυθίστηκε σε σκέψεις κοιτάζοντας τις φωτογραφίες της. Τι κι αν δεν μάθαινε ποτέ τα μυστικά της αδελφής του. Του έφτανε που πια εκείνη ήταν καλά. Είχε τηρήσει τον λόγο που τους είχε δώσει εκείνο το φριχτό διήμερο. Έξι ολόκληρα χρόνια είχαν περάσει από τότε. Και σήμερα έπαιρνε το πτυχίο της. Σε λίγο θα ορκιζόταν. Μόλις μετά βίας συγκράτησε τα δάκρυά του.

- Ε, αδελφούλη τι έπαθες; Πού αρμενίζεις;

Η Άννα στεκόταν αθόρυβα πίσω του.

Κοιτάχτηκαν για λίγο μέσα στα μάτια. Έπειτα εκείνος την αγκάλιασε απαλά από την μέση της και είπε χαμηλόφωνα:

- Πάμε μικρή μου. Εκεί έξω η ζωή σε περιμένει. Αφού μπόρεσες εσύ θα μπορέσουν κι άλλοι.

**Η Παυλίνα Κουβαρδά είναι ποιήτρια και συγγραφέας*

Η ΑΡΓΥΡΩ ΛΟΥΛΑΔΑΚΗ* ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥΔΑΚΗ

«ΔΑΚΡΥΓΟΝΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ»
«ΣΤΟ ΣΥΝΟΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ»

Ο Κυριάκος Στρατουδάκης γεννήθηκε το 1995 στην Αθήνα. Υπήρξε μαθητής στο Λύκειο Κολυμβαρίου με καθηγητές κάποιους από τους ανθρώπους που βρίσκονται στη συντροφιά μας πράγμα που μας συγκινεί και μας τιμά ιδιαίτερα. Είναι πτυχιούχος του τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης. Έχει ασχοληθεί με τη στιχουργία και την αθρογραφία. Το 2021 από τις εκδόσεις Ραδάμανθους κυκλοφόρησε η ποιητική του συλλογή με τίτλο Δακρυγόνες Αναμνήσεις ενώ το 2022 ακολούθησε και η δεύτερη ποιητική του συλλογή με τίτλο στο Σύνορο της πόλης, από τις ίδιες εκδόσεις.

Στις Δακρυγόνες αναμνήσεις ο Στρατουδάκης ακροβατώντας ανάμεσα στην στιχουργία που φαίνεται να αγαπάει πολύ και την ποίηση καταλήγει σε μια ποιητική φόρμα λιτή, σε ένα λόγο πυκνό σε ελεύθερο στίχο. Όπως άλλωστε μας πληροφορεί ο ίδιος σε Υστερόγραφο σε επιλογικό κείμενο που περιλαμβάνεται στο βιβλίο του με τίτλο Περί έμπνευσης η πρώτη φορά που η έμπνευση του χτύπησε την πόρτα ήταν σε μορφή στίχων ένα τραγούδι που έγραψε σχεδόν ακαριαία μπροστά σε ένα βιβλιοπωλείο. Η δεύτερη, ωστόσο, φορά που τον επισκέφτηκε η "άγρια" όπως τη χαρακτηρίζει έμπνευση τη θέση της στιχουργίας πήρε η ποίηση.

Όπως μας πληροφορεί και ο τίτλος της συλλογής Δακρυγόνες Αναμνήσεις ο Στρατουδάκης αναμετρείται με το παρελθόν, αναμοχλεύει το παρελθόν είτε αυτό του προκαλεί πόνο είτε επιθυμία να ξαναζήσει αυτό που χάθηκε για πάντα ανεπιστρεπτί μέσα στις ατραπούς του χρόνου και της μνήμης. Μια προσπάθεια εμμονική σχεδόν να διατηρήσει ότι χάθηκε μέσω της ποίησης που λειτουργεί ως αναλγητικό στο τραύμα της απώλειας. Όπως χαρακτηριστικά διαβάζουμε στο πρώτο ποίημα της συλλογής με τίτλο Δακρυγόνες Αναμνήσεις:

Είμαι έρμαιο στις ορέξεις της μνήμης μου.
Είναι εμμονική
με σέρνει βίαια και σε ανύποπτο χρόνο
σε συγκεκριμένες στιγμές του παρελθόντος [...]
[...] σε εκείνες τις μέρες που με αγαπούσες ακόμη
Σ' εκείνες τις μέρες που –για κάποιο λόγο- δεν ξεθω-

ριάζουν.

Έχω όμως την αίσθηση ότι στην πρώτη του κιόλας ποιητική του συλλογή ο Στρατουδάκης δεν αποπειράται να αναμετρηθεί μόνο με το είδος της στιχουργίας αλλά και με αυτό της πεζογραφίας. Τούτο είναι φανερό από τα πεζά κείμενα που προτάσσει στην αρχή και στο τέλος του βιβλίου του αλλά και από τα πεζά κείμενα που βρίσκονται δίπλα σε κάθε του ποίημα, τα οποία συνομιλούν με το κάθε ποίημα ξεχωριστά και αποδίδουν επεξηγηματικά και ανάγλυφα τη στιγμή της σύλληψης του αλλά και τη βαθύτερη ουσία του. Κι αυτό γιατί όπως μας εξομολογείται στο τέλος του βιβλίου του θεωρεί τον εαυτό του περισσότερο αφηγητή παρά ποιητή. Για παράδειγμα, διαβάζω τους ακόλουθους στίχους από το ποίημα του με τίτλο Ζώσα μνήμη:

Το χαμόγελό που ερωτεύτηκα.

Το μεθυσμένο φιλί,

ένα βράδυ,

στη μέση του δρόμου.

Τα δάκρυά -σου - που σκούπισα με το χέρι μου.

[..] Αυτά επέλεξα να θυμάμαι από εσένα.

Αυτά αποτελούν, τη δική σου ζώσα μνήμη,
εντός μου.

Αντίστοιχα, στο συνοδευτικό πεζό κείμενο στην απέναντι σελίδα ανάμεσα στα άλλα διαβάζουμε:

«Εκείνο το βράδυ ανακάλυψα τη δική σου ζώσα έμπνευση».

Όμοια, στη δεύτερη συλλογή του με τίτλο Στο Σύνορο της πόλης ο ποιητής μοιάζει σα να θέλει ξανά να βυθιστεί στο παρελθόν του, αναζητώντας μια χαρά-μάδα στο παρόν για να εισχωρήσει στη μνήμη. Για το λόγο αυτό έλκεται από τα σύνορα της πόλης, σημεία οριακά ανάμεσα στο φως και το σκοτάδι, το παρελθόν και το παρόν γυρίζοντας την πλάτη του στα φώτα της πόλης για να ξαναζηήσει μέσα στο παρελθόν. Ξανά διαλέγεται με το είδος της πεζογραφίας και είναι σα να μας παρουσιάζει μικρές καθημερινές ιστορίες, στιγμιότυπα μιας αλλοτινής χαμένης ευτυχίας. Δια-βάζω από το ποίημα με τίτλο Στο σύνορο της πόλης:

Εδώ, στο σύνορο της πόλης,
μυρίζει ακόμα το άρωμά σου.
Γυρνώ την πλάτη μου στα φώτα
Και σε γυρεύω στο σκοτάδι.
Ανάβω την ανάμνηση σου
Και την καρφώνω στον ουρανό μου για φεγγάρι.
Ραγίζει ο χρόνος
κι εγώ περνάω από τη ρωγμή.
Είναι Ιούλιος.
Με γυρισμένες πλάτες στο σκοτάδι,

κάνουμε όνειρα στο φως.

Η πόλη από μακριά εμάς κοιτάζει
κι εσύ χαμογελάς.

Κι εγώ,

λαθρεπιβάτης σε ανάποδο συρμό

[...]προτού γιατρέψει ο χρόνος την πληγή του.

Ωστόσο, στη δεύτερη ποιητική του συλλογή ο Στρα-τουδάκης θα κάνει ένα βήμα παραπέρα καθώς το φορτίο που τον βαραίνει δεν περιορίζεται στην ερω-τική απώλεια αλλά και σε θέματα ευρύτερου κοινωνι-κοπολιτικού προβληματισμού που αφορούν τη γενιά του. Όπως πολύ εύστοχα γράφει στο ποίημά του με τίτλο Νεκρές επαναστάσεις:

Έλειψε η ατοσυνέπεια στις επαναστάσεις μας
[...] προδομένη εκ των έσω η ζωή μας.

Ευχόμαστε ολόψυχα καλή συνέχεια στα, ποιητικά του ταξίδια με όλους μας συνοδοιπόρους και συνεπι-βάτες.

**Η Αργυρώ Λουλαδάκη είναι ποιήτρια και φιλόλογος*

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥΛΑΚΗΣ
ΣΤΟ ΣΥΝΟΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΦΛΑΜΙΝΟΥΣ

Κλεψύδρα

Κωνσταντίνα Χαριτάκη

Περασμένες εφτά, και ο ήλιος είχε πια βασιλέψει για τα καλά, δίνοντας χώρο και χρόνο στο ολόχρυσο φεγγάρι να ξεπροβάλει πάνω από την παλιά, γραφική, παραλιακή πόλη. Το σφύριγμα του αέρα, ανάμεσα στις γερασμένες κεραμοσκεπές, έκανε την μεσόκοπη γυναίκα να δυναμώσει το βήμα της, ώστε να μπει μέσα στη μικρή ζεστή καφετέρια, που είχε ένα προγραμματισμένο ραντεβού. Είχε φτάσει νωρίτερα, το συνήθιζε αυτό εξάλλου, να πηγαίνει δέκα λεπτά νωρίτερα σε κάθε ραντεβού της, σάμπως και ο χρόνος την κυνηγούσε διαρκώς.

Κάθισε δίπλα στην σόμπα, όπου σαν μαύρο μανιτάρι φύτρωνε στην μέση του ασπρόμαυρου μωσαϊκού. Η χριστουγεννιάτικη διακόσμηση είχε παραμείνει στο χώρο, αν και ο νέος χρόνος είχε φτάσει σχεδόν δεκαπέντε μέρες πιο πριν. Ίσως να ήθελαν να παρατείνουν λίγο τη λάμψη των ημερών, ή δεν είχαν αποφασίσει ακόμη τους στόχους του νέου έτους κι έτσι έδιναν μια σιωπηλή άτυπη παράταση στις γιορτινές μέρες. Μια παρέα πέντε νεαρών ατόμων, στο διπλανό τραπέζι, έπαιζε ανέμελα ένα επιτραπέζιο παιχνίδι. Εικόνα ασυνήθιστη πλέον, σε σχέση με τη δική της νιότη, αφού τα σημερινά παιδιά έχουν το έξυπνο κινητό τηλέφωνο πάντα δίπλα τους, πάντα μαζί τους σε οποιαδήποτε καθημερινή τους δραστηριότητα, είτε για εκπαιδευτικούς λόγους, είτε για λόγους διασκέδασης.

Παρήγγειλε μια ζεστή σοκολάτα και άφησε τη ματιά της να εξερευνήσει το χώρο, την αναπαλαιωμένη βιβλιοθήκη με τα βιβλία, τα περιοδικά και τα επιτραπέζια περασμένων δεκαετιών. Το βλέμμα της, χάιδεψε τις χρωματιστές καρέκλες, όπου ήταν τόσο διαφορετικές μεταξύ τους και συνάμα τόσο συμμετρικές μέσα σ' εκείνη τη μικρή καφετέρια, που το κύμα φιλούσε ασταμάτητα την τζαμαρία της. Λίγα λεπτά αργότερα κρατούσε μέσα στα χέρια της μια ζεστή κούπα ξέχειλη με αχνιστή σοκολάτα. Ένα μήνυμα στο τηλέφωνό της, την ενημέρωνε πως η φίλη της θα καθυστερούσε στο ραντεβού τους. Άφησε το κορμί της να βουλιάξει στην αναπαυτική βελούδινη πολυθρόνα στο χρώμα του σμαραγδιού, και παρατηρούσε την παρέα των νεαρών. Το επιτραπέζιο παιχνίδι, τους είχε συνεπάρει, έριχναν τα ζάρια, κουνούσαν τα πιόνια και είχαν συγκεκριμένο χρόνο για να απαντήσουν σωστά στις

ερωτήσεις. Η κλεψύδρα ήταν αμείλικτη, ο χρόνος συγκεκριμένος, μόνο που στο παιχνίδι, η κλεψύδρα ξεκινούσε πάλι και πάλι από την αρχή, όσο γρήγορα κι αν άδειαζε.

«Γυρίζει ο χρόνος πίσω; Τι θα έκανα αν γύριζα τον χρόνο;» σκεφτόταν, όσο έβλεπε την κλεψύδρα να αλλάζει στα χέρια των παικτών και κάθε φορά να μετράει τόσο διαφορετικά μα και τόσο ίδια, τον χρόνο, που μέσα στο παιχνίδι είχε πάρει πλέον τη μορφή ανέμελου παιδιού και όχι του γέρου ασπρισμένου γενειοφόρου που είχαν αποχαιρετήσει πριν λίγες μέρες. Οι ίδιες ερωτήσεις, έψαχναν απεγνωσμένα τις απαντήσεις μέσα στο κεφάλι της.

«Ίσως να έκανα διαφορετικές επαγγελματικές επιλογές και σίγουρα διαφορετικές προσωπικές επιλογές» σκεφτόταν και η λίστα με το τι θα έκανε αν γύριζε πίσω το χρόνο άρχισε να μεγαλώνει... «Θα πήγαινα εκείνο το ταξίδι στην Κωνσταντινούπολη. Θα παρακολουθούσα εκείνο το σεμινάριο, το οποίο δεν είχε καμία σχέση με τις σπουδές μου. Θα αφιέρωνα περισσότερο χρόνο στον εαυτό μου. Δεν θα επέτρεπα στους σημαντικούς άλλους της ζωής μου, να με επηρεάζουν στις όποιες αποφάσεις μου. Θα απέβαλα νωρίτερα τους τοξικούς ανθρώπους από τη ζωή μου, όλοι αυτοί που μου κουνούσαν το δάχτυλο, όλοι αυτοί οι αλάθητοι που έκριναν την κάθε απόφαση και επιλογή μου. Θα υποστήριζα τα θέλω μου, και όχι τα πρέπει των άλλων» Η λίστα κάποια στιγμή φάνταζε ατελείωτη και η κλεψύδρα όλο άλλαζε χέρια και όλο γύριζε ανάποδα για να μετρήσει λίγο χρόνο ακόμη, στα χέρια των χαρούμενων νεαρών, που έβλεπαν εκείνη τη στιγμή, τον χρόνο σαν επιτραπέζιο παιχνίδι. Αρκετή ώρα αργότερα και αφού εν τέλει η φίλη της δεν κατάφερε να έρθει στο ραντεβού τους, κι από την διπλανή παρέα είχε μείνει μόνο ένα αγόρι με ένα κορίτσι, είχε πια ολοκληρώσει μέσα στη σκέψη της, τη λίστα με το τι θα έκανε αν ο χρόνος γυρνούσε πίσω. Χαμογέλασε, πίνοντας την τελευταία γουλιά από την σοκολάτα που τώρα πια είχε κρυώσει, αφήνοντας αφηρημένα σχέδια μέσα στην κούπα που αποτύπωνε στην εξωτερική πλευρά της τον πίνακα «Ρολόγια «του Σαλβαντόρ Νταλί. Τα ρολόγια που μοιάζουν να λιώνουν στην πορεία του χρόνου....

«Τι θα έκανες αν γυρνούσες τον χρόνο πίσω» ρώτησε ο νεαρός την κοπέλα.

Η κοπέλα έμεινε άφωνη για λίγο και έπειτα από εκείνη τη μικρή παύση, που έμοιαζε αιώνια, του είπε «θα επέλεγα να ζήσω μαζί σου». Φύλαξαν το επιτραπέζιο παιχνίδι μέσα στο πολυκαιρισμένο, ταλαιπωρημένο χάρτινο κουτί, το οποίο τοποθέτησαν στο ράφι

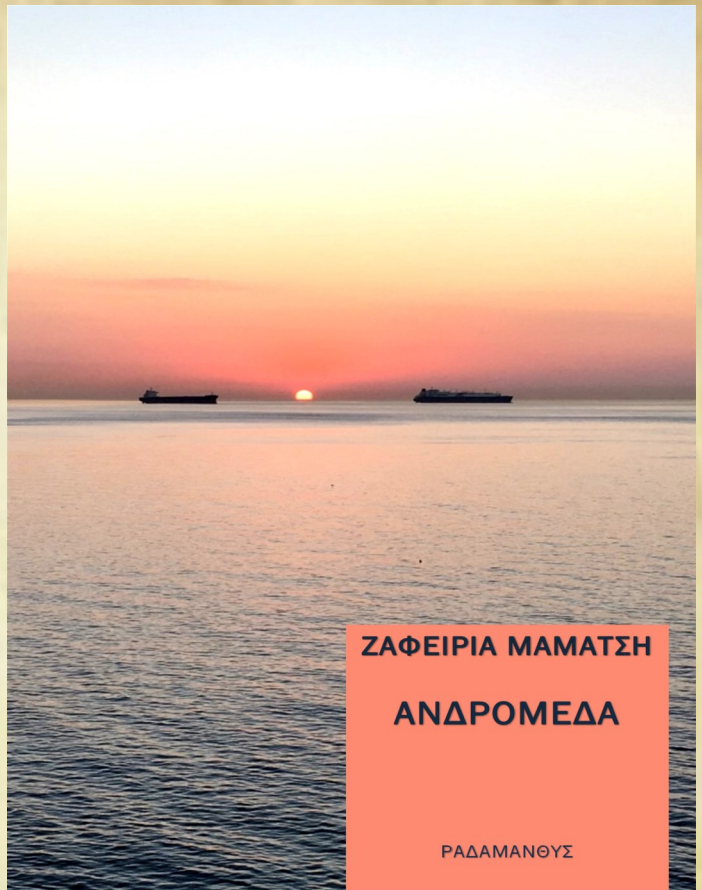
της αναπαλαιωμένης βιβλιοθήκης, περιμένοντας η ξαπλωμένη πλέον κλεψύδρα, τους επόμενους παίκτες και έφυγαν αγκαλιασμένοι.

Η γυναίκα έμεινε να τους κοιτάζει μέσα από το θολό τζάμι, έβγαλε λίγα κέρματα και τα άφησε στο τραπέζι, φορώντας το ζεστό πανωφόρι της, βγήκε στα σοκάκια της παραλιακής πόλης, για να φτάσει μέχρι την στάση του λεωφορείου. Στην δεκάλεπτη αυτή διαδρομή, μια νέα λίστα δημιουργήθηκε μέσα στο μυαλό της. Τι θα κάνει με τον χρόνο που έρχεται και ποιες θα είναι οι επιλογές της. Αγκαλιάζοντας τον εαυτό της, για να τον ζεστάνει μέσα και έξω, σκέφτηκε πως ίσως και να μην άλλαζε τίποτα αν γυρνούσε τον χρόνο πίσω, γιατί όλα αυτά τα λάθη και τα σωστά, ήταν τα λιθαράκια που έχτισαν την προσωπικότητά της, η οποία τελικά δεν ήταν τέλεια, αλλά και ποιος είναι; Όλα αυτά τα λάθη και τα σωστά ήταν μαθήματα που την δίδαξαν στην έως τώρα πορεία της και αφού είχε διανύσει παραπάνω από τον μισό δρόμο σ' αυτή τη ζωή, αποφάσισε να ζει τον χρόνο δίχως να επιθυμεί να τον γυρίσει πίσω, γιατί έτσι θα έμενε στάσιμη η ψυχή της. Η φωτεινή επιγραφή στη στάση, ενημέρωνε ότι το λεωφορείο θα έφτανε σε σύντομο χρόνο...

Μια ηλιαχτίδα

Κάποτε υπήρχαν τα σύννεφα!
Σαν ζωγραφιά θλιμμένη τριγυρνούσαν σκορπώντας
τόση παγωνιά..
Κι ο ουρανός μαράθηκε έτσι, στα ξαφνικά!
Πυκνό σκοτάδι έπεσε σε δρόμους και σε στέγες
Κι οι άνθρωποι λησμόνησαν, έπαψαν ν' αγαπούν!
Του ρολογιού οι δείχτες μονάχα δεν σταμάτησαν, ού-
τε και πίσω γύρισαν, αληθινά, γιατί;
Άραγε ονειρεύομαι ή άναψαν τ' αστέρια;
Στον μακρινό ορίζοντα
Σε βάθη αμέτρητα και μοναχικά
Απόψε, ταξίδι χαράζει..
Από το χέρι αγάπη μου, σαν παιδί, σφιχτά κράτησε με.
Ζεστασιά ξεχειλίζουν οι θάλασσες..
Κοίταξε..!
Ως και τα κύματα αθόρυβα σβήνουν. Να το θυμάσαι
αγάπη μου,
Μια ηλιαχτίδα είναι η ζωή!

Ο έρωτας..

Γητευτής είναι ο έρωτας
Ίχνη γυρεύει μες το βλέμμα κι ακολουθεί
Ωσπου την ίδια τη καρδιά να αγγίξει
Νηνεμία απλώνοντας σαν ένα ηλιοβασίλεμα,
Που τα κύματα έσβησε
Σε θάλασσα βαθιά..
Να χαράξεις ετούτο το ταξίδι με όλο σου το είναι!
Ιθάκη να ανταμώσεις!
Κοντά στη ζεστασιά της αγκαλιάς, όνειρα γλυκά πλά-
θουν τα αστέρια
Και κάποτε, λιμάνι βρίσκουν,
Λυτρώνοντας τα κάστρα στην αμμουδιά επάνω που
τόσο άδοξα χάθηκαν, θυμάσαι;
Ένα χαμόγελο και μόνο είναι αρκετό!
Ούριος άνεμος φυσάει αγάπη μου από εδώ μέχρι τα
πέρατα του κόσμου..

Σ' αγαπώ

Θυμάσαι εκείνο το χαμόγελο;
Ράγισε μεμιάς το χθες κι η μέρα σκόρπισε το φως,
Αγγίζοντας το πεπρωμένο
Στο όνομα του έρωτα
Όρκο γλυκό ψιθύρισε
Σ' αγαπώ φωνάζοντας!
Μέσα στο βλέμμα κρύφτηκαν οι λέξεις
Απέραντες οι θάλασσες προσμένουν..
Καινούργια ρότα ένα σου χάδι ας χαράξει κι ας ταξιδέ-
ψουμε μαζί
Ίσαμε το απάνεμο λιμάνι
Αγκαλιασμένοι,
Κι ο ουρανός μ' αμέτρητα αστέρια!
Ίχνη στο πέρασμα ας μείνουν
Απόψε, με ολόγιομο φεγγάρι
Κάποτε το παραμύθι θα γραφτεί,
Αγάπη μου γλυκιά!
Βότσαλο μικρό στο χέρι σου κρατάς κι ήλιος ανατέλ-
λει..
Θα είμαι πάντα δίπλα σου
Σκοτάδια μην φοβάσαι!

Ζαφειρία Μαμάτση, ποιήτρια

ΕΓΩ ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΠΟΙΗΜΑ

Γιάννης Τσουκάτος

Εγώ δεν είμαι ποίημα
Κάτι σκόρπιες λέξεις είμαι
Χωρίς ρήματα και συνδέσμους
Που αδυνατούν να ταιριάξουν

Αγάπη αγώνας αλληλεγγύη άνθρωπος αξιοπρέπεια βοή βοήθεια βυθός γαλήνη γαλανό δέος δίοδος

Μόνες οι λέξεις ως σφαίρες
Άκαμπτες ηχούν
Σφυρίζουν πάνω από αθώες
Λευκές σελίδες

δράση δίκιο δύναμη έθνος ελευθερία έλευση ελπίδα ζωή ηθική ήττα θάλασσα θάνατος

Εγώ δεν είμαι ποίημα
Κομπιάζω
Να περιγράψω
Τα τραγικά συμβάντα
θρήνος θυμός καλοσύνη κέρδος κράτος λευτεριά λυγμός λύτρωση μάνα Μεσόγειος μνήμα μνήμη

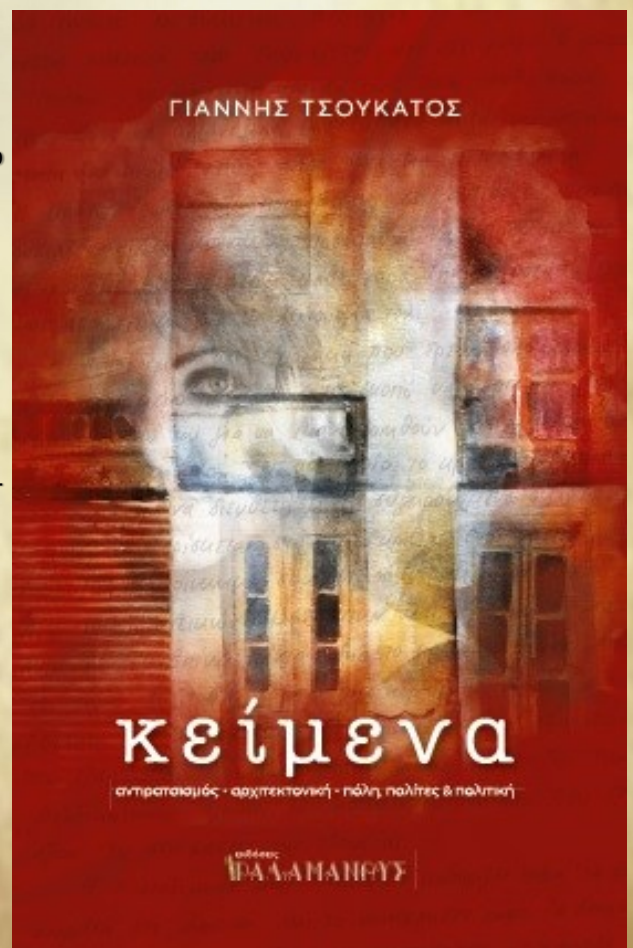
Μόνες οι λέξεις ως σφαίρες
Ψυχρές ηχούν
Σφηνώνουν άγαρμπα
Στις γραμμές

ναυαγός ξένος οδός οικείος οργή παιδί πέρασμα πετρέλαιο
πνιγμός πόλεμος σύνορα σημαία

Δεν θα γίνω
Αρνούμαι να γίνω
Ένα ωραίο ποίημα
Για διαγωνισμό ποίησης

στρατός σιωπή σωτήρας ταξίδι τόπος υπόσχεση φυγή φό-
βος φόνος χρόνος χρέος ψυχή.

Γιάννης Τσουκάτος, αρχιτέκτονας- συγγραφέας

Το χρονικό ενός γάμου... σε τέσσερις χρόνους...

Κωνσταντίνα Χαριτάκη*

Τα χρυσά καλλιγραφικά γράμματα πάνω στο ματ χαρτί, ήθελαν να χαρίσουν λίγη από τη λάμψη τους, στο ευτυχές γεγονός.

«Στην ομορφότερη στιγμή της ζωής μας...» μια μέρα της άνοιξης, δεν έχει σημασία ποιας άνοιξης. Φύλαξε την πρόσκληση στο συρτάρι κι ευχήθηκε, αυτό το ζευγάρι να ζήσει τόσο φωτεινά όσο και τα γράμματα στο προσκλητήριο που της είχαν στείλει. Έχοντας ζήσει παραπάνω από τα μισά χρόνια της ζωής της και έχοντας χάσει τον αυθορμητισμό που πάντα τη χαρακτήριζε, είχε πάψει εδώ και καιρό να πιστεύει στα παραμύθια «...κι έζησαν αυτοί καλά...».

Αποφάσισε πλέον να αντιμετωπίζει την αιτία και όχι το σύμπτωμα, όπως έκανε για μεγάλο διάστημα. Όταν «έπινε» παυσίπονα με την υπογραφή της υπομονής, για να περάσει ο πόνος από τη μελανιά στο μπράτσο, ο πόνος από τις προσβολές που δέχονταν μπροστά σε συγγενείς και φίλους, ο πόνος από τις μελανιές στην ψυχή, που δεν έβλεπε ο κόσμος. Παυσίπονα υπομονής, όταν φαινόταν αυτή η αντικοινωνική και αυτός ο πρόσχαρος, ο «έξω καρδιά». Σε κάθε της προσπάθεια για να αντιμετωπίσει την αιτία και να ανοίξει τα φτερά της, εισέπραττε το αποκαρδιωτικό συναίσθημα «και τα κοτόπουλα έχουν φτερά, αλλά δεν πετάνε». Τα χρόνια περνούσαν και τα παυσίπονα έγιναν απαραίτητα. Δεν γνώριζε όμως την ιστορία με τον αετό, που νόμιζε πως δεν είναι ικανός να πετάξει αφού έμενε μαζί με τα κοτόπουλα, γιατί απλά, έτσι τον είχε πείσει ο ιδιοκτήτης του. Όμως τόλμησε να κοιτάξει τον ήλιο και ν' ανοίξει τα φτερά του για να πετάξει όσο το δυνατόν πιο μακριά.

Πλησίασε το ράφι με τα ποτά, δεν ήξερε αν έπρεπε να πιεί κρασί «εις υγείαν» ή να πιει κονιάκ για το συγχωρεμό, αφού και αυτός ήταν ένας θάνατος. Δύσκολο το παλαντζάρισμα... Γέμισε το κρυστάλλινο ποτήρι με το ψηλό πόδι, το στριφογύρισε για να βγουν όλα τα αρώματα, «ό,τι βάλεις πάει» είπε και το ήπιε κούπα μονοκόμματα 1ος χρόνος, ένιωσε τα σωθικά της να συμπιέζονται, 2ος χρόνος και κλάσματα δευτερολέπτων αργότερα να καίγονται, 3ος χρόνος, με μια δυνατή εκπνοή άφησε όλες τις αναθυμιάσεις να σκορπίσουν στο χώρο, 4ος χρόνος, μαζί με όλα τα κατάλοιπα της εσωτερικής καύσης, που τόσα χρόνια έκαιγε την

ψυχή της. Έπλυνε το ποτήρι, το γύρισε ανάποδα, μια στάλα κύλησε, νερό ή δάκρυ, δεν έχει σημασία... Το χρονικό ενός γάμου... δεν έχει σημασία τίνος γάμου, δεν έχει σημασία πόσων χρόνων...σε τέσσερις χρόνους...

**Η Κωνσταντίνα Χαριτάκη είναι συγγραφέας*

Τρεις σταγόνες

Κωνσταντίνα Χαριτάκη

Στα σκαλιά της εκκλησιάς, εκείνον το χειμώνα του 1800, άφησε το ταλαιπωρημένο καλάθι με το μωρό της, αχάραγα ακόμη. Μήδε ο ήλιος δεν ήθελε να προβάλει, μη τυχόν φανερώσει το μυστικό της. Λίγες στάλες από το τελευταίο γάλα που του έδωσε, δεν το σκούπισε για να έχουν λίγη γεύση δική της, τα μικρά του χειλάκια. Ήρεμο κοιμόταν, σα να μην καταλάβαινε τον πόνο της νεαρής μάνας που το εγκατέλειπε. Μάζεψε το μακρύ ματωμένο της φόρεμα, κρύφτηκε πίσω από τον μικρό φράχτη, περίμενε να δει πότε θα βρεθεί κάποιος να το βάλει μέσα στον ιερό ναό του Αγίου Διονυσίου. Κοιτούσε σα χαμένη, άκουσε τη βαριά πόρτα να ανοίγει την ίδια ώρα που μετάνιωνε και ήταν έτοιμη να το πάρει ξανά στην αγκάλη της. Η μαυροφορεμένη φιγούρα, πάνω από το καλάθι του πέντε ημερών νόθου της παιδί, την έκανε να πισωπατήσει τρομαγμένη. «Θα 'χει ζέστη εκεί που το αφήνω,» σκεφτόταν, προσπαθώντας να πείσει τον εαυτό της πως έκανε το σωστό, καθώς ένιωθε το αίμα να κυλάει στα αδύναμα, αδύνατα πόδια της.

Δεκάξι χρόνων κορίτσι, άμαθο, έπεσε στα νύχια του φεουδάρχη της πόλης, στο Τζάντε. Στη δούλεψη του την είχε, από τότε που οι γονείς της δεν είχαν να πληρώσουν τους φόρους και την έδωσαν ως αντάλλαγμα. Παρά το νεαρό της ηλικίας της, ακόμη και κάτω από τα μακριά φουστάνια με τους σφιχτούς κορσέδες, το νεανικό κορμί της, το σαν από μάρμαρο λευκό δέρμα της, με τα εβένινα κυματιστά μαλλιά ήταν πειρασμός για τον σαραντάχρονο άρχοντα. Τρεις στάλες αίμα και μια κραυγή που βγήκε μόνο από τα τρομαγμένα της μάτια, ήταν το αποτέλεσμα εκείνης της νύχτας, που μεταμφιεσμένος σε υπηρέτρια, μπήκε στη κάμαρή της και την κούρσεψε. Πλεούμενο ακυβέρνητο, δίχως ρότα και με σκαρί σακατεμένο, την πέταξε έξω από το αρχοντικό, όταν φάνηκε η κοιλιά της, λίγους μήνες αργότερα. Σε μια καλύβα περνούσε τα βράδια της, στους δικούς της δεν μπορούσε να γυρίσει, που

να πάει, αφού με δυσκολία έθρεφαν τους εαυτούς τους. Φοβόταν την κατακραυγή, κανένα φως δεν ξεπρόβαλε από πουθενά. Η Παναγιά η μια μάνα που γεννούσε και η Μυρτώ μια άλλη, που δεν είχε ούτε ένα ζεστό χνώτο να ζεστάνει το νεογέννητο δικό της σπλάχνο. Πέντε μέρες πέρασε με το μωρό της, προσπαθώντας με το αρχέγονο αίσθημα της επιβίωσης και το ένστικτο της μάνας να το κρατήσει ζωντανό. Οι δυνάμεις της όμως, την πρόδιδαν. Το κλάμα του ήταν αδύναμο και φοβόταν μη πεθάνει στα χέρια της, δεν θα το άντεχε τέτοιο κρίμα.

Στην παραζάλη και στη θολούρα του μυαλού, από τον υψηλό πυρετό νόμιζε πως άκουγε το κλάμα του παιδιού της. Το φως που έλουζε το δωμάτιο από τον ήλιο του Γενάρη, την έκανε να ανοίξει τα μάτια της. Σ' ένα άγνωστο δωμάτιο, με μια άγνωρη φιγούρα στο προσκεφάλι της να την φροντίζει. Είκοσι μέρες είχαν περάσει από τότε που την βρήκαν σε λιπόθυμη κατάσταση και την πήγαν στο αρχοντικό του κόντε Μάρκο. Άκουγε το κλάμα του μωρού και ήταν σίγουρη πως ήταν από το δικό της, μα δεν είχε δύναμη να ρωτήσει.

«Σήκω, θυγατέρα μου» της έλεγε η γριά γυναίκα, που τόσες μέρες την γιατροπόρευε. Ανακάθισε η Μυρτώ στο μεγάλο ξύλινο κρεβάτι, με τα μάλλινα στρωσίδια και την κοίταξε με απορία.

«Πού βρίσκομαι;» κατάφερε να ψελλίσει.

«Στο αρχοντικό του κόντε Μάρκο, μη ρωτάς πολλά. Σε λίγο θα σου φέρω το μωρό, να το θηλάσεις».

Η απάντηση της γριάς, ηχούσε περίεργα στα αφτιά της νεαρής μωρομάνας. Δεν ήξερε αν ονειρευόταν ή αν ήταν ξύπνια. Κοιτούσε τη γριά και δεν μιλούσε. Μια μεσόκοπη γυναίκα, άνοιξε τη βαριά ξύλινη πόρτα και μπήκε μέσα στο ψηλοτάβανο δωμάτιο. Στα χέρια της κρατούσε ένα μικρό πλάσμα, που είχε ανάγκη από τροφή και αγκαλιά.

«Η μάνα του δεν έχει γάλα να το θρέψει», άκουσε πάλι τη φωνή της γριάς την ώρα που το ακουμπούσε στο στήθος της, που ήταν γεμάτο γάλα και την ίδια ώρα η μεσόκοπη γυναίκα άνοιγε διάπλατα τις βελούδινες πράσινες κουρτίνες, για να πλημμυρίσει με φως το δωμάτιο.

Σα να ήταν γνώριμος ο δρόμος και η μυρωδιά του κορμιού της μάνας και το αδύναμο βρέφος, αμέσως ηρέμισε στην αγκαλιά της.

Η μάνα του είναι η κόρη του κόντε Μάρκο. Εσύ είσαι η βυζάστρα του. Δεν θα ρωτήσεις τίποτε άλλο, αυτό είναι αρκετό για την ώρα».

Τα τελευταία λόγια αυστηρά και τρυφερά συνάμα της γριάς, λίγο πριν βγει από το δωμάτιο.

Για την ώρα δεν είχε λόγο να ρωτήσει, της ήταν αρκετό που το κρατούσε πάλι στην αγκαλιά της. Τρεις σταγόνες δάκρυα ξέπλυναν τη θολωμένη της σκέψη.

Οίκος ευγηρίας

Οσμή φαρμάκων.
Θανάτου φιγούρες
αργοσαλεύουν σκυφοί,
μονάχοι, με βλέμμα χαμένο.
Βαριά το κεφάλι το στρέφουν
στο βήμα που φτάνει κοντά τους
δύσπιστα κι ανήμπορα το ελέγχουν.
Άλλοι σε κρεβάτι που τρίζει, καθηλωμένοι,
μαραίνονται στη μοναξιά της σιωπής τους.
Ψάχνουν σημειώσεις φθαρμένες
στον νου το λαβύρινθο,
πρόσωπα οικεία που δεν θυμούνται
σκίτσα ανθρώπινα να αναγνωρίσουν.
Αιμορραγεί η ψυχή στο σκοτάδι.
Κενοτάφιο η μνήμη στενάζει.
Αγκάθια του χρόνου πληγές αφήκαν
στο εφήμερο χρέος ελλείψεις χρεώνουν.
Στεγνώνει το δάκρυ που δύσκολα πέφτει
στις ρυτίδες του χρόνου σκοντάφτει
και γράφει επίλογο
στο απαύγασμα του χρόνου
μια λέξη, « ΑΓΑΠΗ »!

Πέμπτη 19 Ιανουαρίου 2023

Μαρία Καμηλάκη Μανογιαννάκη

Το πατρικό μου σπίτι

Συντροφιά με δυο δάκρυα
θυμάμαι το πατρικό μου σπίτι.
Διώροφο παρόλη τη φτώχεια του
Δέσποζε στο κέντρο του πολυσύχναστου χωριού.
Εκεί που κάποτε ο παππούς μου έκρυψε αντάρτες
Γλιτώνοντας τους από το πέρασμα των Γερμανών,
Εκεί που κάποτε σαν παιδί έπαιξα κρυφτό
Βρίσκοντας αναπάντεχα την τόση μοναξιά..
Συντροφιά με δυο δάκρυα
κλείνω τα αυτιά μου στις φωνές.
Στο πατρικό μου σπίτι κατοικούσαν.
Ντύνονταν πάντοτε με ρούχα γκριζα
κι άπλωναν παγωνιά!
Αυτή τη μαύρη πέτρα συχνά ονειρευόμουν!
Κουρνιασμένη πίσω από εκείνο το θαμπό
και παλιό παράθυρο.
Το πατρικό μου σπίτι είχε μόνο ένα καλό.
Έβλεπε τη θάλασσα.

Ζαφειρία Μαμάτση

PAUL VERLAINE

«Ο έρωτας ο ασάλευτος των αιώνιων πραγμάτων
Ο έρωτας των αρχαίων νεκρών και των θεών μαζί...»

Γράφει ο Χρήστος Τσαντής

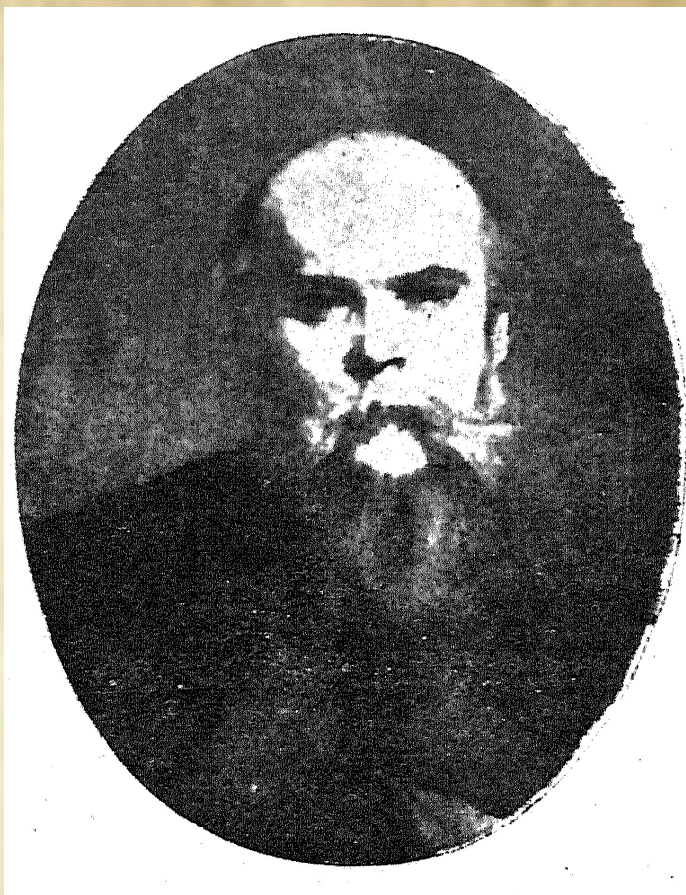
Ο PAUL VERLAINE γεννήθηκε στο Μετς το 1844 και πέθανε στο Παρίσι το 1896. Ο «πρίγκηπας των ποιητών», όπως τον φωνάζανε φίλοι και θαυμαστές, ένας από τους μεγαλύτερους ποιητές της Γαλλίας και του κόσμου ολόκληρου, έζησε μια ζωή γεμάτη από κακουχίες και αρρώστιες. Πολλές ποιητικές σχολές θέλησαν να τον παρουσιάσουν ως αρχηγό τους, μα διεκδικούσαν μια ποίηση που ήταν και παραμένει έξω από τα καθιερωμένα πλαίσια. Να πως χαρακτηρίζει ο Francois Coppée τον Verlaine σ' ένα μικρό πρόλογο αφιερωμένο στα ποιήματα του:

«Ο Verlaine μας έδωσε μια ποίηση εντελώς ξεχωριστή και δική του, μια ποίηση... αιθέρια, με άπειρους χρωματισμούς, που θυμίζει τις πιο λεπτές δονήσεις των νεύρων και τα πιο αόριστα μουρμουρίσματα της καρδιάς... μια ποίηση φυσικότατη, πηγαία, σαν το δημοτικό τραγούδι μια ποίηση που οι ρυθμοί της ελεύθεροι ή τσακισμένοι, αφήνουν μια γλυκύτατη αρμονία, που οι στροφές στριφογυρίζουν και τραγουδούν σαν παιδιάτικος χορός, και που οι στίχοι —από τούς πιο ωραίους που έχουμε — σχεδόν είναι μουσική... Τέτοια ποιήματα είναι προορισμένα να ζήσουν».

Θα τολμούσαμε να τον χαρακτηρίσουμε ως τον ποιητή της αθωότητας, της τρυφερότητας, τον ποιητή που εξέφρασε ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς το παιδί που έκρυβε μέσα του. Τον ποιητή που γοήτευσε τους αναγνώστες, καθώς το διάβασμα των στίχων του έμοιαζε με ατέλειωτο ταξίδι στη θάλασσα των συναισθημάτων. Παράλληλα όμως, η γραφή του καυτηριάζει την κοινωνική αδικία και ανισότητα, καταγγέλλει την καταπίεση στην οποία είχαν καταδικάσει τους φτωχούς οι ιθύνοντες της εποχής.

Το 1863 δημοσιεύτηκε το πρώτο του ποίημα και το 1866 η πρώτη του Συλλογή. Ο Βερλαίν είναι ένας από τους θεμελιωτές του ελεύθερου στίχου και ένας από τους πρωτοπόρους ποιητές που δεν φοβήθηκε να πειραματιστεί με νέες μορφές. Η μουσική που αναδύεται μέσα από τα γραπτά του πηγάζει από την αγάπη του για τους φτωχούς ανθρώπους, τους μαχητές της ζωής, καθώς κι ο ίδιος ήταν ένας από αυτούς.

Ο Βερλαίν εργαζόταν ως υπάλληλος σε ασφαλιστική εταιρεία και αργότερα στο Δημαρχείο του Παρι-

σιού. Πήρε ενεργά μέρος στον επαναστατικό αναβρασμό και στην έφοδο στους ουρανούς, που πραγματοποίησε η γαλλική εργατική τάξη με την Κομμούνα του Παρισιού. Έγραψε με τη δράση του στις σελίδες «της ποίησης που ερχόταν απ' το μέλλον» και με τα κείμενά του καθώς ήταν υπεύθυνος του Γραφείου Τύπου της Παρισινής Κομμούνας.

Κατά τη διάρκεια του Γαλλο-Πρωσικού πολέμου, το 1871, οι εργάτες του Παρισιού εξεγείρονται, οργανώνουν την άμυνα της πόλης και παράλληλα εγκαθιδρύουν εργατικό κράτος, το οποίο οργάνωσε εκλογές όπου πήραν μέρος πάνω από τους μισούς κατοίκους της πόλης, γεγονός πρωτοποριακό, για εκείνη την εποχή. Ο Βερλαίν υποστήριξε με την πένα του τα μέτρα της Κομμούνας που βελτίωναν άμεσα τη ζωή των φτωχών κατοίκων της πόλης. Το Παρίσι, εκείνη την περίοδο αριθμούσε κάτι λιγότερο από δύο εκατομμύρια κατοίκους, που η συντριπτική τους πλειοψηφία εργαζόταν υπό άθλιες συνθήκες στην ταχύτατα αναπτυσσόμενη Παριζιάνικη βιομηχανία.

Ανάμεσα στα μέτρα που πήρε η Παρισινή Κομμούνα ήταν:

- Η κολεκτιβοποίηση των εργοστασίων
- Το πάγωμα των τιμών των ενοικίων
- Η κατάργηση της νυχτερινής εργασίας
- Η καθιέρωση της δεκάωρης εργάσιμης ημέρας
- Η καθιέρωση της δημόσιας δωρεάν παιδείας

-Η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών

-Ο χωρισμός της εκκλησίας από το κράτος

Ο Γάλλος ποιητής είδε με τα μάτια του τη σφαγή του Παριζιάνικου λαού από τα Πρωσικά στρατεύματα, με τα οποία συνθηκολόγησαν οι Γάλλοι βιομήχανοι και φεουδάρχες, προκειμένου να εξαφανίσουν από προσώπου γης την Κομμούνα. Από τότε πήρε και το δρόμο της πολιτικής προσφυγιάς. Περιπλανήθηκε στη Βόρεια Γαλλία αρχικά κι ύστερα στο Βέλγιο, στην Αγγλία. Επέστρεψε στη Γαλλία το 1877. Από το 1883 κι έπειτα σταδιακά, η ζωή του περνάει ανάμεσα στα νοσοκομεία και τις αρρώστιες, ώσπου να καταλήξει.

Γράφει ο Φουκώ στην Ιστορία της Τρέλας:

«Στα 1532, η Βουλή του Παρισιού είχε αποφασίσει να συλλαμβάνονται οι ζητιάνοι και να υποχρεώνονται να δουλέψουν στους υπονόμους της πόλης, δεμένοι ανά δύο με αλυσίδες... Όταν ο Ερρίκος ο Δ΄ πολιορκεί το Παρίσι, η πόλη, που έχει τουλάχιστον 100.000 κατοίκους, διαθέτει πάνω από 30.000 ζητιάνους. Στις αρχές του 18ου αιώνα οργανώνεται μια οικονομική επιχείρηση: αποφασίζουν να εξαλείψουν με τη βία όλους τους άνεργους που δεν κατάφεραν να βρουν μια θέση στην κοινωνία. Με μια απόφαση της, στα 1606, η Βουλή αποφασίζει να μαστιγώνονται δημόσια οι ζητιάνοι του Παρισιού, να τους σημαδεύουν στον ώμο, να τους ξυρίζουν το κεφάλι κι έπειτα να τους διώχνουν από την πόλη. Τέλος για να μη μπορούν να επιστρέψουν, μια νέα διαταγή του 1607 τοποθετεί σώμα στρατιωτών στις πύλες της πόλης, που εμποδίζουν την είσοδο στους ζητιάνους.

Ο Τριακονταετής πόλεμος εξαφανίζει τα αποτελέσματα της οικονομικής Αναγέννησης. Τα προβλήματα της ζητιανιάς και της ανεργίας οξύνονται πάλι. Μέχρι τα μισά του αιώνα, η σταθερή αύξηση των φόρων πιέζει τις βιοτεχνίες και αυξάνει την ανεργία. Τότε ακριβώς έχουμε το ξεσκήκωμα στο Παρίσι (1621), στη Λυών (1652), στη Ρουέν (1639)...

Το διάταγμα του 1656 διαβάστηκε και διακηρύχτηκε στους δρόμους. Παράγραφος 9: «Απαγορεύουμε αυστηρά σε όλα τα πρόσωπα όλων των φύλων και ηλικιών, όποια κι αν είναι η καταγωγή κι η ιδιότητά τους και σ' όποια κατάσταση κι αν βρίσκονται, υγιή ή ανάπηρα, ασθενή ή αναρρωνύοντα, ιάσιμα ή ανίατα, να ζητιανεύουν στην πόλη και στα περίχωρα του Παρισιού, στις εκκλησίες ή στις πόρτες των εκκλησιών, στις πόρτες

των σπιτιών ή στους δρόμους ή σε οποιοδήποτε δημόσιο χώρο, κρυφά ή φανερά, μέρα ή νύχτα..., με ποινή μαστιγώματος για όποιον συλλαμβάνεται για πρώτη φορά, και κάτεργου για τη δεύτερη».

Σ' ολόκληρη την Ευρώπη η εγκάθειρξη έχει παντού το ίδιο νόημα, τουλάχιστον στην αρχή. Αποτελεί μία από τις απαντήσεις που έδωσε ο 17ος αιώνας στη οικονομική κρίση, που προβάλλει τότε σ' ολόκληρο το δυτικό κόσμο: πτώση των μισθών, ανεργία, εξαφάνιση ρευστού χρήματος, όλο αυτό το σύνολο γεγονότων πιθανόν να οφείλεται σε μια κρίση της ισπανικής οικονομίας...

Το πρώτο «Γενικό Νοσοκομείο» είχε ανοίξει στη Λυών 40 χρόνια πριν από το αντίστοιχό του στο Παρίσι, κι ότι πρώτη από τις γερμανικές πόλεις που απέκτησε το δικό της, το 1620, ήταν το Αμβούργο. Ο κανονισμός του, που δημοσιεύτηκε το 1622, είναι σαφέστατος. Οι εγκάθειρκτοι οφείλουν ανεξαιρέτα να δουλεύουν.

Η αξία του έργου τους υπολογίζεται με ακρίβεια και τους δίνουν για αμοιβή το ένα τέταρτο. Γιατί η δουλειά δεν πρέπει να είναι μόνο μία απασχόληση, πρέπει να είναι και παραγωγική...

Η κλασική εποχή χρησιμοποίησε την εγκάθειρξη με τρόπο διφορούμενο και για να την βάλει να παίξει ρόλο διπλό: να καταστείλει την ανεργία, ή τουλάχιστον να της εξαλείψει τα πιο φανερά κοινωνικά συμπτώματα, και να ελέγξει τις τιμές όταν ανέβαιναν πολύ, δρώντας μέσα σε περιθώρια εναλλακτικών λύσεων στη αγορά της εργασίας και στις τιμές παραγωγής...

Τα παλιά λατρευτικά έθιμα της αποδιοπομπής ξαναγεννήθηκαν μα, αυτή τη φορά, στον κόσμο της παραγωγής και του εμπορίου. Κι ακριβώς εδώ, στο χώρο αυτό της καταραμένης αεργίας, χώρο επινόηση μιας κοινωνίας που το νόμο της εργασίας τον αντιμετώπισε σαν μια ηθική διάσταση, θα εμφανιστεί η τρέλα και θα εγκατασταθεί... Ο 19ος αιώνας θα δεχτεί, και μάλιστα θ' απαιτήσει, να μεταβιβαστούν αποκλειστικά στους τρελούς οι ίδιοι χώροι όπου, πριν από εκατόν πενήντα χρόνια θέλησαν να μαντρώσουν τους εξαθλιωμένους, τους απόκληρους, τους άνεργους...

Κι ο Βερλάν «συμπληρώνει» με το ποίημα «Οι Αλήτες»:

Αυτοί δεν έχουν άλογα, τα πόδια καβαλάνε, ούτε και πλούτη, μα 'χουνε χρυσάφινη ματιά

κι όπου τους βγάνει η άκρια, για 'κείνη ξεκινάνε,
κουρελιασμένοι πάντοτε, μ' αγριωπή θωριά.

Με περιφρόνια οι γνωστικοί, συχνά τους δασκαλεύ-
ουν,
μ' οίκτο για τους τρελούς αυτούς οι ανόητοι μιλούν.
Κορίτσια σαν τους βλέπουνε κι αυτά τους κοροϊδεύ-
ουν,
και τα παιδιά τους δείχνουνε τη γλώσσα και γελούν.

Κι αυτοί, που τους οικτίζουνε και τους περιγελάνε,
καθώς τραβούν απαίσιοι, μοιραίοι, κωμικοί,
και φοβισμένοι τους κοιτάν, σάμπως, λες, να κοιτάνε
κάποιο όνειρο, στα σούρουπα, κακό, είναι γιατί

στις λίρες τις ψιλόφωνες σπασμωδικά σα βάζουν
το χέρι, που τις λευτεριές σκορπίζει στην καρδιά
κάποια τραγούδια αλλιώςτικά μάς σιγαναστενάζουν,
τραγούδια ωραία, νοσταλγικά κι επαναστατικά.

Και τέλος, γιατί δείχνουνε στα μάτια τα βαθιά των,
πως κλαίει πικρά, και πως γελά πειραχτικά πολύ,
ο έρωτας ο ασάλευτος των αιώνιων πραγμάτων,
ο έρωτας των αρχαίων νεκρών και των θεών μαζί!

Εμπρός λοιπόν! αδιάκοπα το δρόμο σας τραβάτε!
καταραμένοι, πλανήτες, τραβάτε θλιβεροί!
στα έρμα ακρογιάλια, στους γκρεμούς, όπου κι αν τρι-

γυρνάτε,
για σας είν' οι παράδεισοι του κόσμου σφαληχτοί.

Η φύση με τον άνθρωπο τα δυνατά της βάνει
κι οι δυο για να χτυπήσουνε όσο μπορούν βαριά,
τη θεία, την περήφανη μελαγχολία που κάνει
σαν περπατάτε να 'χετε το μέτωπο ψηλά.

Κι έτσι από μian εκδίκηση για την τρελή αφοβία σας,
που κλείτε τέτοιες λευτεριές κι ελπίδες στη ψυχή,
στ' αναθεματισμένα αυτά κίτρινα μέτωπά σας,
τη λύσσα των στοιχείων της την ξαπολάει σκληρή.

Τα Καλοκαίρια καίγουνε κι οι πάγοι του Χειμώνα,
παγώνουν ως το κόκκαλο, το κρέας σάς μαδούν,
και τρέμουν απ' τον πυρετό, κεφάλια, χέρια, γόνα,
τα πόδια τα ξυπόλητα, που αγκάθια τα ξεσκούν.

Όλα σας διώχνουν άσπλαχνα και σας βαρυσουλπούνε
κι όταν για σας ο θάνατος θα 'ρθει καμμιά φορά,
το μελανό σας κι άσαρκο κουφάρι κι αν το βρούνε,
θα το περιφρονήσουνε κι οι λύκοι στα βουνά.

Κι έζησαν αυτοί καλά

Αγγελική Μπεμπλιδάκη*

-Κι έζησαν αυτοί καλά.

Αλήθεια στην αρχή όλα πήγαν καλά.

Το βασιλιόπουλο με πήρε με τιμή και δόξα. Παντρευτήκαμε στην μεγάλη εκκλησιά της πόλης με όλους τους βασιλιάδες και το αρχοντολόι της περιοχής παρόντες. Και με όλο τον λαό, βεβαίως.

Οι αρχόντοι ν' αναρωτιούνται «εντάξει όμορφη είσαι. Μα θα μπορούσε να την έχει κι έτσι. Αφού ήταν φτωχή θα μπορούσε να την αγοράσει με κάμποσους παράδες. Δεν ήταν ανάγκη και να την στεφανωθεί. Τη στιγμή που γύρω γύρω στις γειτονικές πολιτείες υπάρχουν βασιλοκόρες και αρχοντοκόρες απάντρεφτες. Πώς θα μπορέσει τούτη δω να σταθεί δίπλα του;»

Κι ο λαός να πανηγυρίζει που μια δικιά τους τον κατάφερε τον πρίγκηπα.

«Ε, αφού παντρέφτηκε το αθοκάτσουλο όλες μπορούν να παντρεφτούνε. Πιο φτωχιά και παραριζιμιά δεν υπήρχε. Μα είδες πως γίνηκε με τα πλούτη; Άλλαξε, ομόρφυνε! Και το επήρε το βασιλιόπουλο. Θα σκάσουνε θέλει όσες πλούσιες γύρω γύρω τονε καλοβλέπανε».

Εγώ στην αρχή έβλεπα μόνο την ομορφιά του πρί-

γκηπα. Και το γεγονός πως με μια του πράξη, με μια του κουβέντα μου άλλαξε τη ζωή. Καλά καλά δεν με ρώτησε. Με το που μου έβαλε το γοβάκι, αυτό ταίριαξε αμέσως στο πόδι μου. Αντάμα εξαφανιστήκανε οι άθοι,* οι βρωμιές και πρόβαλα καθαρή, όμορφη, με το χρυσό φουστάνι. Χωρίς δεύτερη κουβέντα με άρπαξε και με πήγε στο παλάτι. Δεδομένο ότι δεν είχα αντίρρηση. Εγώ το μόνο που είδα ήταν ένας άνθρωπος που θα με έπαιρνε από τις αγκαριές και την καταφρόνια. Που δεν θα μου φώναζε και δεν θα με προγκούσε ολημέρα. Που θα μ' αγαπούσε. Σαν την μανούλα μου που είχα χάσει. Σαν και τον πατέρα μου πριχού να φέρει αυτή τη γυναίκα και τις κόρες της, στο σπίτι μας. Και μετά με αγαπούσε, μα δεν τολμούσε να το δείξει πια. Ούτε να με ξεχωρίσει από τις άλλες, γινότανε. Κατάνησα λοιπόν το αθοκάτσουλο, η σταχτοπούτα αφού όλη την ώρα με το που τέλειωνα τα θελήματα και τις χοντροδουλειές χωνόμουνα μέσα στο τζάκι και προσπαθούσα να ζεστάνω εκεί μέσα το κορμί και την ψυχή μου.

Βρέθηκα λοιπόν ξαφνικά στο παλάτι. Κυρά κι αρχόντισσα. Ούτε δουλειές, ούτε χαμαλίκια. Μόνο να δίνω διαταγές και να καλοπερνώ. Τον πρώτο καιρό μάλιστα γυρίσαμε όλο το βασίλειο. Γνώρισα τον τόπο και τους ανθρώπους. Όλα ήτανε θαυμάσια, λαμπερά, ξεκούραστα. Όλα τυλιγμένα στην αχλή της αγάπης του.

Όσο περνούσε ο καιρός άρχισα να καταλαβαίνω πράγματα που δεν έβλεπα στην αρχή. Τα γελάκια και

τα ψιθυρίσματα πίσω από την πλάτη μου. Η αγάπη όμως του άντρα μου και των πεθερικών μου τα σκέπαζε όλα. Μετά ήρθανε τα παιδιά. Κι εγώ τόσο απασχολημένη με αυτά-ας είχανε βάγιες και παραμάνες-δεν το κατάλαβα αμέσως. Στην αρχή έλειψε για κυνήγι μια μέρα. Μετά για μια συνάντηση στο γειτονικό βασίλειο δυο-τρεις μέρες. Ωσπου, στο τέλος, έλειπε καιρό πολύ. Τόσο δοσμένη στα παιδιά και στην ζωή του παλατιού δεν έδωσα σημασία. Με βόλευε κιόλας που δεν τον είχα συνέχεια μες τα πόδια μου.

Με το που μεγαλώσανε τα παιδιά και δεν με είχανε περίσσια ανάγκη, άρχισα να τον αποζητώ. Δεν το έβρισκα συχνά δίπλα μου στο κρεβάτι-πάντα υπήρχανε τόσα προβλήματα που θέλανε διευθέτηση. Το χειρότερο: ακόμα και όταν ήταν εκεί δεν είχαμε πια πολλά να πούμε. Με ενδιέφερε η διακυβέρνηση του βασιλείου και τα προβλήματά του. Αυτά είναι θέματα αντρικά τόνιζε και μου το ξέκοβε. Ούτε να τα συζητήσει μαζί μου ήθελε. Θαρρώ πως νόμιζε πως δεν έφτανε το μυαλό μου γι' αυτά. Από την άλλη δεν τον ένοιαζαν τα μικροπροβλήματα της καθημερινότητας μου- είχε εμπιστοσύνη ότι θα τα κατάφερνα, μου έλεγε πάντα.

Με τον καιρό, μου μπήκε το σκουλήκι.

Πως δεν ήθελε τη γνώμη μου γιατί ήμουν αγράμματη χωριάτα. Το χωριάτα δεν διορθώνεται. Αυτή ήμουν. Αυτή θα είμαι πάντα. Όσες δούλες κι αν έχω να με υπηρετούν.. Όσα χρυσά φορέματα και να αποκτήσω. Αλλά το αγράμματη; Αυτό μπορούσε να αλλάξει. Και το άλλαξα. Έβαλα τους δασκάλους που έρχονταν στο παλάτι και δασκάλευαν τα παιδιά μας, να κάνουν μάθημα και σε μένα.

-Τι τα θέλεις τα μαθήματα μου έλεγε ο άντρας μου. Δεν χρειάζονται. Δεν είσαι εδώ; Δεν έχεις να αποδείξεις τίποτα σε κανένα.

Δεν καταλάβαινε. Στον εαυτό μου έπρεπε να αποδείξω ότι καλώς ήμουν εδώ που ήμουν. Ότι δεν ήμουν μόνο μια κούκλα, ένα παιχνίδι για να περνά την ώρα του το βασιλιόπουλο. Άσε που ήθελα και να γνωρίσω αυτόν τον κόσμο που ψυχανεμιζόμουν μέσα στα βιβλία.

Σαν προχώρησα στα γράμματα, άρχισα να βλέπω κι άλλα. Πράγματα που μέχρι τότε δεν τα αντιλαμβανόμουν. Πόσα θέματα άφηνε ο πεθερός μου κι ο άντρας μου στους συμβουλατόρους. Αυτοί όμως δεν νοιάζονταν για το βασίλειο και τους ανθρώπους του. Μόνο πώς να αυγατίσουν τα δικά τους, σκέφτονταν. Είδα και πόσα πράγματα πήγαιναν με τον αυτόματο. Γιατί ο βασιλιάς μεγάλωνε και ο πρίγκιπας έλειπε συχνά. Αλλά και όταν ήταν εδώ, πάλι ο νους του δεν ήτανε

στην χώρα και τα προβλήματά της. Οι λύσεις που έδινε ήτανε λειψές και εφήμερες. Με τον καιρό κατάλαβα, πόσο λίγος ήτανε. Όσο το σκέφτομαι θαρρώ πως η μόνη θαρραλέα και εκτός δεδομένων πράξη του, ήτανε η παντρεία μας.

Μετά αρχίσανε τα ψιθυρίσματα πίσω από την πλάτη μου. Και μια μέρα η βάγια μου 'πε πως καλά θα ήταν να παραιτήσω τα διαβάσματα και να κοιτάξω τον άντρα μου γιατί λέει αισθανόταν μοναξιά. Καμπανάκι χτύπησε μέσα μου η κουβέντα της. Τι ήθελε να μου πει ή καλή μου;

Τον ρώτησα στα ίσια. Αισθανόταν παραμελημένος; Ναι, μου είπε. Δεν τον κανάκιζα όπως πριν. Δεν ήταν πια το κέντρο του κόσμου μου. Μα πως θα γινότανε αυτό; Τώρα μεγάλωσα. Ωρίμασα. Έχω βγάλει τα ροζ γυαλιά και βλέπω τα πράγματα αλλιώς. Μα και ο πρίγκιπας μου έχασε κάμποση από την χρυσόσκονη και την λάμψη που τον σκέπαζε μέσα στον χρόνο που περνούσε. Το καταλάβαινε κι αυτός και δεν του άρεσε.

Έτσι είχε αρχίσει να ψάχνει χαρά και δικαίωση μακριά μου. Κι εγώ απόμεινα χασκούμενη γιατί ποτέ μου δεν το είχα βάλει με τον νου μου. Θεωρούσα την αγάπη του δεδομένη. Ήταν πάντα καλός και τρυφερός μαζί μου, ακόμα και τότε που έδειχνε αδιάφορος. Η καθημερινότητα όμως, αδηφάγα, αδυσώπητη, ροκά-νιζε τη σχέση μας.

Αφού ψάχναμε κι οι δυο το ίδιο πράγμα. Τότε γιατί πήραμε αλλιώτικους δρόμους; Να χωρίζαμε δεν υπήρχε περίπτωση. Δεν γίνονται στα παλάτια τέτοια πράγματα. Εξ άλλου θα είχαμε πάντα τα παιδιά συνδετικό κρίκο. Και το βασίλειο με τα προβλήματά του βέβαια.

Έτσι συνεχίσαμε. Ο ένας από εδώ κι ο άλλος παραπέρα. Από εκεί που πορευόμαστε μαζί σε ένα δρόμο, τον ίδιο, βρεθήκαμε αλλού. Σε δρόμους παράλληλους. Δίπλα δίπλα ο ένας με τον άλλο. Αλλά να μην συναντιόμαστε ποτέ.

Καμιά φορά συλλογίζομαι πώς να τελειώνει άραγε το δικό μου παραμύθι.

-Και ζήσανε αυτοί καλά;

-Και ζήσανε αυτοί στην αληθινή ζωή. Καλά, κακά, με τα πάνω και τα κάτω τους, με τις χαρές και τις πίκρες τους. Ανθρωπινά.

*άθος= στάχτη

*Η Αγγελική Μπεμπλιδάκη είναι αφηγήτρια παραμυθιών

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗΣ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

Ριζίτικα Τραγούδια της Κρήτης

Τα πνευματικά βουνά και ριζιμιά χαράκια!
(Η Τραγουδιστή Ιστορία του Τόπου μας)

ΜΕΛΕΤΗ

ΡΙΖΙΤΙΚΟ

Σε ψηλό βουνό, σε ριζιμιό χαράκι
κάθεται -ν- αϊτός βρεγμένος,
χιονισμένος ο καημένος
και παρακαλεί τον ήλιο ν' ανατείλει

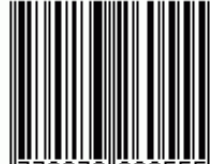
«Ήλιε ανάτειλε, ήλιε λάμψε και δώσε,
για να λιώσουνε χιόνια 'πού τα φτερά μου
και τα κρούσταλλα από τ' ακράνυχά μου».

ΣΦΗΝΑΡΙ ΚΙΣΑΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ
2022

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

ISSN 0273-2602

9 770273 260555